

BIBLIOTECĂ CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
Bucureşti

Cota 7148265
Inventar 787676

Bd 96067

1000

BIBLIOTECA SOCEC

CUZEȘTII

(MONOGRAFIE ISTORICĂ)

DE

GH. GHIBĂNESCU

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

ANTICARIA
P. LAZĂR
6, Casa Anticarilor, 6
BUCURESTI

BUCURESTI

Editura Librăriei SOCEC & Co., Societate Anonimă
1912

Biblioteca Centrală Universitară

B.I.U.R.

Cota

Inventar

I 148265

787676...

RMT 86/95
b14

RC 76/2

B.C.U. "Carol I" Bucuresti

C787676

PREFATĂ

Lucrarea de față răspunde la o necesitate istorică. Dacă domnia voievodului Cuza a fost studiată în mod desăvârșit în lucrarea d-lui A. D. Xenopol „Domnia lui Cuza Vodă“ 2 volume, familia însă din care a eșit marele Voievod al Principatelor-Unite era prea puțin cunoscută.

E greu a se înjgebă istoricul unei familii în în lunga ei dezvoltare. Actele adeseaori lipsesc, ori sunt prea imprăștiate și greu de găsit și de cercetat. Din fericire asupra familiei Cuza s'au găsit destule acte publice și private, scriitori, memorii, note prin cronicarii țării și străini, rapoarte de ale ambasadorilor străini, că ne-a permis putința de a întocmi o expunere sistematică asupra membrilor acestei familii.

Fără îndoială că se vor fi aflând cu mult mai multe acte. Nimenea în istorie nu poate zice că a spus ultimul cuvânt. Mă mulțumesc a prezentă cetitorilor această primă încercare

*de sintetizare pentru a se instrui în deajuns
asupra trecutului familiei marelui domn, care
va fi înveşnicit prin statua de bronz dela Iaşi
în ochii tuturor Românilor pentru a cărui slavă
și lămurire să a intocmit lucrarea de față.*

Gh. Ghibănescu.

Iași, 10 Maiu, 1912.

CUZEŞTII

1. *Familiile boereşti.* În istoricul trecutului nostru cunoaşterea mai de aproape a oamenilor, cari au săvârşit faptele istorice, cum şi încrângătura dintre familiile oamenilor politici, ne desluşeşte asupra multor lucruri, ce privesc mersul evenimentelor noastre din țară. Faptele politice sunt însă în mică măsură oglindirea oamenilor cari le-au făptuit, după cum tot aşa de adevarat este că şi oamenii prin faptele lor au stat subt vremile, în cari au trăit.

Când însă din sinul unei familii se ridică un membru până la treptele domniei, cunoaşterea mai de aproape a familiei în întregime şi totalitatea membrilor ei, ne explică dacă nu faptele cari au provocat ridicarea la rangul de domn a celui chemat de soartă, ne lămureşte însă foarte mult firea omului prin înaintaşii săi, cum şi temperamentul Domnului, care pentru mult vor influenţa în desfăşurarea evenimentelor domniei sale.

Aceste zise se potrivesc pe deantregul la persoana şi domnia lui Cuza Vodă.

2. E greu a spune cine a fost cel dintăiu Cuza, și din ce parte de loc a fost el. În studiul meu făcut asupra văii Elanului (Surete și Izvoade VII. I—CXLII), am dat de Nec. Cuza pitar, care luă în căsătorie pe Nastasia, fata paharnicului Vasile Adam, și ca zestre luă jumătate din moșia Bărboși. De această moșie se leagă ramura Cuzească, care a dat naștere lui Alex. I. Cuza Vodă. Numele *Cuza*, apare din vechiu sub forma *Cuze* (κζα) și *Cuzea* (κζα, κζα). Vedem aici o adaptare românească a formelor mai vechi din sec. al XVII și al XVIII, tot așa cum numele *Balș* a fost *Balše*, iar *Sturza* a fost *Sturze* și mai din vechiu *Sturzea* (ετσρζα, ετσρζε, ετσρζκ), iar prin sec. al XVI, când apar pentru întâiași oară potrivit influențelor culturale ale timpului, *Sturzescul* și *Sturzevici* (cf. N. Iorga, Doc, VI, 533).

3. În actele Roșieștilor (Arh. Sf. Spir., Roșiești XII, 3) se vorbește că Aron Vodă în 1593 (7101) Aug. 7, întărește lui Florea vătah dreptul de stăpânire pe a treia parte din jumătatea din jos a satului Roșieci pe Iadrici, căci diresele vechi de proprietate le-a fost pierdut, când a fost venit acel tălhar *Câza* (τοτ λοτρη Κζα) asupra țării domniei mele (Ispisoace și Zapise vol. I, partea I. 212).

Evident aici avem a face cu o săritură de consoană, căci Irimia Băisanul uricarul a uitat să scrie κ deasupra lui α dela finele cuvântului: κζα(κ), fraza sunând „acel tălhar Cazac”, de

oarece se știe că pe acea vreme umblau o sumă de pretendenți la domnie dintre Căzaci. Iar dacă numele tălharului Cazaç a fost în adevăr ~~Cuza~~ n'ar fi greu de bănuit că aici z a putut avea și valoarea de u nu numai de ă, și deci a putut fi „acel tălhar Cuza, pretendent la domnie în 1593 contra lui Aron Vodă.

Această amintire de *Câza* nu spune nimic de înaintașii lui Dumitrașco Cuzea, ci o luăm numai ca o simplă potriveală de nume.

4. *Coze visternicelul* A doua amintire o avem în *perilipsis* de acte înfațișate de răzeșii de moșia Medeleni, la Tecuci, în procesul lor cu Arghire Cuza ban în 1810 Ghenar 17, și unde după hotarnica ridicată de M. Iamandi sardar și șatrarul Ion Lupul se vede că Arghir Cuza stăpânește 1383 stânjeni. D. Luchian 1037 stânjeni, iar răzeșii din Medeleni 345 stânjeni; toată moșia având dar în curmeziș 2868 stânjeni (6394 m.). Moșia aceasta Medelenii fusese din vechiu a lui Bucium vornic, care a avut acești copii: Vasile, Grigore, Anghelina, Nastasia, Cărstina, Acsinia, Lupașco din Nănești și Tofana, măritată cu Vitolt logofătul. Vitolt a avut 2 copii, pe Lupașco și Dănilă. Lupașco are 3 copii: Maria, măritată cu Ioniță Băisan, Gavrilaș și Stefan, vândut în 7220 (1712). Din Ioniță Băisan se nasc 2 copii: Sanda, măritată cu Ștefan Ungurul și n'are copii, și Anghelachi Băisan, care își dă partea lui din Medeleni spatarului Ioniță Cuza după 1774. Si aşa au intrat Cuzeștii stă-

pâni în Medeleni. Iar din Dănilă Vitolt se nasc 3 copii: Gheorghe sterp, Vasile sterp tij, și Costandin. Din Costandin se naște Iftimie și alt Costandin sterp. Din Iftimie se nasc Grigoraș și Toader, către 1771, iar în 1810 trăia Andrei feciorul lui Toader și care face proces lui Arghir Cuza ban pentru Medeleni (Surete ms. XXV, 89).

In actele înfățișate în acest proces se aduc și niște cărți de judecată și hotarnice din sec. al XVII, în care ni se pomenește de un *Coza visternicel*, hotarnic Medelenilor. Iată acele acte:

a) 7144 Iunie 28 (1636). Carte dela Vasile Vodă dată Tofanei Vitoltoaii arătătoare de hotărâtura părților ei de Coza visternicel, după ispisoace și diresă cercetând și că i s'a ale 3 părți și jumătate din sat din Medeleni.

b) 7146 Aug. 9 (1638). Carte de judecată a boerilor divanului dată Tofanei pe cum acei răzeși au trecut cu stăpânirea peste hotărâtura ce iau făcut mai sus *visternicelul Coza*.

c) 7168 Iulie 10 (1660). Cartea lui Ștefan Vodă dată feciorilor lui Vitolt... să ție hotărâtura lui Coza visternicelului, nu pe a Neaniului vorneiul.

5. 7177 Oct. 1 (1668). Ispisoc dela Iliias Alexandru Vodă, prin care întărește lui Lupașco și lui Dănilă, feciorii lui Vitolt, satul Medeleni după hotărâtura *Cozei visternicelul*. (Acad. Rom. ms. 2812 fila 87; Surete ms. XXV, 88).

Nu putem stabili deocamdată nici o înrudire între acest visternicel *Coza* din 1636 și Dumi-

trașco Cuza comisul din 1676, întru cât nici cări și nici odată D. Cuza nu pomenește de părinții săi în atâtea acte de proprietate, ci numai de neamurile de pe jupăneasa sa Safta Joroaea.

Dumitrașcu Cuze spătarul

6. Cel întâiu *Cuza* pomenit în documentele timpului este *Dumitrașco Cuze*, care ia parte ca boer în diferite divanuri ale lui C. Duca tânărul, ale lui N. Mavrocordat și M. Racoviță Vodă. Acest Dumitrașco Cuza se găsește în boerie de comis în 7185 (1677) sub Antonie Vodă Ruset, când e dăruit de Vodă cu satul Vlăiceni. Ar urmă că D. Cuza a venit cu boeria sub Antonie Ruset, și răsplătit pentru serviciile sale cu o moșie Vlăicenii (apud. A. D. Xenopol „Cuza Vodă“ I, 16).

In ale mele Surete și Izvoade (V. 40) găsim pe Dumitrașco Cuza ca *biv comis* în 7186 Iunie 18 (1678), iscălind și adeverind alături cu alți boeri ca A. Crupenski, Ioniță Șeptelici, Dumitrașco Gherghel diac, cum Grigoraș Jora treți spătar, fiul lui C. Jora sardar, a cumpărat cu 25 lei partea lui Vicol din Mărgineni. Faptul că pe Dumitrașco Cuza îl găsim iscălind și adeverind un zapis de cumpărătură a unui Gr. C. Jora încă din 1678, arată că în acel an el era

deja intrat în alianță prin căsătorie cu Jorăștii, deoarece știm că Dumitrașco Cuza a ținut în căsătorie pe Safta, fata lui Toderașco Jora sulger. Deci și Dumitrașco Cuza comisul de sub Antonie Ruset, urmând vechiului obiceiu de a se însură cu fete de boeri din țară și a se româniză prin însurătoare, sporii astfel și el protipendada țării cu un nume, care va ajunge să fie cel mai iubit poporului nostru. Obiceiul vechiul era că prin însurătoare un străin, care luă o fată de român, devineă român bărbatul, dacă el se așeză în țară, neintrând în mintea celor de pe atunci că ar fi alt chip mai puternic de a face pe un străin român decât însurătoarea cu o româncă. Dacă prin încrucișare intră în trupul neamului românesc ceva sânge străin, prin puterea înrudirei de sânge, sufletul se româniză în urmași, mai ales dacă împrejurările vieții făceau pe noul însurățel să se poarte ca român la trebile din lăuntru ale țării noastre românești. Nicăiri în actele secol. al XVII, nu se vorbește de părinții lui Dumitrașco Cuza, ci de înrudirile sale după femee. El a venit dar om format, și a căpătat acele boerii, care pe atunci se dădeau la străini: *vel comis* și *vel postelnic*. Postelnicul fiind un fel de ministru al trebilor din afară, trebuia să știe mai multe limbi străine: turcește, grecește, latinește, italienește, iar acum în urmă și franțuzește. Boerii noștri de țară cum nu erau cărturari, erau mai buni de alte slujbe, ca visternici, spătari, vornici, iar nu miniștri de externe. Tot aşa cu comisul.

El era mai mare peste grajdurile domnești și știa să rânduiască alaiurile domnești, ceremonialele la curte, primirile fețelor mari străine, și cum boerii de țară erau în meșini și cu viață locală nu puteau orândui fastul curței Țarigrădene, ca un grec deprins de mic a vedeat asemenea alaiuri la fiecare cap de lună. Si Dumitrașco Cuza a fost rânduit comis de Antonie Ruset prin 1676, în care boerie se însură cu Safta fata lui T. Jora sulger. Comișii cei mari ai lui Antonie Ruset în scurta lui domnie de 2 ani și jumătate au fost Velicico (Uricar, X, 73, XIX, 50) și Constantin (V. A. Ureche „Miron Costin“ I, 122, 704).

6. Ce aduceă acum lui D. Cuza comis soția lui Safta prin familia în care intrase? Pe lângă zestrele jupânesei Saftei, ea mai aducea soțului ei vaza neamului său, căci Jorăștii au fost boeri cu vază în secl. a XVII, până când am avut și un vel logofăt în persoana lui Antiohie Jora, moș de al Saftei Joroaei.

Ca zestre Safta Joroaea aducea soțului ei comisul Dumitrașco Cuza următoarele ocine și moșii: sate întregi Micleștii la Dorohoi, Pre douceni la Soroca, Căpotenii și Zealina la Hotin; jumătăți de sate, Todirenii la Hărălău, Buticiul și Rujavinții la Hotin; sferturi de sate: Cuzlăul și Ihnătenii la Dorohoi, Glodenii, Scântești și Birceștii la Vaslui, Răzina la Orhei, Băzdăgeni la Hotin, și Trăbujenii la Iași. (Cuzeștii, Iași pag. 269). Toate aceste moșii erau de pe Toderașco Jora sulgerul, căci la împărțală iau parte ginerii și

surorile cum și urmașii din ei în 1721 Febr. 15, când se vede că a murit bătrâna de tot Vasilca Joroaea, foasta soacră lui D. Cuza. Ca rude, Safta Joroaea aducea încuscrirea cu Ioan Sturza vel vornic, cu Solomon Botez șatrar și cu Sandul Silion; dar aducea puternicul sprijin al familiei Jora.

Toderașco Jora sulgerul era fiul parcalabului de Hotin Gh. Jora, de prin 1630, însurat cu Anghelina fata lui Irimia Băisan uricarul sub Movilești și nepot lui Ionașco Jora de sub Gașpar Grațian, 1620, a cărui jupâneasă Ana, e fata Măricăi, nepoată Soficăi, fata lui Zberea parcalabul lui Rareș Vodă. Se mai amintesc Isac Jora (7149). C. Jora orujnic (armaș) (7166). Grigoraș Jora sin Gh. Jora (7149). Gavrilașco Jora sin Ionașco Jora (7149). Iar Antiohie Jora e frate cu Gligoraș Jora și ficiar Todosiicăi Costachi, soră cu Gavriliță Costachi și cu Safta mama lui M. Racoviță Vodă. Iar mama Saftei, Vasilca Joroaea, era fiica lui Vasile Vartic, nepot și strănepot de al Varticeștilor de supt Rareș Vodă și sub domnii de mai apoi. Mătușa Vasilcăi Vartic a fost Antonia Vartic, doamna lui Miron Moghilă Barnovschi Vodă, și fata lui Gavrilașco Vartic vornicul țărei de jos, ficiar lui Petru Varticovici hatman și parcalab Sucevei sub Rareș Vodă. Ca *comis Dumitrașco Cuze cumpără* în 7190 Sep. 9 (1681) cu 33 lei și 30 merțe de mălaiu o falce și jumătate vie la Șorogari lângă Iași dela Curbet armaș, vie care

a fost a lui Alexandru Ruset beizadea, cumpăratură dela Papuc (Cuzeștii, Iași pag. 268).

Ca *biv comis* îl întâlnim pe Dumitrașco Cuza și în 7192 Oct. 1 (1683), când iscălește ca martur cu alți boeri zapisul de vânzare, prin care Alexandra spătăroaia a vândut doamnei Anastasia a lui Duca Vodă locul său din Iași și care a intrat mai apoi în ograda Mitropoliei de Iași (N. Iorga Doc. V, 92). Tot ca comis Dumitrașco Cuzea cumpără în 7196 Fevr. 4 (1688) jumătate de sat din Tăutești, la Iași, dela urmașii lui Gligore Hermeziu cu 134 lei (Cuzeștii, Iași pag. 264) sporind cu aceasta averile în moșii și sate. Supt lunga domnie a lui C. Duca bătrânul în a treia domnie, și Const. Cantemir Vodă, între 7187—7200 (1679—1692) Dumitrașco Cuzea rămâne tot comis, cu epitetul de *biv* adică eșit din slujbă.

In acest timp nici Jorăștii nici Dumitrașco Cuzea nu-i vedem figurând în divanurile veliților boeri, ceeace arată că în politica timpului ei se arătară protivnici domnilor. Trăind din greu Dumitrașco Cuzea abia putu cumpără cu cu 134 lei jumătate din Tăutești.

Venind C. Duca, Tânărul, cu întâia domnie a lui la Moldova, în 17 Martie 7199, vedem pe Dumitrașco Cuzea rânduit *clucer*, cum îl găsim în mărturia hotarnică din 7200 Iulie 11 (1692), ridicată de Mardare vornic de poartă pentru jumătate de sat Băloseștii a lui Irimia Jora, cumnatul său. Supt C. Duca Vodă, Antiochie Jora ridică stepenele boeriei din vel pa-

harnic la hatman și parcalab Sucevei și căstigă izbândă în lupta contra lui Turculeț reimenterul hatmanului leșesc Iablonovski, supt cetatea Neamțului. Fu însă silit să fugă în București la curtea lui C. Brancovanul Vodă. Si serie cronicarul: „Iară boerii lui C. Duca Vodă până a venire Dubău logofătul de-l puse Capeci bașa caimacam, au eşit despre doamna și au fugit în țara Muntească, că nu avea cine-i goni, că slujitorii erau cu Antioh Jora hatmanul în oaste; și au fugit anume Neculai Costin hatmanul, și frate-său Ioniță Serdarul și frate-său Pătrașco logofătul al treilea, și Vasilașco Cantacuzin vel spatar și alți mulți mai de gios; și mai pe urmă după ce a venit în scaun Antioh Vodă Cantemir, a fugit și hatmanul Antioh Jora și Mavrodin, de se făcuse o ceată mare în țara Muntenească de boeri din Moldova, de au șezut vre-o 4 ani în țara Muntenească.“ (Ioan Neculcea Let. II², 253).

In aceste amestecături politice ale boerilor pribegi la curtea lui C. Brancovanul Vodă, a trebuit să ia parte și Dumitrașco Cuzea, căci cum vine în scaun, la 14 Sept. 7209 (1700) îl pune pe Dumitrașco Cuzea vel spatar (Let. II², 269). Ca vel spatar e trimis Cuzea în delegația dela margine împreună cu Mitropolitul Misail, N. Donici vel. log, și I. Costin hatman, că nu va strică nimic C. Duca Vodă boerilor pribegi la curtea lui Brancovanul (N. Mustea Let. II², 28).

Ca vel spatar îl găsim iscălit în 7210 Aug.

27 (1702) în cartea de judecată a divanului ce dău veliții boeri la mâna jupânesei Arhonda, a lui Miron vameș, nepoata lui Iorga postelnic, în pâra ce a avut cu ginerele ei Toma cupeț din Iași pentru Ciureștii din gura Delii în Prut (Surete ms. XII, 171). Tot ca vel spatar îl găsim pe Dumitrașco Cuze în cartea divanului pentru hotărnicia moșiei Hușii pe Șomuz, la Suceava, proprietate a lui C. Duca Vodă (Uricar XVI, 44).

Venind cu domnia Mihai Racoviță Vodă în 7211 vara, (1703), rândui la spătărie pe cumanatul său Ilie Frige Vacă, sau Ilie Enache Tifescul ca vel spatar în locul lui Dumitrașco Cuze; cum însă Antiohie Jora moșul femeii sale, jupâneasa Safta Joroaea, veni vel logofăt, pe Dumitrașco Cuze îl vedem figurând în divanurile mari ale lui Racoviță Vodă ca biv vel spatar. Aşa în 7212 (1704) Mart 4 (Iorga, Doc. V. 405) D. Cuze iscălește ca biv vel spatar alătura cu Ilie Enachi vel spatar. În 7213 Sept. (1704), iscălește tot ca biv vel spatar în hrisovul cel mare ce-l dă Mihai Racoviță Vodă celor 6 mânăstiri închinate sf. mormânt, urmând a da la visterie numai 223 ughi pe an, și să scutească numai 477 oameni, cari vor da câte $2\frac{1}{2}$ ughi pe an la visterie (Uricar II, 104). Tot ca fost mare spatar Dumitrașco Cuze schimbă după 7210 un țigan, dând pe Gaia Sulă în schimb pentru Anicuța lui Adam, feciorul lui Vasile postelnicul (Cuzeștii, Iași pag. 269).

In spătăria țării trecuse Ion Neculcea sub

Antioh Cantemir cu a 2-a domnie, iar mai apoi Dediul Codreanul dela Bârlad, soerul domnului Mihail Racoviță cu a doua a lui domnie. Cu toate acestea Dumitrașco Cuzea tot îl vedem iscălind ca biv vel spatar în hrisovul cel mare, prin care face milă și aşezare cu Episcopia de Huși, după ce arseșe de foc, dându-i voe a țineă 20 de poslușnici, cari vor da câte 3 ughi pe an visteriei în 4 sferturi (Episc. Melhisedec, cronică Hușilor, 175). În acest timp moșul de pe femee, Antioh Jora, îl vedem slujind ca vel bogofăt și hatman la toți domnii și lui Nec. Mavrocordat, când mai găsim pe Dumitrașco Cuza ca biv vel spatar în țidula ce marii boeri dan lui Iordachi Ruset biv vel vornic că a dat 10.000 lei în slujba țării în bir și baiaramlăc, și că „este datoria noastră și a țării ca să i se plătească d-sale pe începutul de țară ca să nu fie stinsă casa d-sale“ (N. Iorga, Doc. VI, 418).

7. Moartea spatarului Dumitrașco Cuzea.
 Sub domnia a treia a lui Mihalachi Racoviță Vodă, își găsi tristul sfârșit Dumitrașco Cuze biv vel spatar, în următoarele împrejurări: În amestecăturile ce erau atunci în țară cu Nemții și catanele din cetatea Neamțului, și cu năvala năprasnică a lui Frență căpitanul cu cele 300 catane ca să prină pe Mihai Vodă, se zice că între cei bănuți că ar fi adus pe Frență căpitanul ar fi fost pe lângă V. Ceaur stolnicul, și Dumitrașco Cuze spatarul. Si Neculce și N. Mustea și N. Chiparissa și Alex. Amiras po-menesc de tristul sfârșit a lui Dumitrașco Cuzea.

„Atunci Mihai Vodă mâniindu-se, în grabă a spânzurat pe Cuza spatarul, nepricestuit, încălțat, îmbrăcat, dându-i vina că a scris el la feciorii lui, având acolo la catane ca să vie să prindă pe Mihai Vodă din Iași, ce nu se știe într'adevăr, au ba, numai în pizmă l-au omorât că i-a fost năpaste, că n'a scris“. (I. Neculcea Let. II², 354). Iar A. Amiras spune mai lămurit: „Atunci era un boer numit Cuza, ce fusese spatar mare, și ziceau unii că a fost și el într'un sfat și într'o legătură cu acei neprietenii, căci feciorii lui avea au mers la catane și umblă tăluind. Si de multeori i-au poruncit Mihai Vodă ca să tragă pe feciorii lui încoace, să nu se afle la nemți cu catanele; iar el aducea pricini ca să îndrepteze pe feciorii lui și i-au închis și au șezut până au venit catanele, și Cuza fiind în Iași a trimes prin mijlocul catalenelor și a slobozit feciorii de unde erau închiși. Ce prepuind domnul și zicându-i și alții, cum acel Cuza a avut *răspondere* cu catanele, și i-ar fi umblat scisorile la dânsii, dându-le știre de starea domnului, îndată ce a poposit domnul dela Cetățue a pus de l-au spânzurat pe Cuza. Trupurile spânzuraților și a întepăților, pe toți i-au strâns la un loc în marginea Cetățuei, unde a fost bătălia, pe drumul cel mare al Tarigradului, și au pus pământ peste dânsele și au făcut movilă și lângă aceasta cerdac de piatră și au îngropat și un stâlp de piatră în mijlocul cerdacului pe care au scris toată această poveste precum se vede“. (Let. III², 128).

Iar Nec. Mustea diac de divan scrie: „iar până a tăia pe Franț căpitanul, Cuza spătarul eră spânzurat de furca scrânciobului ce eră înaintea curței domnești, îmbrăcat, încălțat, cum l-au găsit. Zic să fie chemat el pe catane în Iași ca să ia pe Mihai Vodă“ (Let. III², 61).

Cronicarul grec N. Chiparisa vorbind de evenimentele din 1716 cu căpitanul Frență amintește de unelturile lui Miron și Velișco Cuza.

„Iar între Moldoveni, câți erau cu nărav rău fugiau la ei; de asemenea și unii dintre boeri precum Ceaur, Miron, Velișco, Conțescul și alții asemenea acestora, oameni răi și netrebnici, cari dorind sfărâmarea patriei lor, sperând a se scăpă cu aceasta de datoriile lor, arătau vrăjmașului modul de a invada (C. Erbiceanu, Cronicarii greci, Buc. 1890 pag. 66).

„τῶν δέ μπογδάνων ὅσαι κακότροποι ἔφυγον πρὸς ἀυτοὺς, ὄμωις, καὶ τινες τῶν ἀρχόντων, ήγον ὁ τζαοῦρος, ὁ Μορώνης, ὁ Βελίσκος, ὁ Κοντζεσκουλός, καὶ ἄλλοι...“

Iar mai departe scrie (o. c. p. 69) „La 13 Ianuarie a plecat prea Inălțatul Domn, luând și pre Tătari împreună și s'a dus la zisa cetate Neamțul, dar întăiul dintre tâlhari Velișcu „ὄμως ὁ πρῶτος τῶν κακοῦργων Βελίσκος“ cu ajutorul trădătorului Iuda scăpând cu câțiva, curând a alergat la cetate și le-a referit cele întâmpilate“.

Deci Dumitrașco Cuza biv vel spătar a fost spânzurat Joi 8 Ianuarie 7225 (1717) la 12 oare din zi (6 p. m.) plătind prin sângele său botezul de român, după ce s'a bucurat foarte puțin de vâlva puterii lumesti, ca comis supt

Antonie Ruset și ca spătar supt C. Duca Tânărul, pentru a pribegi 13 ani înainte de spătărie și a rămâne alți 15 ani ca biv vel spătar, până când plătește cu capul amestecul în politica țării.

8. Pe cât de crud s'a purtat Racoviță cu Dumitrașco Cuza, spânzurându-l, pe atât de blajin se arăta cu averile sale și urmașii săi. Aceasta cu atât mai mult, cu cât asupra lui Vasile Ceaur stolnicul furia domnului crescă confiscându-i averile sale. Așa în 7225 Iulie 25 (1717) Vodă Racoviță dă lui Apostol Leca serdarul moșia Racovățul la Soroca pentru multă pagubă ce i-a făcut Tătariei viind peste țară împotriva Nemților și a Catanelor. Iată cum îndreptăște Vodă această confiscare: „deci domnia mea am socotit împreună cu tot sfatul nostru că și în vremile domnilor celor bătrâni de demult, cari s'au ridicat din boerii țării haini cu sabia asupra Domnului și a țării lipsind și din țară își pierde toate moșiile și bucatele ce le rămâne în țară în viclenie de se luă dela domnie“ (Surete ms. VIII, 253). Tot așa îi confiscă moșiile Buciulești la Neamț, Hălăucești la Suceava și Spinoasa la Hârlău și le dă lui C. Costachi v. vist. (Surete ms. XVIII, 372; bibl. Univ. Iași ms. IV, 21, cf. Uricar IV).

Nimic din toate acestea contra urmașilor lui D. Cuza spătar. De ce? Să fie oare înduplarea domnului că pe nedrept a fost spânzurat spătarul Cuza? Să fie mila de urmașii ucisului spătar? Eu cred că mai de grabă a fost inter-

venirea marelui vornic Ioan Sturza, cunnatul spătarului Cuza, căci și el ținea pe o altă fată a lui Toderașco Jora sulgerul, dacă nu chiar înrudirea de sânge ce era între Jorăști și Racovițești; Safta Costachi, mama lui Mihalachi Racoviță, și soția lui Ion Racoviță, era soră cu Todosiica mama lui Antiohie Jora marele logofăt. Unind toate aceste împrejurări vedem că jupâneasa Safta Cuzoaia își împarte în liniște zestrele sale după frați și surori în 7229 Fevr.

15. Era aceasta un semn de mare strâmtorare materială, după cum reiese și din zapisul de vânzare din 7226 Septemb. 25 prin care „Safta spătăroaea răposatului Cuza ce au fost spătar și cu fii mei anume Miron ce au fost al doilea logofăt, și cu Toader și cu Velișeo“ vând lui Gheorghită jumătate de sat de Tăutești drept o sută de lei (Cuzești, Iași pag. 266). Nu trecuse decât 8 luni dela moartea soțului și jupâneasa Safta își vindeă ocinile și cumpărăturile lui D. Cuza. Zapisele moșilor le luase Tofana Iurășceasa și Ioniță Băisan, cari cred de cuvînt să-i dea zapis la mâna în 7229 Fevr. 16 (1721) „că au luat niște acte de moșie dela spătăroaea Cuzii spătar, ca să nu aibă dumneaei niciun calabalâc pentru aceste zapise, câte le-am luat noi la mâna noastră“. (N. Iorga Doc. VI, 143).

9. *Feciorii lui Dumitrașco Cuza spătarul.*
După zapisul de vânzare din 7226 Sept. 25 (1717) Dumitrașco Cuza spătarul a avut 3 feciori: Miron Cuza, Toader Cuza și Velieico Cuza.
A) Miron Cuzea logofătul a fost fiul cel mai

mare, al lui D. Cuza. S'a născut către 1680, căci îl găsim deja ca postelnic în 7213 Gbenar 30 (1705), când capătă danie un loc de prisacă în Armenești, Vasluï, dela Trifan și dela femeea lui Sohiica cu fiți lor Ioan și Irimia. Zapisul mai scrie: „să-și facă din pădure din întreg acest loc de prisacă“ (Cuzeștii, Iași pag. 268). El era deja însurat la această dată, căci în 7216 Avg. 18 (1708) Miron Cuza postelnic cumpărase o țigancă dela Dumitrașco Drăgușescul biv comis „am vândut o țigancă dumnisale lui Miron Cuza postelnic și giupânesei și cuconilor dumisale“.

Miron Cuza se ridică până la vtori logofăt, adică un director în cancelaria Domnească, și în 7226 Sept. 25 (1717) îl găsim biv vtori logofăt în zapisul de vânzare al Tăuteștilor.

Tot ca logofăt îl găsim și în 7240 Sept. 24 (1731), când capătă carte dela Grigore Ghica „a cerca ce-ar găsi ori din țigani, ori din moșii, ori din bucate“ din rămășițurile vornicesei Anița Sturzoaia... de vreme că și el este nepot... și lui parte nu iau făcut (N. Iorga Doc. VI, 157).

In 1742 Aug. 9 (7250) Miron Cuza era deja mort, căci în acel an se vorbește de Ioniță Cuza post. fiul răposatului Cuza ce a fost logofăt al doilea (N. Iorga Doc. VI, 157) Miron Cuza a ținut în căsătorie pe Ilinca fata lui Ion Costin hatman, fecior log. Miron Costin. El s'a fost însurat către 1706, căci în 1708 are și copii. Cazestre i s'aau dat aceste moșii dela socrul său: Dumenii și Săpotenii pol sat la Dorohoi, Româneștii la Cărligătura, 13 vecini și 7 țigani

robi. Aşa citim în izvodul de împărteală din 7238 Ghenar 20 (1730) după cel făcut de Darie Donici vel logofăt (N. Iorga, doc. VI, 155). Contra acestei împărătiri a lui Darie Donici avem jalba îndreptată către domn de Miron Cuze și ne datată (Academia Română ms. No. 2812 fila 13):

Milostive și luminate Doamne să fii Măria ta sănătos. Jăluesc Mării tale ca domnului milostiv pe cunnatul meu Neculai Costin; în trecuți ani am fost mai jăluit Mării tale precum sunt vreo 20 ani de când am luat pe sorusa și nimic din moșii, din vecini și din țigani parte nu mi sau dat, și stăpânește numai el toate. Măria ta ca un domn milostiv mai orânduit la răposatul Catargiul logofăt și la d-lui Donici logofă să ne împartă și n'au împărțit și moșii ce au fost mai bune au dat cunnatumeu, și ce a fost mai prost mi-au dat mie. Din 19 sate ce sunt *mi-au dat mie un sat și jumătate* și mi-au mai dat un sat anume Bărboșii. Eto az. (Surete ms. XXV, 81). Arătările acestui izvod n'ar corespunde cu alt izvod de împărteală de mai apoi, făcut între Ion Costin hatman, Safta stolniceasa și Tudosiica a spătarului Zumncilă de moșii ce li se vin de pe Miron Costin logofătul și de pe Ileana fata lui Vodă Movilă, făcut în 7250 (1742), 12 ani în urma izvodului lui Darie Donici vel logofăt. În partea lui Costin hatman vin 24 de sate și moșii, între care și cele 3 de mai sus: Dumenii, Săpotenii și Româneștii, ceeace arată că ele au

intrat în zestrea lui Miron Cuzea (V. A. Ureche „Miron Costin I, 251).

In partea Saftei stolniceasa s'au venit 32 sate și moșii și în partea Tudosiicăi spătăreasa a lui Zmăncilă 33 sate și moșii. Copia aceasta este scoasă de Arghire Cuza spătar în 1819 Sept. 10, ca unul ce era urmaș direct din Ileana Costin, jupâneasa lui Miron Cuze, bunul lui Arghir Cuză. In altă copie a aceluiași izvod de împărțeală, scoasă în 7270 (1762) Mai 22 „de pe împărțeala lui N. Costin jienicer, Ioniță Zosin Bașotă sulger și Ilie Zmăncilă făcută la veleat 7253 Dec. 28. (1744) de pe izvodul boerilor, în urma părei lui Ion Zosim sulger contra lui Iordachi Canta b. v. spătar la Mitropolitul Gavril că n'ar fi fost iscălit de dânsul acea împărțeală. Copia din 7270 e scoasă pentru „vărul Dinul Crețulescul b. v. vornic“ (Surete ms. VI, 573). Cercetând spița lui D. Costin din 1789, Dec. 20, găsim că acest Dinu Crețulescu vornic în Muntenia este fiul Saftei Crețulescu, născută N. Costin Brănișteanu, nepoata lui Ion Costin, strănepoata lui Miron Costin logofăt. (V. A. Ureche „Miron Costin“ I, ad-finem).

Pe lângă acest izvod stă scrisă și o spiță de neam, care arată că Ion a lui Miron Costin hatman a avut pe Neculai Costin jienicer și pe Ilinca Cuzoaea, ce a ținut-o Miron Cuza și spița aceasta din 7252 a slujit arborelui genealogic a lui D. Costin din 1789 Dec. 20.

Pe Miron Cuza îl găsim proprietar în *Cuzlău*, stăpânind încă în 7235 Iulie 30. (1727), două

părți din jumătate de sat de pe bunul său Toderașco Jora, iar o parte din jumătate de sat era a lui Simion Șatrariul; în această a doua jumătate de sat erau stăpâni Teodor vel căpitan, Gh. Hermeziu clucer, T. Soroceanul postelnic, T. Stârce vornic de poartă și Patrașco căpitan (N. Iorga Doc. V, 539).

B. Toader Cuzea spatar a fost al doilea fecior a lui Dumitrașco Cuze spătarul, căci aşa îl pomenește îmăsa Safta în zapisul din 7226 Sept. 25 (1717), prin care vinde cu 100 lei partea ei din Tăutești lui Gheorghiță; „și cu fii mei anume Miron ce a fost al doilea logofăt și cu Toader și cu Velișco“ (Cuzești, Iași, pag. 266). Aceasta arată că în 1717 Toader Cuza nu avea încă nici o boerie.

In 7236 Iunie 28 (1728) T. Cuza vinde rudei sale lui T. Gheuca ot visterie partea sa din Crăciunești la Vaslui, care a fost de pe Toderașco Jora b. v. sulger, bunul său de pe mamă. (N. Iorga, Doc. V. 155).

Tot fără boerie e pomenit și în 7244 Aprilie 6 (1736) când își împarte cu Ilie Portarul niște țigani, luându-și el trei feciori și jumătate (Cuzeștii, Iași pag. 271). Tot fără boerie e pomenit și în 7253 Iulie 7 (1745), ca martor în zapisul de împrumut a 7 lei a lui I. Baisan dela Ionită Cuze post. (Cuzeștii, Iași pag. 273). După 1750 nu mai avem amintiri de T. Cuza.

In spîta Cuzască copiată în 1832 Aug. 1, de Ștefan sin Simeon Picioroagă se arată că Toderașco Cuza a ținut în căsătorie pe Simina,

fata vătafului Gheuca; asta ne-ar explică vânzarea sa către T. Gheuca ot visterie a unei părți din Crăciunești, — ei fiind rude. De sigur că Ștefan Picioroagă n'a cunoscut bine înrudirea.

Despre înrudirea lui T. Cuza avem știri în 2 zapis, ce privesc moșia Băsești dela Fălcium. În 1742 Iunie 6, Safta jupâneasa lui Ion Miclescul postelnic, fecior lui Vasile Miclescul jucnicerul și nepot Gheuculesăi vinde un țigan Toader cu un copil al lui, cu Ștefan drept 20 lei fratelui său Moise Cucoranul. Safta arată în zapis că pe țiganul Toader l'a avut danie bărbatul ei I. Miclescul postelnic dela moașa sa Gheueuleasa. Safta avea de cumnați pe *Gavril*, pe *Gheorghe* și pe *Toader Cuzea*. Cât a trăit Ion Miclescu a făcut mai multe datorii la Turci, iar pentru plata lor, dânsul a atăcat zestrele Saftei Miclescu, născută Cucoranul. Răfuindu-se cumnații între dânsii, au căzut la învoială ca pe țiganul Toader să-l dea Saftei pentru pierdereea zestrelor sale. (Surete ms. XXIII, 675).

După 12 ani intervine un nou zapis între urmașii celorce au iscălit zapisul din 7250, și anume *Mihalachi Cuza postelnic*, Petre Miclescul fiul lui Ion Miclescul și lelea Maria pităroaea lui Moise Cucoranul. (Surete ms. XXIII, 676).

Toader Cuza e pomenit că a fost postelnic, boerie mică pe vremuri, și cu care se începea cinul boeresc. Așa îl pomenesc boerii judecători din 1803 Febr. 27, în anaforaua, ce au înaintat domnului în pricina pentru Băloșești. Boerii atestă că T. Cuza postelnicul își avea așezarea

lui la Șofrănești în Vaslui, după ce cumpărase părțile fratelui său Velicico după 1720 (*Cuzeștii*, Iași pag. 247). În 1767 era deja mort, când e amintit de fiii săi ca biv vel spatar (idem, pag. 275).

Asupra lui Toader Cuze am găsit mai multe acte și o spătă complectă în actele Șofrăneștilor, după opisul ce se află în Arhiva Statului din Iași, lit. III, 47, și publicate în volumul *Cuzeștii*, Iași, pag. 251—254.

C) *Velicico Cuzea* postelnic e al treilea copil al lui D. Cuza spătar, și iscălește și dânsul zapisul de vânzare al Tăuteștilor din 1717 Sept. În 7227 Martie 20 (1719) Velicico Cuza cumpără în Șofrănești cu 50 lei doi bătrâni și jumătate dela Băisanăști, Ioniță sin Gavrilăș Băisan și Nistor sin Tofan Băisan rude prin alianță¹⁾. În 7236 Iunie 24 (1728) Velicico Cuza vinde fratelui său Toader Cuza a patra parte din Crăciunești, pe Răbricea, la Vaslui dinjos de Scânteia. Tot atunci îi dă în partea lui din Năvărnet, ce se hotărăște cu Crăciuneștii, cumpărătura tatălui său Dumitrașco Cuza spatar dela Armașul. (N. Iorga, Doc. VI, 154).

Ca martor iscălește în zapisul prin care Anița Joroaea, a lui Irimia Jora, vinde în 7228 Februarie 11 (1720) cu 50 lei a patra parte din Tăutești lui St. Hermeziu. El iscălește ca nepot de soră, întru cât Safta Cuza, era soră cu Irimia

¹⁾ Safta Cuzoaea spătăreasa era nepoată de var Ioni Tofan și Gavrilășco Băisan frați, copiii lui Simion Băisan, frate cu Anghelina, mama lui Toderașco Jora, tatăl Saftei socrul lui D. Cuza spătar și bun celor 3 frați Cuzești.

Jora, bărbatul Aniței (Cuzeștii, pag. 267). În 1722 Iulie 30 (7230), Velicico Cuza ia un țigan, pe Apostol Tuvrilă, dela mama sa Ruxanda spătăreasa (Cuzeștii, pag. 271).

In condica lui C. N. Mavrocordat Vodă se găsește sub No. 242 un ordin dela hotarnici către Velicico Cuza biv postelnic și către Carp Rusul biv vel căpitan“. (Iorga, Doc. VI, 239); aceasta în 7250 Maiu (1742). Tot în acea condică sub No. 515, din 4 Fevr. 7250 (1742), găsim o listă de oameni, cari după dovedire să se scoată la *niamuri*, „adică să se scoată dela dajdie și să se pue la rândul boerilor“, în care citim nume ca acestea: Andrei Balsovici 2 spatar, T. Buhuș, Gavril Miclescu, Ilie Zmăncilă, N. Brăescu post., C. Ciudin, 2 med. T. Bașotă vatav za stolnicei, Lupul Crupenski 2 pitar, Gh. Canano post., T. Darie, C. Savinel, Toader post. Cuza, Velicico brat ego Cuza. Ion sin Miron vnu Cuzea“. (N Iorga, Doc. VI, 277).

Nu cunoaștem cine a fost jupâneasa lui Velicico Cuza, și nici Ștef. Picioroagă nu o înseamnă. În orice caz situația lor era modestă, căci ridicați la rangul de postelnici și Toader Cuza și Velicico Cuza se silesc a-și dovedi neamul prin tatăl lor, spătarul Dumitrașco Cuza, dar și slujbele lor și înemurirea lor nu înlesnesc ridicarea neamului lor; ei alcătuiesc ramurile trunchiului Cuzesc, cari s-au scoborît în rândul boerilor de țară.

10. *Urmașii lui Velicico Cuze.* În spîta lui Ștef. Picioroagă din 1832 ni se dau acești ur-

mași. Veliciceo Cuza a avut un singur fecior pe *Ion Cuza* log. căsătorit cu Ancuța; Ion Cuza log. are de fată pe *Ileana Cuza* măritată cu ban Iordachi Milu, așa că se pierde ramura Cuzească cu descendenții din Velicico Cuze.

11. *Urmașii lui Toader Cuze*. Ștefan Picio-roagă dă numai 3 copii lui T. Cuza post.: Safta, Costachi Cuza post. și Vasile Cuza. Pe Safta o înseamnă a fi măritată cu Sandu Roșca; iar îei Vasile Cuza îi dă acești urmași: Safta, Ioniță Cuza, Mihail Cuza, Nastasia și Smaranda. Încă din 7264 Ianuarie 16 (1756) Constantin Cuza și frații săi se învoiesc cu vărul lor Petre Miclescul pentru părți din Pătrășcani „rămasă lor dela unchiul lor Gavriliță Miclescul”. (Acad. Rom. CXXXI, 29). Cum Toader Cuza țineă în căsătorie pe Simina Cucoranul, urmează că Ion sin Vasile Miclescu jicnicer, tatăl lui Petre Miclescu, a ținut pe altă soră de a Siminei Cucoranul, ca copii din 2 surori, C. T. Cuza și Petre V. Miclescu să fie veri.

De fapt înrudirea între Petre Miclescu fiul lui Ion Miclescu postelnic și între C. și M. Cuza era că părinții lor au ținut 2 surori, a lui Moise Cucoranul, cum reiese din zapisul din 7250 ce începe astfel:

„adică eu Safta jupâneasa răpausatului Ion Miclescu postelnic, sin Vasile jicnicerul, nepot Gheuculesei, dinpreună cu fiii mei anume Catinca și Petre am vândut un țigan anume Toader... care țigan a avut danie soțul meu dela moașa sa Gheuculeasa precum arată împăr-

țeala cunnaților mei anume unul Gavril, și unul Gheorghe și unul Toader Cuzii... și întrebând pe frații mei și pe cunnați și nimeni nu s'aflat să-i cumpere fără cât ia aflat d-lui frate-meu Moise Cucoranul“.

Se vede dar că pentru Ștefan Picioroagă era amintirea unei înrudiri a lor T. Cuza cu Gheuca și a crezut — astă după 90 de ani — că Simina era Gheuculeasă, pe când ea era născută Cucoranul și că Gheuculeasa venea moașa unui alt ginere al Cucoranilor, și deci cunnat cu Cuzeștii... (Surete ms. XXIII, 675).

In 1767 Iunie 15 frații Constantin Cuza post. Vasile Cuza și Safta Cuza, feciorii răposatului T. Cuza b. v. spatar, din 3 țigani ce-au împărțit eu badea Ioniță Cuza b. v. stolnic, vărul lor primar, își ia Ioniță Cuza pe Ștefan, frații își iau pe Gheorghe, iar pe Iordachi îl împart în jumătate, din care dăruesc jumătatea lor lui Ioniță Cuza (Cuzești, pag. 275).

In arborele genealogic al familiei găsim trecut și al patrulea copil a lui Toader Cuza, pe Ștefan Cuza, iar pe Safta o dă măritată cu un Mitre. Intregim toate aceste arătări cu cele ce ne spune dosarul III, 47, din Arhiva Statului dela Iași, care pe lângă opisul Șofrăneștilor ne dă și o spăță deslușitoare a celor cuprinse în opis.

Toader Cuza a avut moșia Șofrănești „unde își avea așezare“; El a avut patru băetă și o fată: Safta, Radul Cuza sterp, care se împarte pe ceilalți 3 frați, Ștefan Cuza cumpărat de frații săi Vasile Cuza și Constantin Cuza cu

zapis din 7268 Aprilie 28 (1760), Constantin Cuza și Vasile Cuza, care răscumpără în 1792 jumătate din cumpărătura fraților săi. Acești doi frați trăiau în Olășei, Vaslui prin 1776 (N. Iorga, Doc. VI, 106).

A) *Radu Cuza* este amintit în actele Alexeștilor dela Vaslui, căci perde un proces ce l'au avut cu I. Featiș în 1748 Noembrie 25, neputând dovedi stăpânirea sa, ci numai cu gura (Cuzeștii, pag. 213). El moare fără urmași. În 1767 era mort.

B) *Constantin Cuza* postelnic are 7 copii: Gheorghe Cuza sterp, Grigore Cuza sterp, Ioan Cuza jitnicer, Constantin Cuza, Ioana, Anisia jienicerița, ce a ținut-o jitnicerul Gavril Budugan, și Maria jitnicerița, ce a ținut-o Matei Turcul jitnicer. La acest C. Cuza alipim un alt fiu al său pe Silișon Cuza, bunul ramurei Cuzești dela Tecuei, care răzlățindu-se o bucată de vreme prin părțile Basarabiei a venit apoi și s'a așezat în Iași, unde fiul său C. Cuza a avut dugheană.

Iar pah. C. Sion în Arhondologia Moldovei vorbind de familia Cuza zice următoarele despre C. Cuza, socrul Măcărescului: „Mai sunt Cuzești la Șofrănești, ținutul Vasluiului, mai săraci; mai sunt și prin alte sate răzeși, unii priveliți, alții mazili; din aceia unul Constantin învățând meșteșugul șlicăriei s'au așezat în Iași, în mahalaoa Feredeelor și dugheana de lucrat șlice o avea în ulița Sf. Gheorghe, poreclită a lui Lozonski, care au dat zestre ficei sale Pro-

fira, ce o ține acum căminarul Măcărescul; ... și toți aceștia sunt urmași din elucerul Toderașco Cuza și sunt un neam cu Cuzeștii.

Ceeace spune pah. C. Sion în Arhondologie se verifică prin acte. În hărțiile caselor Chiriță din Iași, luate zestre dela socrul său căminarul I. Măcărescu, ginerele lui C. Cuza se spune că în 1814 Febr. 12 Constantin fiul protopopului Enachi cere să i se vânză prin mezat casele sale ce vin pe „ulița ce merge în jos la feredee“ după hotarnica lui Vasile Bucur vornic de poartă; prețul cel mai bun l'a dat neguțitorul Constantin Cuza, 13550 lei. Iată descrierea acăreiturilor cumpărate de C. Cuza: „o crâsmă veche cu odaea ei de jos, cerdac din față, grădina, pivniță de piatră $3\frac{1}{2}$ st. gărliciul 2 st. 3 palme argeaua, 1 st. 6 palme lărgime, 3 st. altă argea, 2 st., 7 palme o hrubă, 2 st. 5 palme altă hrubă; deasupra 4 dughene. Locul avea, față la uliță 24 st. lungime, 24 st. 4 palme fundul, 6 st. 2 palme latul în jos spre Sf. Gheorghe Lozonschi și 11 st. latul despre răsărit nord.

Unind aceste arătări ale unui contemporan cu spusele din familie că acel C. Cuza a fost fiul lui Silion Cuza, care a avut 9 frați și surori, n-am găsit pe alt urmaș din T. Cuza care să aibă mai mulți copii decât pe C. Cuza dela Sofrănești.

C) *Ștefan Cuza* are un singur copil pe Ioan Cuza (arh. st. Iași, trans. 1765 fila 94 pe anul 1786).

D) *Vasile Cuza*, postelnic are 5 copii: Mihail

Cuza stolnicie, Ioniță Cuza, Safta, Nastasia ce a ținut-o sulgerul Ilie Vârnava și Zmaranda ce a ținut-o Vasile Popa. Acest Vasile Cuza în 1781 Sept. 1 hotărăște împreună cu ispravnicul de Vaslui, Vasilachi b. v. pitar și cu 2 vornici de poartă moșia Tatomireștilor, partea mănăstirei Golia, despre partea Nastasiicăi Covrigesei iscălindu-se „postelnicul Vasilachi nepot Cuzei“. (N. Iorga, Doc. VI, 166); iar în 1802 Aprilie 2 dă danie nepotului său de văr primare, lui Arghire Cuza ban jumătate de sat, Costeștii. Vasile Cuza a murit după 1802 (Cuzeștii, pag. 292).

La urmașii lui Teodor Cuza se referă actele din dosarul Șofrăneștilor, ce se încheie cu anul 1830, când stolnicul Mihail Cuza e chemat în judecată de verii săi Constantin și Ion Cuza.

In 1806 April. 16 surorile Nastasiica Vârnava și Smaranda Popa, schimbă cu vărul lor Grigore Cuza, dându-i părțile lor din Șofrănești pe apa Șacovățului la Vaslui, pentru partea lui din Coroești la Tutova pe apa Bogdanei, mai dând bani 20000 lei. Ca să plătească banii verișoarele sale, el pune moșia sa amanet la C. Carp căminar. In acest timp Grigore Cuza moare și C. Carp apucă pe frați să-i plătească datoria. In 1814 Iulie 26, căminarul C. Carp dă zapis la mâna celor 3 frați Cuzești: Constantin C. Cuza, Ioan C. Cuza post. și Gheorghe C. Cuza că a primit 452 lei dela postelnicul Ioan C. Cuza în sama amanetului fratelui lor Grigore. Nu trece mult și moare și Grigore Cuza; iar în 1825 Aprilie 5, cei doi frați Cuzești: Cons-

tantin Cuza și Ion Cuza pun amanet partea fratelui lor Grigore Cuza pentru 505 lei la nepotul lor Hristea Turculeț, îndatorindu-se a plăti și dobândă pe un an câte $7\frac{1}{2}$ lei pe lună. În 1821 fusese proces la divan pentru Șofrănești; Hristea Turculeț, cheltuise cu scoaterea cărții de judecată 50 lei, și primește o adeverință (1821 Martie 10) dela serdarul Grigore pentru 50 lei ca să-și caute dreptate cu moșii săi. Pentru limpezirea daraverelor cu Șofrăneștii se scoate inginer hotarnic în 1826 Mai 10 de cei 4 urmași a lui C. Cuza: Ion Cuza, C. Cuza, Matei Turculeț și Gavril Buzdugan post. În 1827 cei doi frați Costantin și Ion Cuza dau în arendă partea lui Grigore Cuza cu 200 lei pe an nepotului lor Hriste Turculeț pe termen de 5 ani dela 1827—1832; Hriste însă neputând căută moșia decât un an o trece în arendă moșului său de văr stolnicului *M. Cuza* pe restul de 4 ani câte 412 lei și jumătate pe an, pentru primii doi ani, și câte 200 lei pe restul de alți 2 ani. În timpul arenzei sale de 4 ani. stol. *M. Cuza* cumpără 50 stânjini din Șofrănești câte 30 lei stânjinul dela Gheorghe Cuza.

12. Spița din 1830 nu ne dă mai departe decât acești urmași Cuzești:

a) *Ion S. Cuza* are 2 copii Gheorghe Cuza și Alecu Cuza. Leg de acest Alecu Cuza din Șofrănești descendența d-lui *Pandele Cuza* din Piatra, care mi-a dat această înrudire. Bunul său a fost Alexandru Cuza, care a avut 2 copii. pe Gheorghe Cuza și pe Catineca Teodoru, moartă

fără urmași. Gheorghe Cuza a avut 4 copii; Elena căsătorită cu Gh. Cuparencu (are 5 copii Gheorghe, Margareta, Maria, Ionel și Adela), Maria căsătorită cu dr. Gh. Bălăceanu din Buzău (are 3 copii); Adela Economu, stearpă și Pandelea Cuza, care are pe Elena Gh. Bădăreanu din prima căsătorie cu Elena Gribincea (azi Vezibeanu) și Constanța din a 2-a căsătorie.

b) *Anisia Gavril Buzdugan post.* are 5 copii, Sandulachi, Alecu, Zoița, Safta și Catinca.

c) *Maria Matei Turcul* are 5 copii: Gheorghe-Vasile, Neculai, Frăsina și Catinca, ce o ține Hristea.

d) Stolnicul *Mihai V. Cuza* are pe Neculai Cuza, Safta și Grigore Cuza.

e) *Ioniță Cuza* are de fiecior pe Ion Cuza.

f) *Safta* are doi băieți: Ion și altul nenumit.

g) *Nastasia* lui Ilie Vârnava sulger are pe Ion și 2 fete nenumite.

h) *Smaranda Popa* are pe Ion, Pavăl, Costachi și o fată nenumită.

13. *Urmași lui Miron Cuza logofătul.* Oricât de modeste să fi fost zestrele luate cu soția lui, dumneaei jupâneasa Ilinca fata lui Ion Costin hatman, dânsa aduceă bărbatului ei strălucirea neamului Costineștilor, aşa de mari și străluciți în istoria politică și culturală a Moldovei între 1670—1713 De această Ilinca logofeteasa Cuzoaea se amintește în 7253 Iulie 13 (1645) că era vară cu C. Razul hatman, era soră cu Neculai Costin biv vel jienieer (Cuzeștii, pag. 273). În 1750 Aprilie 20 (7258) dăruiește fiului său

Ioniță pe Trifan țiganul și iscălește Ilinca, iar de pecete se slujește cu pecetea bunului ei Toderășco Jora, o pasere (idem, pag. 274). În 1754 Iunie 20 (7252) *Avñtçz Στύρçz* vara Ilincăi Cuzoae, îi dă zapis că și-a plătit datoria ce o avea către bărbatul său, dar că zapisul de amanet s'a răsărit (N. Iorga, Doc. VI, 160).

Se dau acești urmași lui Miron Cuza și Ilincăi Cuzoaea logofeteasa: „pe trei feciori a log. Miron Cuza, adică spătar Ion Cuza, tatăl boerilor Cuzești de acum, Safta ce au ținut-o Lupu Crupenski, din care se trag boerii Crupenskești, răposat vornic Iordachi Crupenski și vornic Costandin Crupenski și Maria, ce au ținut-o Moisei Cocoranul, din cari se trag boerii Lambrinești (Cuzeștii, pag. 192).

Această spătă o dău boerii rânduiți în cercetarea și împărțirea moșilor de peste Prut în 1829 Iulie 17, pe când autorul spătei din 1832 Stefan Pieioroagă mai dă o fată pe Catrina măritată cu Teodor Donici (Surete ms. XX, 193). Miron Cuza a mai avut un băiat pe Mihalache Cuza, care a murit fără urmași, de nu se mai vorbește de el, și colateralii săi își împart averile în 1829. Despre acest Mihalachi Cuza ne vorbește spătarul Ioniță Cuza în catastivul său „Banii ce am cheltuit cu grijile răposatului fratelui meu Michalache, care sau săvârșit la vlt. 7268 August 19 (1760).

Grija dintai, 6 lei 10 bani pe o vacă; 3 lei 51 bani pe 3 pol oca ceară; 60 bani unei femei care a făcut pomenile; 60 bani smochine, sta-

fide și poleială, 1 leu 60 bani la griji, 5 lei 75 pe 2 merțe de grâu pentru colivă, 2 lei 75 pe 2 merțe de grâu mai prost, 7 lei pe 7 vedre vin, 10 lei un sărindar la Glodeni. Fac peste tot 37 lei și 23 bani; — ce-am dat dascălului Apostu: 5 lei pentru conduri, tulpan; 1 leu și 7 potronici pentru horile că și papuci (catastif, Acad. Rom. ms. No. 2776 fila 61-a, Surete ms. XXI, 527).

De Maria ce-a ținut-o Moise Cocoranul cămăraș vorbește zapisul de danie a lui Toader Cuza ce dă vii, se vede, la nuntă, în 7247 Mai 17 (1739) „Zeztre de socrul dumisale de du-mealui fratele meu cel mai mare, de dumnealui badea Miron Cuze biv. 2 logofăt, care acele vii sunt dela tatăl nostru Dumitrașco Cuze ce-au fost spătar mare“ (N. Iorga. Doc. V, 106). Moise Cocoranul era cunyat cu T. Cuza post, de oarece Simina era sora lui. Intrucât el luă în căsătorie pe Maria fata lui Miron Cuzea, urmează că soția lui venea nepoată de frate cunyatului său T. Cuza, deci era într'o înrudire colatarală.

Cele 2 fete Safta și Maria au sporit spîta neamului, în care au intrat: iar arborele genealogic urmărește pe toți urmașii în familia Crupenski, și a avut acești urmași: Catrina, Iordachi Crupenski vornic, Vasile Crupenski spătar și Constantin Crupenski vornic. Safta Crupenski stolniceasa, a murit la anul 1775, cum citim în inscripția de pe piatra mormântală dela biserică Feredeeni: „subt această piatră sunt oasele ro-

bilor lui Dumnezeu, Lupul Crupenski stolnic și a soției sale *Safta Cuzoae*, care a răposat la veleat 1775 Ghenar 2, iar răposatul la 1770 April 28, cum și viața sa a fost de 73 ani, a căror oase s'au adus dela alte biserici de mine Iordachi Crupenski fiul lor“ (Nădejde, Dicționarul jud. Botoșani pag. 119).

Ioan Cuza spătarul

14. Incrângătura ramurei mari a Cuzeștilor o face Ioniță Cuza, fiul lui Miron Cuza, care și prin lunga sa carieră politică de peste 36 ani, prin ridicarea și vaza sa materială și prin sfârșitul tragic al vieții sale și mai ales prin copiii săi s'a împlântat mai adânc în legătura dintre stăpâni și pământ și a slujit de trunchiu aceluia, pe care soarta l-a sorocit să fie alesul țărilor noastre, 80 ani după tăerea capului străbunului său.

Cea întâi amintire de Ioniță Cuza o avem în condica lui C. N. Mavrocordat Vodă, când în 7250 Ianuarie 30 (1742) întocmind lista boerilor rânduiți la neamuri, ca să fie scuțiți de bir, pomenește pe „Ion săn Miron vnuic Cuza“ „Ion fiul lui Miron nepot Cuzăi“ (N. Iorga, Doc. VI, 277). Indată după această rânduire la neamuri i se dete rangul de postelnic, sub care titlul vedem în același an jaluindu-se lui Vodă „Ionițe Cuze postelnic“ contra lui Șendrea biv ftori sluger că făcând el un pod umblător pe moșia

sa Pățăștii îi strică fânețele. El cere ori să-i dea venitul locului ori să-și ridice podul (N. Iorga. Doc. VI, 246). El trebuie să fi avut în 1742 cel puțin 25 de ani, deci urmează a fi născut înainte de 1720, întrucât tatăl său Miron Cuze logofătul era însurat încă din 1706, dar n'a fost copilul cel mai mare la părinti.

Ca postelnic Ionițe Cuze dă jalbă la divan în afacerea moșiei Crăciunești, la Vaslui. Jalba e trecută în condica lui C. N. Mavrocordat la No. 284, pe ziua de 7250 (1742) August 9 (Iorga Doc. VI, 243), iar porunca domnească dată către Ștefan Ruset b. vel hotarnic e din aceeași zi 9 August (Iorga VI, 157), prin care Vodă orânduește să se cercereze plângerea lui Ioniță Cuze postelnic, fiul răposatului Miron Cuze ce a fost logofăt al doilea, pentru Crăciunești a patra parte, Glodeni o parte și părți în Grauri; toate aceste părți le are dela unchiul său Toader Cuzea și dela Băisan. Pentru alegerea părților de moșie a lui Ioniță Cuze postelnic, despre răzeșul Fărămă, fusese orânduit Sandu Sturza log., apoi N. Racoviță comis și clucerul Mardari.

Tot ca postelnic întâlnim pe Ioniță Cuza și în 1745 Iulie 7 (7253) când el împrumută cu 7 lei pe Ion Băisan ca să ia în schimb un țigan (Cuzeștii, pag. 273). Deci sub C. N. Mavrocordat (Sept. 1741 — Iunie 1743); I. Nec. Mavrocordat (Iunie 1743 — Mai 1747) Gr. Matei Ghica (Mai 1747 — Aprilie 1748) Ioniță Cuza a rămas postelnic; iar C. N. Mavrocordat (Aprilie 1748 — August 1749) îl ridică la rangul

de pitar, cum îl găsim iscălit în actul de desrobire al vecinilor din 1749 (Conv. lit. XXI, 7).

Sub C. Mihai Cehan Racoviță (August 1749—Iulie 1753). Ionițe Cuze rămâne tot pitar, după cum cetim în zapisele din 7260 Martie 13 (1752), prin care Ionițe Cuze pitar plătește 100 lei și scoate amanetul dela Irina Sturza: „o păreche de sărgi, o păreche de paftale, un lighean cu ibric, o tingire, un rădvan cu lanțuh și cu cal“ și le dă lui Sturza pah. cumnatul ei (Cuzeștii, pag. 274). Tot atunci, 7260 Februarie 5 (1752) Ionițe Cuze ca biv vel pitar primește danie din partea lui Ion Iurașco din Filimonești „fiindu-mî dumnilui neam de pe moașămea Antonica¹⁾“ (N. Iorga, Doc. VI, 159). Tot biv vel pitar îl găsim în 7263 Septembrie 7 (1754), când se însărcinează a dezbatе la divan 12 pământuri din Grauri a lui Anghelachi Băisan, o rudă îndepărtată ca și Ion Iurașco, despre Golăești, și câștigând pricina să-i rămâne lui pământul plătind lui Băisan câte 6 potronici pământul, adică câte 20 parale (Cuzeștii, pag. 274). Iar în 28 Februarie 7263 (1755) el judecă pricina între Nec. Tiron vornic de poartă²⁾ și Căp. V. Bâr-

¹⁾ Antonica e fata lui Irimia Băisan uricar, și soră cu Anghelina Joroaea, soacra lui Dumitrușco Cuzea spătar. La aceasta face amintire Ion Iurașco de zice că e neam cu Ioniță Cuza, nepotul lui Dumitrușco Cuzea spătar, deci răstrănește (prapraștur) Antonicăi Băisan (Cuzeștii, pag. 244).

²⁾ Nec. Tiron vornic de poartă era fecior ori ginere lui Vasile Banul, nepot lui Ion Banul, ginere lui Mihailă pisar. Moșul său de pe tată, Ursul Banul a avut 2 feciori: pe Vasile Banu și pe Paraschiva. Vasile are copii pe Lupu și pe Necbulucbaș, căruia îi dă N. Tiron toată avereala lui (Surete ms. XXV, 93, Acad. Rom. ms. 2821, Cuzeștii, pag. 304).

zescul pentru Bârzești și Liudești (Cuzeștii, pag. 296). Tot ca biv vel pitar îl găsim și în 7262 Martie 31 (1757), când se judecă cu nepoții lui Davidel de Zaluce pentru Cuzlău, anume Negoiță, Vasile și Tanasă Flondorești. Iar în 7266 Aprilie 11 (1758), când se ridică hotarnica Cuzlăului iscălește și Ionițe Cuze biv vel pitar (N. Iorga, Doc. V, 540 No. 13—14). Moșia Cuzlăul i s'a venit de pe tatăl său Miron Cuze logofătul, care încă din 1727 se arată că avea moșie acolo: „și pe urmă ne veni un răvaș dela Miron Cuze cum are din jumătate de sat două părți și o parte are Simion șătrariul” (N. Iorga, Doc. V. 539). Cuzlăul fusese stăpânire a lui Toderașco Jora, străbunul după mamă a lui Ioniță Cuzn, care îl răscumpărase cu 112 lei și un cal dela Dumitrașco vel pitar în 1680, care și acesta îl cumpărase în 1670 tot cu 100 lei dela unii răzeși.

Partea lui Ioniță Cuzea mai crescù în Cuzlău și prin zestrea dată de soerul său Toader Rășcanul pitar, cum zice hotarnica Cuzlăului din 7266 April 11: „partea dmsale Ioniță Cuze biv vel pitar zestre dată dela socrul dumisale, dela Toader Rășcanul pitar; iar pitarului Toader i-a fost de pe moșusău Manea și Manei iar i-a fost cumpărătură veche și mai cumpărând Toader pitar și alte părți din Cuzlău” (N. Iorga, Doc. V., 540).

In 1645 Dec. 24 (7154) stăpâneà în Cuzlău David de Zaluce și Manea, cărora Vasile Vodă le întărește stăpânire (idem V, 537); în 1660

Mai 27 (7168). Manea cumpărând dela alți răzeși părți în Cuzlău fără stirea lui David, face pe acesta să se jăluiască lui Ștefanită Vodă „având moșie ei depreună la Cuzlău.” Acest Manea e moșul lui T. Râșcanul pitar din 1760.

Prin aceste cumpărături, baștini și zestre Ioniță Cuzea stăpânește șapte bătrâni din 8 bătrâni, pe căți umblă Cuzlăul, cum arată boerii ce au judecat pricina între Ioniță Cuza și Flondorești în 7268 Iunie 7 (1760) (N. Iorga „Doc. Calimachi“ I, 432).

Ioniță Cuza s'a însurat cu Todosiica, fata pitarului Toader Râșcanu¹⁾ către 1753, în boerie de pitar, căci copii săi încep a se naște în anul 1755, după cum el singur a însemnat în catastiful său de venituri și cheltuieli (Acad. Rom. Ms. 2776).

Inrudirea între familia Râșcanu și Cuza s'a mai înoit prin căsătoria Paraschivei, fata Aniței nepoata Mariei Cuza, măritată cu Moise Cucoranul, după Iordachie Râșcanul căminar, boerul care a luat parte activă la mișcarea din 1821, și cari împreună cu Gh. Cuza a plecat în delegație la Siliстра pentru rânduirea unui domn pământean. Arburele genealogic, ne dă ramura Râșcănească dela Vaslui, hultuită pe trunchiul Miron Cuze, după cum ramura Cu-

1) Toader Râșcan se găsește vel căpitan în 7235 Mai 23 (1727), și e martur la cumpărătura ce St. Hermeziu o face în satul Tăutești dela Pandele Frangole (Surete ms. XIII, 259). Tot aici ca martur îscălește un Gavril Cuzea, despre a cărui prezență în Iași în 1727 și în ce grad de înrudire era cu Cuzeștii nu putem ști. (Cuzeștii, pag. 268).

zască majoră să a hultuit pe un trunchiu Răşcănesc.

Iordachi Răşcanu a avut 5 copii: Alexandru Răşcanu, Zamfira Costachi, Teodor, Elena Niculescu și Arhiereul Iosif. Alex. Răşcanu are de copii pe Iordachi Răşcanu, Elena Gorgos, Dumitru, Paraschiva Ghidionescu, Nicu și Sandu Răşcanu. Iar T. Răşcanu are pe Iulia Șendre, August și Aurel Răşcanu (Surete ms. XX, 319).

Cu venirea în scaun a lui Ioan Teodor Callimach Vodă, (August 1758 — Iunie 1761), Ioniță Cuza pitarul e înaintat în rang de stolnic în Septembrie 1750, căci în 24 Octombrie 1759 (7268) Ioniță Cuze biv vel stolnic cum-pără 4 pogoane vie dela Catrina din Liești „cu eramă gata, cu două căzi, cu călcător, cu dejă și ciubere“ în preț de 100 lei (Surete ms. VIII, 461), iar în 7 Ianuarie 1760 (7268) el tot ca biv vel stolnic, face un schimb de țigani cu Catrina stolniceasa a stoln. C. Lazul (Cuzeștii, pag. 274).

Inaintarea lui Ioniță Cuze la stolnicie are un mare cântec. Visternic mare fusese adus în Moldova doctorul Stavarachi, contra căruia îndată a început „a murmura“ boerii. Pentru a se măntui de boerii cărtitori Stavarachi a scos într'ascuns ferman dela poartă pentru 12 boeri, pe care i-a înșelat și i-a trimes la Căușani la Hanul sub formă că ei — în calitate de boeri ai țării — să aducă prăzile făcute de Tătari în toamna lui 1758 Septembrie 14. Enachi Cogălniceanu enumera acești boeri: Ion Bogdan vel

log., Man. Costachi biv vel log., C. Balș vornic, D. Paladi vornic, Lupul Balș vornic, Filip Catargiul spătar, C. Banul, I. Sturza vornic, V. Negel stolnic, C. Râșeanu stolnic, N. Buhuș și *Ioniță Cuza* (Let. III², 236). Fapta lui Stavarachi a adus răscoala din Iași, după care Stavarachi a fugit la Țarigrad, iar boerimea cu Mitropolitul în frunte a cerut dela Domn să mijlocească la Han ca să se aducă boerii înapoi. Hanul avea ordin să ducă pe boeri în surgun în Anadol la Sampsoncalisi; Hanul însă i-a trimis la Enicalisi.

Ca urmare a acestei mișcări contra lui Stavarachi, boerii surguniți nu peste multă vreme s-au întors, iar Domnul ii primi cu mare cinstă și blândețe (Let. III², 242). În acest timp s'a făcut înaintare în rang de boerie a pitarului Ioniță Cuze, ca semn de „mare cinstă“ dându-i volnicie, fără a fi boer dc divan. Supt I. Vodă T. Calimach vel stolnic în divan a fost C. Cogălniceanul, apoi Gh. Sturza, sub Gr. Calimah Vodă.

De aici înainte vom găsi pe Ioniță Cuze ca biv vel stolnic până către 1770. Așa în 1760 Maiu 17 (7268) Ioniță Cuze biv vel stolnic capătă o carte hotarnică în judecata sa cu nepoții lui Davidel pentru Cuzlău (N. Iorga Doc. V, 541). La 2 Iunie același an I. Teodor Calimach Vodă scrie mitropolitului să cerceteze pricina între Ioniță Cuze biv v. stolnic și nepoții lor Duvidel, iar la 7 Iunie boerii înaintează anaforaua cătră domn în pricina Cuzlăului

(N. Iorga, Doc. Cal. I, 432). Ion T. Calimach Vodă rânduiește pe Ionițe Cuze judecător la Vaslui, în care calitate judecă la 6 Maiu 1761 (7269) împreună cu ispravnicul de Vaslui Gheorghie biv vture visternic pricina unui furt de desagi cu scriitori dela Iurașeo bătrânul, tatăl lui Grigoraș Iurașeo, de către niște nepoți de soră ai lui Iurașeo, Vărlan, Ion Scântee și Ioniță Călăraș de Țarigrad (Iorga Doc. VI, 161). Tot că judecător e chemat să judece pe St. Moseul, în pretențiile sale asupra Boldeștilor, în pâra ce avea cu I. Miclescul stolnic, aducându-și jurători (7270 Decembrie 1,—1761); (Surete ms. VIII, 524).

Ioniță Cuze își avea case și în Iași, luate cu zălog dela Andrunachi, călăraș de Țarigrad, pentru 21 lei ce-i împrumutase și pentru care Andrunachi, fi dăduse zapisele vechi. Murind Andrunachi, femeea lui Maria ești cu pără la divan, și Vodă Calimach rânduind vorunci de poartă să cerceteze, constatără că Maria „îmblă rău“, și de oarece casa fi era de zestre, se hotărăște ca să dea banii îndărăt și să-și ia casa. Aceasta în 7270 Decembrie 12 (1761). Casele acestea veneau spre Beilic (pag. 270) „cât și la Barnovskii când ședeau“ (Iorga, Doc. VI, 169).

In 1762 Ghenar 1 Ioniță Cuza biv vel stolnic capătă danie „pentru multe faceri de bine și mile ce au făcut cu casa noastră“ dela Safta Răcleșoaie, fata lui Nec. Tiron, vornic de poartă, toate părțile ei din Bârzești, din Liudești, din Bănești, din Tăcmănești, din Podeni, cu case,

livezi, priseci, vaduri de moară, cu bălti de pește, căci „l'am dat danie ca să fie moșie în veci neclătită, di vreme ce la neputința mea nime din neamurile mele nu mi-au ajutorat, numai de dumnealui am avut parte și folos, puindu-ne și la pomelnicul bisericei dumisale ca să ne pomenească în veci“ (pag. 283). Tot ca ispravnic de Vaslui cercetează pricina răzeșilor de Albești la Vaslui și le hrizește moșia 7271 în 2 Decembrie (1762) (Surete ms. XIII, 305).

O mare împrejurare ajută pe Ionițe Cuze biv vel stolnic să-și sporească averile sale părintești. Moșul său Serafim Silion călugărul fi dăruil lui în 7272 Octombrie 2 (1763) toate moșiiile sale dela Hotin, ce erau supt Turci „când s'a întâmplă să iasă de sub stăpânirea Turcilor, și anume: Căzășcanii, Rueșinul, Solonețul, Gru-măzeni și Măndăcăuții aceste moșii le avea Serafim Silion dela maica lui Măriuța, fata lui Toderașco Jora vel sulger (pag. 275). Serafim Silion venea văr primar cu Miron Cuze log. tatăl lui Ionițe Cuze, iar el fi venea nepot de văr primare.

Ioniță Cuze stolnic se găsește figurând în sama visteriei țării Moldovei de sub Grigore Ion Callimach Vodă din 1763. El se găsește cu rangul de boerie ca stolnic, fiind alți 17 boeri cu acest rang. După rânduiala de atunci stolnicii aveau dreptul la 7 liude, cum e și trecut Ioniță Cuze stolnicul. În sama visterii nici se mai spune că toată boerimea țării de atunci avea în dritul său 2205 liude, care socotide a 2 lei noi pe

sfert fac 4410 lei. Deci înlesnirea le era era de 14 lei la sfert sau cum erau 6 sferturi, de 84 lei pe an din oamenii de serviciu aduși pe lângă sine.

Ioniță Cuza avea stupi mulți și-l vedem că-pătând danii de priseci și locuri de priseci. Domnia putea scuti pe boeri de o samă de stupi. După obiceiul țării un stăpân de moșie, când avea a-și trage dijma din veniturile moșiei, avea drept să ia din 50 stupi unul sau altfel o para de stup. Izvoadele în care erau trecuți boerii cu numărul de stupi scuțiți de dajdia desetinei se chemă *izvod de rădicătură*, adică se ridică de pe spetele boerului darea. Din seama rămășițelor de încasat pentru 5 luni din urmă ale anului 1763 se însumă 95483 lei; în această samă figurează și stolnicul Ioniță Cuze cu 33 lei „desetina pe 300 stupi, nefiind la izvod de rădicătură 1763“ (Surete ms. III, 572, 595; apud N. Iorga, Doc. Calimachi II, 82). Socotind reese că desetina pentru stupi era de 4 bani la sfert pe stup, sau 24 bani pe an. Il mai găsim că pe luna Septembrie 7272 mai e scutit cu 6 lei pentru 3 liude scutelnici stolnic Ion Cuze (Surete ms. III, 602).

Insușirea sa de judecător la Vaslui, unde fusese rânduit de I. Theodor Vodă Calimach, era atribuția celui de al 2-lea ispravnic, căci pe atunci se începuse a se rândui câte 2 ispravnici de fiecare ținut. Tot ca ispravnic judecător il găsim în 1763 Maiu 4 că cercetează o moșie (Ac. Rom. LXX, 238). Slujba de ispravnic o

păstreză sub Grigore Ion Calimach (Iunie 1761 — Martie 1764) și sub Grig. Alexandru Ghica (Martie 1764 — Februarie 1767), căci tocmai în 1766 August 21 în calitate de ispravnic, având rangul de biv vel stolnic își ridică hotărnicia moșiei Crăciunești (Iorga, Doc. VI, 162) unde căpătase danie în 1764 (7272) Martie 14, dela Lupașco Pușcașu și dela femea sa Acsinia Fărâmă toate părțile lor din Crăciunești, Grauri, Hilimonești și Perieni, căci că „oameni săraci au avut și au multă milă și socotință“. Asupra daniilor primite de Ioniță Cuze stolnicul, Ioniță Iurașco capătă carte dela Gr. A. Ghica Vodă că sunt rău făcute, de oarece el a cheltuit cu dezbatutul moșiei și răzeșii nu pot să-și vânză sau să-și dea danie părțile lor altora, până ce nu-și vor dă partea lor de cheltueală; aceasta în 1765 Ianuarie 2 (Surete ms. VII, 113).

Ioniță Cuza era ispravnic judecător la Vaslui și putea în calitatea lui să dea mare ocrotire, să ajute și să facă mile cu văduve și răzeși scăpătați. De aceia îl vom vedea în acest răstimp de 5—6 ani primind danii și cuprinzând diferite trupuri de moșie, case, priseci și locuri de imaș.

Ca *biv vel stolnic* Ioniță Cuza cumpără în 1765 Iulie 11 un loc de prisacă la Bănești pe Teleajen cu 20 lei dela Racles și Safta, fata lui N. Tiron, vornic de poartă (Cuzești, 254)¹⁾.

¹⁾ Asupra acestei dani cf. mărturia lui Șerban Gândul din 1785 August 14 (Cuzești 270).

In 1766 capătă danie dela Ursachi Buhăescul și soția lui Nastasia un loc de prisacă la Buhăești, unde a stat Puliștan „pentru mult ajutor ce a avut dela dânsul“. In 20 Iunie 1766 capătă danie dela Donosă Furcoi partea sa din Cotărlești „să ne pue dumnealui și la pomelnicul bisericei ca să ne pomenească cât a fi biserică“. Ioniță Cuze făcuse biserică sa în Bârzești și căpătă danii pentru pomenire la pomelnicul nouei sale biserici (N. Iorga, Doc. VI. 162). Iar Gr. Alex. Ghica Vodă îi dăruiește în 1 Iulie 1766 din vatra târgului Vaslui un loc de casă în lungiș și curmeziș având 23 stânjeni (Surete ms. VIII. 951). In 1766 August 1 Ioniță Cuze *biv vel stolnic* capătă danie un loc de casă în Bârzești dela Kirilă Poroski (Cuzeștii 255). In 1767 Martie 16 mai capătă danie un loc de prisacă în Ciofeni la Vaslui dela Ursul Poponeț din Zăpodeni. Amândoi donatorii arată motivele daniei; „fiindcă mult bine la neputința mea am avut dela dumnealui“ sau „că mult bine și ajutor mi-o făcut dumnealui la nevoie și la neputința mea“ (Cuzeștii 255).

Daniile și cumpărăturile curg încă. La 1767 Maiu 1 Ioniță Cuze *biv vel stolnic* cumpără dela Gavril Furcoi părțile sale din Cotărlești, lângă Hilimonești. La 8 Maiu același Gavril Furcoi diacon pentru multe binefaceri primite dela Ioniță Cuze îi dă partea sa din Golăești, lângă Grauri, moșia lui Ioniță Cuza. La 15 Iunie el își împarte 3 țigani cu verii săi Constantin Cuze, Vasile Cuze și Safta Cuza, feciorii

lui T. Cuza, luând el pe țiganul Ștefan, iar pe al 3-lea țigan Iordachi l-au împărțit pe din două (Cuzeștii 277). În 10 Ianuarie 1768 mai capătă danie dela Iordachi Pârvul un alt loc de prisacă la Buhăești, pentru multe faceri de bine, la care Cuza însamnă „pentru acest dar i-am dăruit și eu un cal“. La 1 Aprilie același an el cumpără părți din Crăciunești și Grauri dela alți răzeși, cărora le-a plătit birul: „văzându-ne dumnelui la câtă săracie și lipsă ne aflam, și ne mai putând să plătim birul visteriei, au făcut dumnealui milă și ne-au scutit birul din sat din Crăciunești, cât m'au călcăt cîsla, adică doi lei și patru parale, și s'au încărcat acești bani în satul dumisale, făgăduindu-ne dumnealui că va face pomană și va plăti dumnealui acest bir al nostru doui ani noi supărați nu vom fi de ciferturi“. La 1 Maiu 1768 Ioniță Cuze biv vel stolnic schimbă cu Ioniță Fărâmă partea Axiniei din Hilimonești.

In sfârșit însuși Evloghie dascal face danie lui Ioniță Cuza vel stolnic, a cărui zapis spune acestea: „Adică eu Evloghie dascalul ot școala gospod, datam adevărat zapisul mieu la mâna dumisale cînstitului și de Dumnezeu ales binecredincios dumnealui Ioniță Cuzea vel stolnic, pentru ca să se știe că având eu o danie din satul Hilimonești pre Rebricioara sacă, dela Angheloaie fata Teclii, i-am dat dumisale de a mea bună voe, și după zapisul cel de danie cel am dela Anghelina și dela feciorii ei, ce le-am dat în mânule dumisale să aibă dumnealui cu pace

dania mea, dumnealui și cuconi dumisale, nepoți și strănepoți dumisale, și pentru credință m'am iscălit. Evloghie 1768 Iunie 22. Tot la această danie se referă o altă scrisoare a lui Evloghie dascal, nedatată (Acad. Rom. ms. 2765 pag. 59; Surete ms. XXV, 82, în cuprinsul următor:

Părinte Alexandre, sănătate,

Mă rog sfintiei tale să faci osteneală pentru voea mea să duci la dumnealui bunul meu făcător de bine dumnealui Cuze Ioniță vel stolnic aceste 2 zapise și să le încăini dumisale, și încă să-l rogi ca pentru voea sfintii tale și a mea să facă dumnealui bine să le primească și să stăpânească cu pace și doară nu m-o uită și pe mine precum și până acum și să fi sfântia ta sănătos. Al sfintiei tale, Evloghie dascal. Iunie 12.

Iar în anul 1769 Ianuarie 18 (7277) Ioniță Cuze stolnic mai capătă danie o parte în Hili-monești dela Anghelina peavetăoae (N. Iorga, Doc. V, 163 No. 75—84).

Din acest sir de 7—8 acte reiese că Ioniță Cuze biv vel stolnic a stat în țară, și-a rotunzit moșiile, și-a sporit ocina cu danii și cumpărături, folosind pentru sine puterea de ispravnic în a împărți mile și binefaceri la cei nevoiași, ca mai apoi prin întinderea moșiobarei să sporească fondul politic al persoanei sale și apoi a ramurei Cuzești ieșită din el.

Ioniță Cuza a avut toată atenția din partea lui Gr. I. Calimach Vodă, când venî cu domnia a 2-a la Moldova (Ianuarie 1767 — Iunie 1769)

căci cum se înscaună boerî pe Ioniță Cuza ca vel stolnic în divan (Enaki Cogălniceanu Let. III², 255). Ca boer divanist îl întâlnim în țară în tot timpul lui 1767 cumpărând și căpătând danii dela diferiți răzeși. Ca vel stolnic în divan n'a stat mult, căci din cauza purtării aspre și ofensătoare a domnului 18 boeri fug la Tătari în toamna lui 1767 (N. Iorga, Acte și fragmente I, 396) și fac arz la sultan, pe care îl trimet cu Iordachi Costachi Venin vist. Enachi Cogălniceanu dă aceste 9 nume: Enachi Costachi vornic, Iordachi Costachi Venin vist., Ilie Costachi spatar, Filip Catargiu vist., Sandu Sturza pah., Arghir stolnic, Buhuș stolnic, Miclescu pah. și Ioniță Cuza stolnic (Let. III², 256). Lucrurile se împacă cu bine și boerii se reîntorc în țară, iar Domnul „cu mare cinste i-a primit începând a-i pune la slujbe pe la ținuturi“.

Sub ocupația Moldovei de Ruși cu Generalul Galitzin, și ocârmuirea țării de către divanul Cnejiei între 1769 și 1774, îl vedem pe Ioniță Cuza rădicând treptele boeriei dela stolnic la *paharnic* și apoi *spatar*. Intre boerii de divan fiind și Sturzești, Ioniță Cuze capătă înaintarea. Ca vel paharnic îl întâlnim în 1770 Aug. 30, în zapisul de împrumut ce face lui I. Gheuca spatar pentru 100 lei cu dobândă din zece doi-sprezece. Cu tot termenul prelungit cu un an I. Gheuca murind, soția sa Ilinca Gheuculeasa nu putu plăti banii, cari acum se ridicase la 140 lei și în 1772 Dec. 15 îi dă moșia pentru datorie (N. Iorga, Doc. VI, 164, No. 85, 87).

In 1771 Noembrie 1, Ionițe Cuze biv vel pahânic mai capătă danie în Tatomirești dela preotul Goian „pentru mult ajutor și facere de bine, căzând și în greșala Arhiereului și iarăși prin mijlocirea d-sale m'am mântuit“ (Cuzeștii, pag. 297). Ioniță Cuza mai stăpânește și Condreștii despre Cantirești la Vaslui (Surete ms. XXI, 471).

Ceeace îl interesă pe Ionițe Cuze în mersul războiului dintre Ruși și Turci, era situația Hotinului, căci dela soarta armelor urmă să intre sau nu în stăpânirea averii moșului său de văr Serafim Silion a moșilor dăruite de el prin zapis încă din 1763. În adevăr armatele Rusești bat cumplit pe Turci la Nistru în preajma Hotinului în zilele de 17 și 18 Septembrie 1769. Armata întreagă a lui Moldovanski Ali Pașa e sfârîmată. Hotinul e luat de Ruși și ocupația Moldovei începe. În 26 Sept. armatele rusești erau în Iași și baronul Elmpt ocupă Iașii lăud jurământul țării. Cât timp au ținut Turcii Hotinul, toate moșii ce cădeau în raiaoa Hotinului au fost luate în stăpânire pentru hrâna armatelor Turcești din cetate, aşa că stăpânii au fost loviți în interesele și veniturile lor prin această sechestrare. Unul din boerii atinși de ocupațiunea Hotinului prin Turci a fost și Toderașco Jora sulgerul, cum și urmașii săi, băeți și fete, gineri și nurori. Din izvodul moșilor Jorăști din 1721 iată ce moșii erau la Hotin: Șandrenii, Culisauca, Brânzăni, Nilipăuți (partea vornicului Sturza) Căpoteni,

Zelina, Buticiul, Rujivinți, Băzdăgeni (partea lui Dumitrasco Cuze spatar) Hăncăuți, Varatic, Tuliteni, (partea Anițăi Joroaea), Săucăuții, Miteștii, Grumăzenii, Negrinții, Trăistenii (partea lui Sol. Botez șatrar), Voloscovul, Căzăcicanii, Măndăuții (partea lui Sandu Silion). În total izvodul Jorese ne dă 20 de moșii numai la Hotin.

Ionițe Cuze paharnicul avea tot interesul să le dezbată și să le scoată de sub împresurare. Impărăția rusească rându-i o comisiune pentru cercetarea titlurilor de proprietate. Prezidentul comitetului rânduit cu cercetarea și dezbaterea moșilor a fost T. Balș vornie. Acesta s'a folosit de situația sa și și-a însușit mai multe moșii, și le-a împărțit apoi la copiii săi; așa a fost moșia Rueșinul, după cum atestă boerii Cuzești în jalba lor de mai apoi (1825 Martie 10), arătând că „slăbăciunea stării noastre cătră puterea răposaților boeri Bălșești din vremea aceia au fost pricina de nu ne-am putut afla atunci îndestularea dreptății“ (Surete ms. XXI, 300).

Ioniță Cuza pah. cu neamurile sale cerea pentru sine aceste moșii din raiaoa Hotinului, ce le trag ei de pe strămoșul lor Toderașco Joravul sulger: Căpotenii, Zelina, Buticiul, Ruja-vinții, Băzdăgenii, Voloscovul, Căzășeani, Măndăcăuți, Grumăzești, Cristești, Doljocul, Conceaștii, Vărtecăuții, Lucăcenii, Costești, Bărilești, Rueșinul, Solonețul, Tribăcăuții și Șicăuții (Cuzeștii, pag. 297); în total tot 20 moșii, deși nu cu aceleași nume, de oarece izvodul din 1721 Fe-

bruarie 15 luase schimbări în izvodul din 1745 Maiu 29 (7253), prin care își împart moșiiile log. Sandul Sturza, sătrar Solomon Botez, Toader Cuze sin Cuze Miron log., Iliana fata lui Irimia Jora, și Sandul Rășcanul fecior Mariei, fata lui Toderașco Jora sulgerul (Surete ms. VI, 543). Pentru fiecare moșie a trebuit să se înainteze actele de proprietate, în număr cât se poate de mare. Cererea lui Ioniță Cuze pah. și cu actele de proprietate sunt verificate de Lupul Balș log. în 2 Iulie 1771. Știm de aceste acte din opisul întocmit în 1810 Martie 11 de Arghire Cuza ban, care pentru a-și îndreptăți titlurile sale de proprietate aduce în regeste actele următoarelor moșii: Voloscovul (12 zapise), Costeștii (16 zapise), Buticiul (6 zapise), Căpotenii (4 zapise), Rujavinții (25 zapise), Măndăcăuții (4 zapise), Zălina (5 zapise), Solonețul (7 zapise), Rueșinul (8 zapise), Burlănești (9 zapise), Cristeștii (6 zapise), Grumăzenii (4 zapise), Doljocul (7 zapise), Lucăcenii (16 zapise), Voiticăuții (2 zapise), Prebicăuți (8 zapise), Șișcăuți (8 zapise). În total 17 moșii erau în desbatere la 1810 și Arghire Cuza prezintă în procesul lui cu Bălșeștii 147 zapise, urice și mărturii (Surete ms. VI, 533—552).

Intru cât boerul interesat prin puterea lui politică de care dispunea, căci era președintul divanului Cnejiei Moldovei, era pus să verifice cererea și titlurile de proprietate ale moșilor Cuzești; aceasta ne explică de ce mai bine de 50 de ani a curs procese între Cuzești și casa

Balș, de oarece încă în 1825 boerii Cuzești se jaluesc divanului pentru moșiile din Basarabia. Încă din Decembrie 1771 „căntălăria“ a vândut orănzile la jidovi și armeni; aşa Rujavințul se vinde cu 130 ruble, Voloscovul și Ojovul cu 45 ruble; Costeștii, Doljocul și Birceștii cu 90 ruble, Rueșinul, Priborodorocea și Nădăbăuții cu 150 ruble. Toate acestea la jidovi, iar Vărtăcăuții și Vornovița la arnăutul Andrei Caraoman cu 60 ruble. Iată deja jidovii orândari intrați în circulația economică a țării din 1771 prin cancelaria Hotinului, pentru moșiile scoase din rai, dar în proces de desbatere.

Pentru moșiile pomenite se încasau 475 de ruble din venitul pământului și a morilor dela „jidovii orândari“. Dar canțileria de Hotin nu se arăta grăbită a da dreptate pah. Ioniță Cuze. În timp ce el își cerea moșiile părintești și de danie, canțelaria dădea în 1772 Iunie 9 moșiile la alții; aşa Voloscovul îl dă vist. Ioniță Canta, Burlăneștii îi dă log. Lupul Balș, Zălina o dă lui A. Davidel, Peribicăuții îi dă căp. M. Talpă¹⁾, Rueșinul îl dă lui Iordachi Canta spătar, care se și grăbește a-l vinde în orândă lui M. Popovici neguțător din Hotin, cu 60 ruble pe an (Cuzeștii, 299).

In 1773 Ianuarie 30 aceiași cancelarie dădea Costeștii sulgeroaei Ilinca Buhușoaea: și ea îndată în 30 Martie dădea aceiași moșie lui I. Gh.

¹⁾ In 1772 Mai 8 parcalabul de Hotin serie ravaș la vornicul și sătenii din Peribicăuți „că din poronca Feldmareșalului s'au dat în stăpânire căp. M. Talpă“ (Surete ms. VI, 551).

Munteanul căpitan „pentru slujba ce a făcut de a scos alte moșii cu osteneala și cheltueala sa“ (Surete ms. VI, 536). În 1773 Octombrie 3 canțelaria dă Cristeștii „din porunca comandanțului“ lui Ilie Stroici (idem VI, 547).

Desbaterea moșilor mergea greu. Trecuse vreme îndelungată la mijloc; satele se pustiise unele, cum ne afirmă Andrei Rășcăvici „piser perevodecesc ot comandațescă al Hotinului Canțelerie“ ca moșia Zălina „care moșie este părăsită de locuința locuitorilor“. De aceia se cerea de sărg prezența lui Ioniță Cuza acolo la Hotin, ceeace aducea nu puțină cheltueală de bani. În acest sens vorbește scrierea lui Andrei pitar către pah. Ioniță Cuza, care zice:

„Cu multă plecăciune sărut mâna dumitale arhon. pah.

„După poronca dumitale iată am făcut în-sămănările ce au trebuit și le trimesăi dumitale; dumne. comandanțul se închină d-tale de sănătate și încredințează inimă bună și prietenească către d-ta, pe d-lui ofițarul sau trimis ca să umble împreună cu d-ta pe la moșii, tocmai că au dat voe să faci d-tu cu cine să întâmpla numai pentru orânzi în afara de alte venituri pentru cifertul viitor măcar că au făgăduit să rămâne al d-tale, dar la datul biletului să alege pentru Hațkal ot Măndăcăuți, atâtă rămâne ca să-l sorocești d-ta mergând cu sănătate la Eși, cu toată priința mea aş zâce să mai vii d-ta la Hotin cu ofițerul pentru luare biletului după primblare pe la moșii iar mie să-mi ajute D-zeu

a împlini pururi în toată viața mea năstavul cel curat după slujba dumitale după cum m'am făgăduit.

„Si sunt al dmtale prea plecată driaptă slugă, Andrei pitar“ (Cuzeștii, pag. 298).

Se vede că Ioniță Cuza a făcut mai multe drumuri la Hotin, dar ca unul ce nu cunoșteau bine lucrurile și țăranii din loc n'aveau interes să arăte dreptă hotărăle, el stătu de capul moșului său Serafim Silion, ca om mai bătrân și întâiu îi reînnoește dania, apoi se duce cu el pe la Hotin, vede moșiile, cercetează hotărăle și noua diată a călugărului Silion din 31 Mai 1774, după ce arată că a dat o parte din averile sale schitului dela Botești, făcut de Ilinca păhărniceasa, fata lui Radu Racoviță vel log, povestește toate imprejurările cu moșiile dela Hotin:

„Încă mai înainte sau fost dat dsale cu diată toate moșiile mele dela Hotin, încă mai înainte până a nu veni Moscalii, de pe când stăpănia Turcii hotarul și pe urmă vrând Dumzeu de au venit Moscalii și au luat Hotinul de supt stăpânirea Turcului văzând că se dau alte moșii altor boeri fieștecare la stăpânire stăpânului său, am indemnănat și eu pe nepotul meu Ion ca să mă ia și pe mine să mergem împreună la Hotin ca să dezbatem aceste moșii și să le ia supt stăpânirea dmsale ca dreptă moșiile sale, și aşa ducândune la Hotin și luând și un ofițer dela comandanțul de Hotin am umblat 7 săptămâni căutând și dezbatând moșiile până ce le-am dezbatut toate, și până a se dezbatе aceste moșii

cu făcutul orderilor dela mărie sa și preînălțatul feldmareșal cu altă cheltuială încâtă vreme am umblat la Hotin au cheltuit nepotumeu Ion spătar 600 lei și mergând de iznoavă împreună cu ofițerul la Hotin și spunând ofițerul comandanțului precum că s'au găsit toate moșiile care le cer eu și iam dovedit că sunt a mele și au zis comandanțul ca să-i arăt scrisorile pe aceste moșii, și să le iau la stăpânire me“ (Cuzeștii, pag. 300).

Acum Ioniță Cuza e înaintat spătar, probabil de sărbătorile Paștelui în 1773, căci pe când la Ianuarie 1773 era paharnic, la 2 Iulie același an îl găsim spătar, când mai capătă danie o parte din câmp din Golăești dela N. Romașco mazil, nepot lui Andrei Mogăldea. Odată intrat răzeș în Golăești, sat care venea în drumul mare al Vasluiului el mai cumpără cu 50 lei în 1774 Iulie 5 părțile Paraschivei Bănariul (N. Iorga, Doc. VI, 164, No. 88, 89). Tot în 1774 Ioniță Cuza biv vel spătar are pricini de judecată cu Safta fata lui Ion Zmăul (Ghenar 16) și cu Toma Cozma șătrarul pentru moșiile din vadul Bârladului la Liudești în 1 Februarie (Cuzeștii, pag. 256, 257). Ioniță Cuza spătarul se interesează de mersul trebilor țării, căci în 1774 August se găsiă în Focșani pe lângă mareșalul Rumeanzow, în delegație cu alți boeri Moldoveni și Munteni, cari erau gata să ceară la Poartă aducerea de domni pământeni. Delegația plecând abia la 9 Septembrie, aflată din drumul Silistrii spre Constantinopol că poarta a rânduit tot

domni Greci, cari pe iarnă și veniră la scaunul lor. Grigore Ghica era deja numit la 30 Octombrie st. n. 1774.

Ioniță Cuza spătarul între 1774—1778, se vede că a fost ocupat cu dezbatutul moșilor dela Hotin, cu împilarea Bălșeștilor care au hrăpit câteva moșii pe zapise, ce n'aveau nicio putere; Ioniță Cuze se găsește amintit sub Gr. A. Ghica, că în 1775 August 24 e rânduit de Vodă să cerceteze pricina între Toader Ciohodarul biv tori comis și vechiul mânăstirii Florești dela Tutova pentru niște părți de ocină ce le-ar fi vândut fetele lui Carabăț, fără să aibă moșie acolo (Surete ms. VII, 68). Iar în opisul Condrăștilor (azi Ciofeni) întocmit în 1784 Aprilie 17 de Gh. Cuza post. cetim între zapisele cu referință la moara din apa Bârladului, din vadul Stratului că în 13 Martie 1778 are proces cu mânăstirea Barnovski pentru o moară dela Liudești (Surete ms. VI, 506). Anaforaua vechilor boeri din aceiași zi am publicat-o în vol. Cuzeștii, Iași, pag. 258. Tot atunci se judecă și pentru moșia Hilimonești după care se ridică hotarnică în 16 Maiu 1778 (Iorga, Doc. VI, 165).

Moartea lui Ioniță Cuza spătarul

15. Precum Dumitrașco Cuze—bunul—a plătit cu capul, fiind spânzurat, amestecul în politica țării, când eu cătanele lui Ferenz; asemenea și Ioniță Cuza biv vel spătar,— nepotul prin amestecul său prea aprins în trebile țării a plătit cu capul, fiind tăiat din ordinul lui Vodă Moruz. Tăierea sa n'a trecut ca un simplu fapt divers, cel mult să fie amintit în o notă prizărită a unui ambasador străin sau să ocupe un rând dintr'un cronicar. Nu; se începuse și la noi o redeșteptare a simțului public; interesele obștești începuse a licări în sufletul unora din boeri, și ideia de domnie pământeană încolțî și în capul spătarului Ioniță Cuza, când cu delegația sa moldovenească la Rumeanzow, la Focșani în 1774 August. Un alt semn al trezirei spiritului public, în pătura boerimei de mâna a doua e că întâmplarea unui fapt emoționant a stârnit emoția poetică a scriitorilor timpului și oricât de rudimentară este forma, sub care s'a redat această emoție artistică, pentru noi e un semn îmbu-

curător, care va face să răsară zorii secolului al XIX-lea. Pe sfârșitul tragic al spătarului Cuza Ioniță avem azi versuri trohaice scurte, în formă populară, versul până la 8 silabe. În 619 stihuri, cronicarul En. Cogălniceanu serie: „stihuri asupra peirii lui Manolachi Bogdan vel vornic și a lui Ion Cuza biv vel spătar, cari cu urgia împărătească și de sabia domnișescă sau săvârșit în domnia mării sale Costandin Dumitru Moruș Vv. în anul 1778 April 18“ (Let. III², 281—295).

Iată cum povestește cronicarul stihuitor întâmplarea: în una din zile să a adus la curte o samă de boeri ca să dea samă Domnului de „eftalele“ ce au fost scris și Vodă le-a prins. Eftalele acestea au fost scrise de unul Dărmănescul și le-a trimes pe o slugă ticăită la Bender, ca acolo să le pue prin giamii, să le dea la agi să le împrăștie norodului prin cafenele, ca aşa pașii și seraskierul de Bender să le cunoască. Sfătuitor la acest act nesocotit avu Dărmănescul pe *Cuza cel destrămat*.

Cuza amăgindu-i a tras în acest sfat și a legat prin jurământ acești 4 boeri: Dărmănescul, Bălănescul, spătarul Canta și căminarul Romano. Între acești 5 boeri era o veche asociație încă de pe vremea lui Gr. Ghica Vodă, căci s'au dus cu pără la Hotin contra Domnului că ar fi hain. Aflând Moruz Vodă de această urâtă faptă și prinse și-i aduse pe toți la Curte și i-a pus la popreală prin beciuri. Luând la bătaie pe Dărmănescul el și arătă pe toți, ba și pe

Bogdan vornicul. Nu izbutì să fugă decât căminarul Romano. Vornicul Bogdan urmăreà visuri de domnie, și pentru ajungerea acestui scop el scrise scrisori de pâră la Efendi Soliman că noul domn se încunjură de boeri haini, cari au sfătuit pe Gr. A. Ghica să se hâinească la Moscăli, iar dacă Moruzi îi are în mare cinstă, e că și acesta se are în debine cu megieșii, adică cu boerii, poftindu-i să vină la Iași. Pâra se refereà la boerii: logofătul Ion Canta, log. Razul și vel armașul Balș. Toată intriga aceasta fù dată la iveală de Dărmănescul, care prin purtarea lui dădù de gol tot planul secret.

Bogdan fù pus la închisoare. Stihurile care descriu jalea jupânesei lui Bogdan, jalea copiilor sunt de un lirism demn de luare aminte, parcă ar fi din o baladă populară, în versuri scurte de 6 silabe. În închisoare Bogdan vornicul era văzut des de spătarul Caragia, care era chemat să ispiteză pe Bogdan, ca doar-doar a spune ceva. Bogdan mărturisi totul și denunță că suretul scris de pe arzul dat la Efendi Soliman e acasă pe pat sub postav lângă macat cu șiret și țintuit.

In adevăr slujbașii domnești căutară în casă și găsiră suretul. Si când colo ce să vază! Suretul era iscălit de Man. Bogdan și de Ioniță Cuza, pe când ceilalți boeri erau iscăliți cu mâna altora, și anume de Cuza și de Bogdan. Domnul cum văzù suretul se înfurie strașnic pe cei 2 boeri închiși și poruncî să i se aducă la divan, în spătărie pe vornicul Bogdan aşa cu fiarăle

în picioare. După ce-l mustră, el declară că e vinovat, că el a scris arz la Poartă, dar se roagă să-l ierte. Hotărîrea judecății a fost tăerea capetelor. Dar Balș vel armaș fiind milos n'a putut execută porunca gospod, pentru care lucru fù dat afară din armăsie. Domnul rânduì ca vel armaș pe condicar și-i poruncì să-și ia dintre cei închiși pe Soroceanul Pavăl căpitan să facă pe gelatul. Pe la miezul nopții, condicarul se duse la temniță cu un duhovnic și spovedui pe închiși. Avusese însă grija să forțeze mâna Soroceanului, îl îmbătă cu un sfert de holercă, apoi îl scoase din butuci și-i mai dete câteva măciuci să nu se codească aşa de mult.

Pe când se legă de mâini și de picioare Man. Bogdan, Ion Cuza sări la bătaie asupra celor 3 însi, ca doar doar ar scăpă. Cum eră gelatul aproape, ridică satârul și Cuza căzù mort la pământ. După aceia îl legară și pe Bogdan și-i reteză capul dintr'odată. Așa cu capetele retezate lăsându-i jos, i-a dus noapte la sf. Niculae și i-a îngropat, iar capetele le-a pus în poarta Curții ca tot norodul să le privească și să vază ce pătimesc cei ce pârăsc pe domnul. Narațiunea se încheie cu frumoasa reflexie:

Inălțatul în veac mult
Coborâtu într'un minut

Aceasta este versiunea populară a poetului, care ca cel ce s'a inspirat delă faptul văzut cu ochii, a cules motivele din spusele oamenilor, fără să știe alte legături mai adânci ale fap-

telor. Ca să vină Iuerul până la aceia și Vodă să răpună capul la 2 boeri, un vornic și un spătar, a trebuit să se petreacă fapte de acelea, cari au îndreptățit pe Vodă, în interesul apărării politicei și persoanei sale ca să răpună pe cei 2 boeri. Se întrevăd în corespondența diplomatică a timpului cauzele, cari au adus în Moldova acea tulburare de spirite.

Intre Turcia și Rusia nu se stinsese animozitatele, cu toată pacea încheiată la Cuciuk-Cainargi. Încă din primăvara lui 1778 la 2 Aprilie (13 Aprilie s. n.), citim în jurnalul lui Frangopulo, dragoman prusian la Constantinopol că „Poarta a trimis 5000 soldați în Moldova, sub comanda a 2 pași unul cu trei tuiuri și altul cu două. Asemenea trupe până la 2000 soldați trimese și în Muntenia (N. Iorga „acte și fragmente III, 147). Turcii aveau ordine de a întări din nou cetățile de pe Nistru; din cauza greutăților și a răului tratament în armată, și a salahoriei mari, foarte mulți soldați turci dezertară din armată și să împăraștiară prin țară prădând și jefuind. Poarta avea nevoie de bani și ceruse lui Moruzi 160 de pungi de bani peste ceeace dăduse. Din această cauză se produce un îndoit rău: desărarea a mii de oameni și supărarea Turcilor contra lui Vodă... Era ușor de aprins focul în asemenea împrejurări, boerii putând întinde pările la Bender contra Domnului, ceeace în specie să a întâmplat, cum spune Cronicarul.

Același dragoman Frangopulo raportează re-

gelui său pe ziua de 6 August (17 August 1779 s. n.) următoarele: „In consiliul de miniștri ținut în această zi s'a reproșat „vivement“ șefilor Ianicerilor pentru dezertarea a 8000 oameni cari s'au împrăștiat în Moldova, făcându-se tâlhari. Șefii au făgăduit Porții că vor luă măsuri severe ca să nu se mai repete cazul. Poarta începe a fi foarte nemulțumită de Vodă Moruzi. În adevăr Prințul nu e în stare să plătească sumele de bani ce i sau cerut de curând, căci el apucase a plăti pe aproape 2 ani înainte, pentru care lucru a fost nevoie să se împrumute, și nu va fi în stare să mai plătească 150 pungi de bani ce i se cer în acest moment, mai ales că are de întreținut o mare armată, ce e lansată pe seama lui (Iorga, acte și frag. II, 149). Armata turcească avea să erneze în Moldova, cum a și primit ordine în 11 Septembrie 1778.

In aceiași zi, 17 August s. n., D. de Saint-Priest raportează către Ministerul afacerilor străine următoarele: „Prințul de Moldova (Moruzi) scrie că prezența atâtior pași și a 10000 soldați în țară, pricinuște mari dezordini; că el nu mai știe cum să facă față la cererile șefilor armatei și că țărani apăsați în toate felurile de această oştirire nu găsește alt mijloc de scăpare decât părăsind țara“. (Hurmuzachi I, 1, 966). Multibitori protestară la domn contra neleguiirilor oștirilor Turcești. Se vede că Bogdan Manolache vornicul și Cuza Ioniță spătarul au fost sortiți să plătească cu capul politica plină de duplicitate a Domnului față de Poartă. Pe când

el scria personal la Poartă contra ostilor turcești, Vodă Moruzi s'a acățat de jalba trimeasă prin Darmănescul la Bender și făcând percheziție la cei 2 boeri găsește copia iscălită de mai mulți boeri, dar scrisă cu mâna lui Cuza și Bogdan. În nevoie ce avea ca Domnul să evite o catastrofă pentru sine, se grăbi a da vina nemulțumirilor pe boeri și în aceiași noapte retează capul la 2 boeri. Cu această faptă s'a grăbit să se îmbuneze la Poartă și D. de Saint-Priest scrie pe ziua de 26 Octombrie s. n. 1778, după ce venise vestea omorului la Poartă și luase cunoștință ambasadorii străini: „Se vorbește de o răscoală a armatei turcești uin Moldova contra șefilor ei; e mare anarhie. S'ar putea oare lăudă armatele Rusești cu învingere unei asemenea armate? Este de temut că Prințul Moldovei (Moruzi) în dorință ce are de a se face placut Porții și să se pună la adăpostul predecesorului său (Ghica Vodă) să nu-l fi angajat să caute crima unor boeri „n'aist engajé le Prince de Moldavie à chercher des crimes à quelque boyards“. (Hurm. I, 1, 970).

Moruzi și-a ajuns scopul. Capul lui Ioniță Cuza a zburat, iar el și-a făcut ochi buni la Poartă și a căpătat firman dela Sultan în anul Hejirei 1192, prin care îl laudă de pedeapsa ce a dat-o „hainilor boeri Manolache Bogdan și spătarul Cuza“ adăugând că „s'a găsit între scrisorile lui Bogdan câteva cuprinzând multe spre facere de turburări, pentru care acești doi făcători de rele, Manole Bogdan și spătarul Cuza

au luat căzuta răsplătă („Românul“ 1862. apud A. D. Xenopol „Cuza Vodă“ I, 1, 8).

In aceste împrejurări triste pentru țară și grele pentru familia spătarului Cuza, și-a stins viața năprasnic în temnițele Curței domnești din Iași, în ziua de 18 August 1778, nepotul, tot acolo unde bunul său Dumitrașco Cuza tot spătar fusese spânzurat îmbrăcat, încălțat, nepricestuit în ziua de Joi 10 Ianuarie 1717 — cu 61 ani mai înainte — pentru ca după alți 81 ani din același palat să iasă ales Domn nepotul și răstrănepotul decapitaților spătari Cuza.

Lealitatea și firea expansivă a bunului și străbunului le-a adus moartea; aceiași lealitate și fire expansivă în strănepot, când cu demisia motivată din postul de parcalab al Galațiilor, care a provocat casarea alegerilor pentru divan, a adus colonelului Cuza coroana Moldovei!

16. Ioniță Cuza spătarul a fost un fericit soț și tată. Căsătorit cu Tudosiica fata pitarului, mai apoi jitnicer Teodor Râșcanul, a trăit tinență viață familiară vre-o 22 de ani, între 1753—1775, dând naștere la 8 copii, din care 6 băieți și 2 fete, în ordinea cum singur tatăl a însemnat pe tartajii catastifului său (fila I, b.).

„let 7263 Spăt. 22 (în cifre 1755) sau născut fiul nostru Neculachi (botezat de postelnicul Neculachi Suciu).

„let 7266 Martie 5 (1758) sau născut fiul nostru Arghirachi.

„lt 7267 Martie 18 (1759) sau născut fiica noastră Catinca.

„lt 7268 Mai 4 (1760) sau născut fiul nostru Alexandru.

„lt 7270 Noembrie 8 (1762) sau născut fiul nostru Gheorghe.

„lt 7271 Aprilie 28 (1763) la 6 pol ceasuri din noapte sau născut fiul nostru (Costantin și lau botezat Alexandru Ipsilant vel postelnic cum și pe fiul nostru Alexandru).

„lt 7274 Octombrie 10 (1766) la . . . ceas sau născut fiica noastră Zoița.

„lt 1769 Aprilie 7 la 3 ceasuri de zi sau născut fiul nostru Ion, botezat de Leon Episcopul Romanului (Surete ms. XXI, 524). Cu aceste însemnări scrise de însuș Ioniță Cuza, se îndreaptă arătările tuturor spîtelor. Așa Ștefan Picioroagă în 1832 nu cunoaște decât 5 copii: Neculai, Arghire sardaru, Catrina Negri, Alexandru pitar și Ioan; Arborele genealogic al familiei Cuza nu dă decât 3 nume: Neculai căminar, Argire post. și Gheorghe spătar; după acest arbure se ia și d. A. D Xenopol când afirmă: „Ioniță Cuza avu 3 copii, din care doi rămân fără urmași bărbați, iar al treilea este bunul domnitorului Moldovei” (o. c. pag. 18).

Ioniță Cuza a fost un foarte chibzuit gospodar; îngrijindu-se de aproape de mișcarea averilor sale, îl urmărim an cu an, însemnându-și în catastiful său numărul vacilor, a boilor, a cailor, a oilor, a stupilor, fără a uită să facă izvod de țigani. Incepând dar însemnările din 7266 Aprilie 23 (1758) ele se continuă an cu an până în 1772 în cele 61 file ale catasti-

fului. Se vede că aşezarea şi-o avea la Glodeni în Vaslui, unde îşi zidi biserică şi îngropă pe fratele său Mihalachi Cuza în 1760. Iată, de pildă câteva date de averea sa mişcătoare: *oi* avea 85 la 20 Decembrie 1760; la sf. Gheorghe 1761 avea 173; de sf. Dumitru acelaş an 154; în 1762 Aprilie 23 oile erau 198 ca să se ridice la 352 în 1765 vara, 146 în 1769, 179 în 1770: *boi*, 18 boi mari în 1760; 68 în 1770; *epe* erau 37 în 1764; *stupi* 142 în 3 priseci.

Intre 1768 şi 1773 averea sa în vite să a împătrit, ceeace corespunde cu ridicarea sa în ranguri de boerie, ca paharnic şi spătar şi moştenirile dela Hotin care începuse a-i da venituri. Nu uită a trece în catastif la fila 11 b, lista vaselor de gospodărie pe anul 1768 August 12; 12 sahane de tocăt, 2 bolduri tij de tocăt; 1 chisă de aramă cu bold tij de tocăt, 6 tingiri de toc, 6 capace tij, 8 tingiri turceşti, 8 capace tij, 2 tingiruţe, 4 talere de costor, 2 căldăruşe de biserică, 1 căldare de rachiu, 1 *гумă* de aramă, 3 ibrice cu lighean, 1 lighean de bărbierie, etc. (Surete ms. XXI, 525).

Din toate aceste reiese o gospodărie foarte modestă faţă cu cele izvoade şi catastiştă de moşii, scule, țigani şi vite ale altor boeri mari şi feţe domneşti. Ioniţă Cuza n'a avut parte să se bucure de tot venitul moşilor dela Hotin, dăruite lui de moşul său Serafim Silion monah. Întâlnind în cale-i pe Lupu Balş logofătul şi pe toţi Bălşeşti, ei s'au pus stăpâni pe multe din moşiiile Cuzeşti şi procesele iscate din 1771

au durat 50—60 ani, târând în certuri frătești pe fii și pe nepoții lui Ioniță Cuza spătarul.

Ca părinte a căutat să dea creștere copiilor în casă, cum era pe vremea aceia, când școli publice nu erau, iar Academia dela Mitropolie, când era, când nu era. Ioniță Cuze nu uită a însemnă cheltuelile făcute cu creșterea celui mai mare al său copil Neculachi; în acest scop el a tocmit pe dascălul Bălan dela Golia cu 60 lei pe an, „mâncatul și cheltuelile la copil lui eu să o port“ (fila 60 b). Neculachi împlinise 10 ani la Sept; pe ziua de 8 Noembrie i-a fost tocmit dascăl pe Bălan ot Golia „60 lei săi dau întâiul an.“

„Ce iam dat: 10 lei iam dat când lam tocmit; 10 lei iam trimes după Crăciun cu Neculachi; 10 lei iam trimes după Paști tij cu Neculachi, 5 lei tij cu Stefan Ceapă, 5 lei tij iam dat când au venit acasă, 5 lei tij cu Neculachi până la sfârșitul lui Iulie.“ (fila 60 b.)

Aceiasi creștere cred că s'a dat și celorlalți copii, dar nu mai avem însemnări, căci catastiful tace, ocupându-se de mișcarea averii în vite, stupi și țigani.

După o căsnicie de 22 de ani îi moare soția sa Todosiica, cum cetim în catastif:

„In 1775 April 6 la 11 ceasuri din zi (5 p. m.) sau săvârșit pre iubit soțul meu *Todosiica*, care s'au îngropat în Eș la sfânta Vineri (Luni April 7 în săptămâna patimilor) (Surete ms. XXI, 524). Cel mai mare băet, Neculachi n'avea încă 20 ani împliniți, când duse

la mormânt pe mama sa, iar cel mai mic copil, Ioan, abia era de 6 ani. Peste 3 ani toți acești copii mici aveau să rămână orfani și de tată, după fulgerătorul lui sfârșit prin descăpăținare.

Todosiica Râșcanu, soția lui Ioniță Cuza spătar avea de frate pe Alexandru Râșcanu biv vel clucer, căruia atât Ioniță Cuza ca cunyat cât și Todosiica Cuza, ca soră, îi dău darul în 1772 Iulie 4, pe Vasile și Nastasiica țigani, pentru a lor dragoste frățască, (Surete ms. XXIII, 947).

Neculai Cuza, căminar

(1755 Sept. 22—1806 Sept. 2.)

17. S'a născut în anul 7263 Sept. 22 (1755), și a fost cel mai mare fiu al lui Ioniță Cuza spătar. Educația și-a primit-o în casa părintească la Iași în Beilic, dela dascălul Bălan ot Golia, tocmit cu 60 lei pe an și hrana băeatului, ce-l avea dascălul. Nu știm nimic despre persoana lui Neculai Cuze în tinerețea sa, ci povestirea lui se leagă de istoricul moșiei Bărboșilor, unde intră ca stăpân prin însurătoarea lui cu Nastasiica Adam, fata lui Vasile Adam paharnicul. Căsătoria lui s'a făcut prin 1776 (Cuzeștii, pag. 35) întru cât tata socru scrie în josul foii de zestre: „acest izvod am dat în mâna lui Neculai fiului dumisale spătarului Cuzii,” deci nici Neculai n'avea vre-un rang de boerie, nici spătarul Ioniță Cuze nu fusese omorît, ceiace s'a petrecut în August 1778.

Vasile Adam pah. era mort în Mai 1779 și departe de a lăsă după sine o situație bânească limpede, clironomii săi au fost siliți să-și re-

cunoască driturile lor pe calea judecății. Pah. Vasile Adam a fost însurat de două ori. Din întâia căsătorie a avut pe *Zoița*, măritată după med. Giovan, căreia și dăduse zestre din averea mamei sale și dintr'al său. Cu a doua soție, păhărniceasa Safta, păharnicul Adam a făcut o altă fată, pe *Nastasiica*, pe care o mărită după pitarul N. Cuze, dându-i zestre din averea mamei sale și dintr'al său. *Zoița* Gioneasa văzându-se nedreptățită începe judecata și atunci din mersul judecății se văd zestrele și averile, de care dispunea Vasile Adam pah. Cum pentru limpezirea tuturor acestora trebuia să fie puse la mijloc toate zestrele prețeluite, scoase cheltuelile și datoriiile plătite, apoi vândute prin licitație, avem un sir de acte publicate în *Cuzeștii*, 18—64, cari privesc atât averea mișcătoare cât și cea nemișcătoare, moșia Bărboșii, a cărui hotarnică se făcu din nou. Cu acest prilej observăm că practica legilor era cunoscută divanului înainte de a se publica Condica lui Andronachi Donici 1814 și a lui Calimah Vodă (1818), și că dar încă din 1781 găsim întrebuintându-se în judecăți terminul „*Sinisfora*¹⁾ punere la mijloc“ (Cuzeștii 29).

1) Codul Andronachi Donici cap. 39, „despre *Sinisfora* al. 4. „*Frații la Sinisfora* sunt datori să pue la mijloc toate acele ce nu sunt câștigate de dânsii (profeticia), cum și acelea ce le-au rămas dela părinți și veniturile, ce au luat din cele părintești.

Codul Calimah cap. XV, „despre *Sinisfora* (colăție, punere la mijloc)“ art. 1017. „Fiul ce voește să intre în *Sinisfora* dator este să pue la mijloc acele de către părinți date lui daruri nuntești sau simple, pentru care n'a peruncit ei ca să nu le pue la mijloc; iar cheltuelile trebuincioase, care au făcut la lucrurile lui dăruite trebuie să i-se întoarcă din masa moștenirii.“

Zoița Gioneasa cerea dela maștihă-sa Safta Adam păhărniceasa: 50 stupi, un cal de mire, 12 talgere de cositor, 4 tingiri, 4 epe, 20 galbeni darul de nuntă a primului ei logodnic C. Varnav med., lucruri din casă (un raft de argint, un covor, o harșă, o perină, o scatolecă).

Niculache Cuze iscălise și el în izvodul de zestre că a primit următoarele: o icoană ferecată cu argint; Bărboșii cu siliștele Ciolăneștii, Cărăușul și Ștefenii, 5 pogoane vie, 12 salașe de țigani; apoi odoare (Cuzeștii 18); din care însă de fapt nu le promise pe toate, după cum atestă și soacră-sa (Cuzeștii 21) și însuși N. Cuze, când a pus la mijloc zestrele sale. Așa el n'a primit: 4 inele, 2 pogoane de vie, o pereche cercei cu smarald, 6 părechi cuțite o afumătoare, o tavă de cafea de argint, 2 rânduri de străe, un rădvan, un cal de mire, zece boi, 120 stupi, 50 oi, 6 salașe de țigani (Cuzeștii, pag. 24). În adevăr N. Cuza a iscălit că a primit zestre mai mare în odoare, fără să se intereseze dacă socrul le are sau nu. Păhărniceasa Safta atestă că soțul ei Vasile Adam avea următoarea avere: Bărboșii, moșie; — 6 salașe de țigani (el dăduse 12), 6 vaci cu viței și 6 vaci sterpe (el dăduse 20); 4 bivolițe, 10 boi mari (el dăduse 20), 4 boi tineri (el dăduse 10), 20 epe cu mâncii lor, un armăsar, 6 telegari, 86 stupi (el dăduse 200); 50 oi (el dăduse 100), 2 sipete, 1 ceasornic și 1 ladă de tiparos (Cuzeștii 21).

Prin cele 2 căsătorii Vasile Adam luase dela prima soție moșia Băiceni dela Botoșani, care

a dat-o zestre Zoiței; iar cu cea de a doua Safta luase Ceahnăuții la Orhei și Ivășcani la Făleiu. Cercetarea zestrelor se începe dela 30 Mai 1779 prin Iordachi clucerul și D. Balanide preut. In Iulie 14 C. D. Moruzi Voevod întărește anaforaoa divanului, hotărând ca Zoița să-și ia drepte zestrele sale și tot ce a fost a mamei sale: iar la caz de nemulțumire să se facă *sinisfora* de toată *periusia* ce a rămas, la mâna Saftei, după moartea soțului ei.

Potrivit acestei înalte hotărâri divanul rânduiese o comisie de prețeluire a tuturor averilor lui V. Adam pah. care în 20 Iunie 1780 își înaintează anaforaua către domn, cu prețeluirea tuturor lucrurilor (Cuzeștii 28—33): Avere toată în moșii (2500 lei), țigani (775 lei), vite (1060 lei), oi (125 lei), stupi (160 lei), și obiecte (155 lei), o prețeluesc la 7830 lei. Din această samă Zoița având drept a lua 800 lei, iar grijile mortului fiind de 400 lei, n'a rămas avere curată decât 5307 lei, care împărțindu-se în 3 părți, N. Cuza a luat 1769 lei, Zoița Gionesa 1769 lei și Safta păhărniceasa 1769 lei. Vodă Moruzi întărește anaforaoa la 6 August; dar părțile au rămas neodihnite și mai ales Safta și cu Anastasia Cuza, care se bizeau pe o diată a pah. V. Adam din 1774 Mai 1, care s'a găsit contra pravilelor, cum și un izvod din 1776 Ghenar 24, iarăși părtinitor lui Cuza, care s'a găsit nedrept și contra pravilei. Se face o nouă înfațisare și la 1781 Februarie 24 divanul înaintează o nouă ana-

foră, prin care recunoaște că Zoița are drept a luă 2969 lei; Vodă prin buiurdiul din 5 Martie hotărăște ca să i-se dea jumătate din moșia Bărboșii partea de jos, urmând a fi hotărnicită.

La 4 Iunie 1781 moșia Bărboșii se hotărniceste, iar la 25 Martie 1782 Vodă întărește hotarnica, lăsând apa Moisiei hotar între cele 2 trupuri „în sus și în jos din cap în cap.“ Partea Zoiței avea lungul 4855 stânjeni, iar partea Nastasiei 5560 stânjeni lungul. Judecata a mers până la 1785, când în 30 Noembrie Vodă A. I. Mavrocordat întărește definitiv dreptul de stăpânire medelniceritei Zoița asupra a jumătate sat Bărboșii.

In 1784 Nec. Cuza pitar stăpân numai pe jumătate de sat Bărboșii, mai ia în arendă venitul moșiei Drăgotești de pe Elan cu 7 lei pe an (Cuzeștii 300).

In acest timp Safta păhărniceasa, văduva lui V. Adam pah., s'a fost dus la călugărie, mai ales că răinăsese singură după măritatul Nastasiei, și mănăstirea de metanie și-a ales-o Socola, unde o găsim proin starită în 1789 Sept. 28 cu numele de Sofronia (Cuzeștii 57). Ea stătează și la țară la Bărboși și îndemnă pe pitarul Cuza să se împotrivească la aducerea întru îndeplinire a hrisovului domnesc din 1785 Noembrie 30, dând foc morii de pe partea Zoiței Gioneasa, și „cu pușca și gonește oamenii de nu se pot aprobia de moșie“ (Cuzeștii 58).

Patru ani au rămas lucrurile încurate, până

când divanul Cnejiei Moldovei de sub prezidenția lui *Serghie Lascorov* întărește din nou dreptul Zoiței medelniceresei. În acest timp Zoița moare și copii ei Iordachi și Zaharia cer prin divan în 1790 August 21 să se vânză la Soltan mezat moșia Bărboșii, jumătate de sat. În aceiași zi se face dela vornicia de aprozi țidulă către Gheorghe telal bașa să se vânză moșia. Iar pentru plata telalâcului Zaharia Gioian „*Zaχapia Zoxvș*“ dă scrisoare la mâna lui Gheorghe telal bașa că în caz de se face vânzare să-i dea câte 2 parale pe leu, iar nevânzându-se să-i dea 10 lei pentru osteneajă (Cuzești 60). Dela 21 August țidula mezatului i-a stat deschisă în divan până la 24 Ianuarie 1791, când Gr. Cujbă oferă 2225 lei, prețul cel mai mare.

Mușteriul Gr. Cujbă era în rudire de departe cu Safta păhărniceasa, de oarece una din fetele lui Gorie sătrar, *Sanda*, soră cu străbunica Nastasiei, a fost măritată cu Andrei Cujbă vornicul. Față cu rezultatul licitației, Nastasiica Cuza n'a văzut cu ochi buni intrarea unui străin în Bărboși, și atunci mijlocește către nepoții săi Iordachi și Zaharia Gioian să-i vânză ei moșia, ceeace se face, rupând prețul la 2000 lei în 1791 Februarie 18 (Cuzești 60). Din această zi trebuie să fie scrisoarea fără dată, ce Nastasiica Cuza o dă nepoților ei de soră Iordachi Gioian, din care vedem modesta cultură, ce o avea Nastasiica: „petru învoiala ci amu avotu „nepotul me Iodraki, petru moși sau rămasu să „dau dou mii di lei și di a fi să să de împli-

„nelă vornicului di aprozz eu să răspodu și amă „datu isclitura me. Nastasăca Cuzui“. Frații Gioian trăiau la Botoșani. Nastasiica Cuza pităreasa neavând bani se împrumută dela bancherul Andrei Pavli cu 2000 lei și pune jumătate de sat din Bărboși pe un an de zile, având a plăti 5 lei de pungă pe lună, cum spune zapisul ei din 18 Februarie (Cuzești 62). În trei ani de zile Nastasiica Cuza medelnice-reasa abia plătise 500 lei, iar pentru restul de 1500 se împrumută dela I. Cristea sulger în 21 Iunie 1794, amanetându-i scrisorile și toată moșia Bărboșii (Cuzești 64). În patru ani de zile Nastasiica Cuza n'a putut plăti nimic din datorie și în 20 Aprilie 1798 i se dă poruncă domnească dela A. I. Calimah Vodă să se așeze cu stolnicul Ion Cristea (Cuzești 64). Se vede că nu s'au plătit datoriile, căci în acest înțeles avem scrisoarea de danie din 1805 Iulie 25 a lui Arghire Cuza ban fratele lui Neculai Cuza căminar, prin care fi dă danie moșia Cucii „dar văzând greutatea căsei bădițălui Neculai și privind și isterisirea ce au avut din moșii părin-testi“ (Cuzești 65).

N. Cuza a murit în 1806; în 2 Septembrie acelaș an el era mort (Cuzeștii, 227). După moarte s'a instituit o comisie Epitropicească, având de epitrop pe Episcopul de Huși, care a dispus darea în arendă a Bărboșilor pe 5 ani ginerelui său Dumitrache Bondrea, care după un an (1807 Iulie 24) cedează contractul cumnatului său Ion Cuza sulger (Cuzești 64).

18. Asemuind viața lui Nec. Cuza și a fraților săi dela Vaslui vedein că de și frate mai mare, Neculai Cuza n'a jucat niciun rol mai însemnat. Boeriile ridicate abia au fost la căminar, după ce fusese pitar și medelnicer. S'ar explică aceasta prin aceia că el a murit la vrâsta de 50 de ani, pe când Arghire Cuza și Gh. Cuza au trăit mai mult și au ajuns unul—Arghire—ban, spătar și postelnic; iar altul—Gheorghe postelnic și vornic. Dar adevărata cauză a puținei rădicări politice stă în modesta sa stare materială. Stăpân pe o jumătate moșie Bărboșii, cari făcea în 1781 abia 2225 lei, apoi luând prin foae de zestre odoare și avere, care n'o primise toată, pentru a-și păstra zestreia s'a îndatorat cu 2000 și în 15 ani n'a fost în stare să plătească acea datorie, până când a trebuit să se milostivească frațele său mai mic, Arghire, acela contra cărora se ridicără toți frații că i-au păgubit ca un vicleam. (Cuzești 66) și să-i dea danie moșia Cucii, când îl vedea în gura morții.

Despre această modestie în starea materială a căminarului N. Cuza vorbesc toate actele posterioare; aşă vorbindu-se de fetele lui N. Cuza, surorile călugărițe dela Văratec „petrec cu o mare lipsă de toate cele trebuincioase, nu numai pentru îmbrăcăminte, dar și pentru hrana vieții“ (Cuzești 69), iar unul din feciori, Grigore Cuza, zice: „nici cheltuiala de toate zilele nu putem a o întâmpina, atât eu cât și surorile dela Văratec și fiindcă o moșie atâtă frați nu o putem stăpâni, doar numai făcându-ne răzeși ca ță-

ranii“ (Cuzești 71). De aceia în ochii fraților și a copiilor eșiți din copiii lui Ioniță Cuza spătarul, Arghire Cuza a reprezentat ramura majoră din neamul boerilor Cuzești. *Bădița Arghire* era zis cu respect și cu ură de toți frații și nepoții, a căror avere a fost lăsată sub a sa privighere. Așa Gh. I. Cuza căminar face jalbă către divan în 1810 Mai 23 ca să-și facă izbrânire averilor de Arghire Cuza ban „căci d-lui banul de bună voe nu vrea să dea, depărtat fiind și de frica lui Dumnezeu și de rușinea oamenilor“. (Cuzești 278). Neculai Cuza dela Bărboși era considerat ramură minoră; de aceea în evenimentele dela 1821 bătrâni boeri Cuzești dela Borăști și Bârzești îi vedem amestecați, înfruntați fiind ca boeri de țară la ideile nouă ale timpului, dar cu acea nedumerire, care o au și azi boerinașii noștri de țară, cu respectul înăscut către marea boerime, cu aroganță și neîncredere în ciocoi ridicați.

Arghire Cuza postelnicul

(1758 Martie 5—25 Decembrie 1826).

19. E al doilea fiu al spătarului Ioniță Cuza; s'a născut la 1758 Martie 5. Cresterea și-a primit-o în casa părintescă, fiind dat la dascăli ca șifratele său Neculachi. În 1779 Maiu 1, când Arghire Cuza cumpără în Cotărlești câte 18 parale și o lețcae stânjenul dela răzeși, nu e menit cu niciun titlu de boerie, ci numai „Arghire fiul d-sale răposatului Ion Cuzei spătar“. Era Tânăr de 21 ani și nu căptătase niciun titlu de boerie. Fratele său mai mare Neculachi Cuza se căsătorise în acest an la Fălcu cu Nastasia fata lui Vasile Adam paharnicul, aşa că pentru regularea tuturor afacerilor dela Vaslui procese de moșii, desbatutul moșilor dela Hotin, toate aceste cad în sarcina lui Arghire Cuza, care astfel a rămas să se îngrijească de frații și surorile sale mai mici.

Arghire Cuza a luat în căsătorie pe Ilinca, fata vornicului Lupu Costachi. Asupra căsătoriei lui avem aceste acte: În 1780 Decembrie

7, C. Roset spătar, moșul lui Arghire Cuza îi scrie acest răvaș (Ac. Rom. ms. 2761 fila 4) „...și cât pentru logodna dumitale cu fica dumisale vornicului Lupul Costachi înțelegând mi-a părut bine, și iată după cum mi-ai scris am scris către d-lui vornicul această carte care am lăsat-o despecetluită ca să o citești, și apoi pe ceteleind-o o vei da-o cu cine îi socotă... fără cât întăiu pe prea curatei Maicii, care este ajutorința tuturor ca să fie într'ajutor și fiind voia lui Dumnezeu să se săvârșească lucrul acesta; pe d-lui Lupul să-l cunoști părinte și din cuvântul lui d-ta să nu ești; în vrâsta în care ești minte și-ai dăruit Dumnezeu; cele ce sunt de folos le cunoști, și cele ce nu sunt de folos iar le înțelegi și urmează celor bune; vroind să se așeze logodna pe când ați pus și zi de nuntă... Catrinița îți roagă dela bunul Dumnezeu sănătate și norocire;... Grigore cu frățască dragoste să încchină d-tale“ (Surete ms. XXV. 53).

Se vede că Lupul Coștachi nu s'a ținut de cuvânt cu darea zestrelor, căci tocmai în 1800 Octombrie 5 avem o altă scrisoare a Arhimandritului Ursachi, prin care declară în fața Mitropolitului Iacov Stamat, cele ce știe despre căsătoria lui Arghire Cuza cu Ilincă fata vornic. Lupul Costachi: (Ac. Rom. ms. 2761 fila 52) „...ca să arăt în frica lui Dumnezeu știință ce am pentru zestrele d-sale. Eu această știință am și aceasta o arăt că la așezarea logodnei d-sale banului eu am fost cu adevărat mijlocitor și în câteva rânduri s'au făcut cerere ca să dea foae

de zestre către d-lui vornic Lupul Costachi, mai ales prin mine; d-lui această hotărâre mi-au dat cum că nici-o foae de zestre nu-i dă, căci d-lui pe copilul d-sale nu și-l va urgisi și-l va mulțumi și pe d-lui, precum au mulțumit pe alți ginieri ai d-sale mai denainte“ (Surete ms. XXV, 54). Către 1781 Mai 1 vine o socoteală între cei 4 frați Cuzești: Neculai, Gheorghe, Ion și Arghire Cuza, pentru sumele ce au a luă și a da. După moartea lui Cuza spătarul au rămas datorii de a se plăti în sama moștenirii, care trebuia să cază asupra celor 4 frați Cuzești, cari trăiau în 1781. Datoria rămasă era în sumă de 2987 lei, desfăcută în 1000 lei de plătit surorii lor Catrina, și 1897 lei moșului lor Vasile Cuza, care dăduse „în trebuințele casei noastre“ și 90 lei hacul preuțiilor și dascălilor.— Se cercetează sinetele răposatului lor părinte și se găsesc sinete în valoare de 1269 lei; atunci frații pentru a însesni fratelui lor Arghire puțină plății i-au dat lui toată averea mișcătoare, prețeluită în 1289 lei, și care consistă din următoarele lucruri: un rădvani (100 lei), o leptică (145), o cămară (32), un car mocănesc (28), 2 telegari (70), doi boi mari (30), o vacă mânzată (3), doi armăsari mari (110), trei bivoli mânzați (27), 2 berbeci mari (6), 2 capre mari (3), 2 țapi mari (4), 1 țap ed (60 bani), 2 țapi mari (2), 2 cărlani (2), o mioară (1 leu), un cal tretin (20) un armăsar turcesc (110), 3 perechi cuțite de argint cu lingurițele lor (8) un ceasornic mare de masă (70), un ceasornic

de sin mic (60), un capot roș (35), locul caselor din Iași (408 lei), o buteă (25 lei). Ne mai ajungând pentru plata tuturor datoriilor 427 lei, cei 4 frați se obligă a le plăti, dând lui Arghire Cuza câte 106 lei și 90 bani; tot așa se obligă dacă dela debitori nu se vor putea încasă alți 692 lei, tot ei să-i răspundă (Cuzești 284).

Acest izvod de răfuială arată modestă stare a fiilor lui Ioniță Cuza. Moșiile dela Hotin se desbăteau, dar venituri nu puteau produce, iar datoriile relativ mici nu se puteau plăti de toți frații. Dar mai reiese din acest izvod că Arghire Cuza și-a căpătat asupra fraților săi acea întâietate în răfuiala tuturor socotelelor de familie. Și cum unii din frații lui erau minori, Arghire Cuza a ridicat proteste contră-i pentru lăcomia și acapararea luerului frățesc.

In 1781 Maiu 1 el tot n'avea încă un titlu de boerie; dar în același an capătă titlul de *pitar*, cum îl găsim în cartea gospod a lui C. D. Moruz Vodă din 1781 Noembrie 4, prin care se pune soroc pitarului Arghire Cuza ca la 17 Noembrie să vină la divan cu scrisori în pricina cu Zoița lui Ștefan Anastasă pentru Cantirești (Uricar XXII, 250). Procesul se judecă de domn la 1 Dec. 1781 și pitarul Arghire pierde procesul „iar în hotarul Cantireștilor să nu se amestece“ (Surete ms. XXI, 451). Când i se dă caftanul de *pitar*, Arghire Cuza avea 23 de ani, și-i dă rangul același domn, care cu 3 ani înainte descăpăținase pe tatăl său. De

aici încolo Arghire Cuza va fi găsit îmbrăcând diferite caftane de boerie până la 1826 când moare, în vîrstă de 68 ani. În 1783 Aprilie 12 Arghire Cuza e tot biv vel pitar, când capătă danie în Buhăești dela Lefter Ciujde, el și femeia lui Ilinca, „pentru multă facere de bine scutindu-ne de bir și puindu-ne la dajde“ (Iorga, Doc. VI, 167).

Sub domnul următor, Alex. C. Mavrocordat (1782 Iunie—1785 Ianuarie) Arghire Cuza e înaintat *stolnic*, și-l găsim ca biv vel stolnic în 1786 Noembrie 13, când capătă dela A. I. Mavrocordat dreptul de dijmă în Crăciunești. (Idem VI, 167, aici cf. scrisoarea adusă sub No. 95 ca din 1780).

In ocupația Rusască și Austriacă din anii 1788—1792, divanul Cnejiei Moldovei ridică pe Arghire Cuza la rangul de *sărdar*, în care rang fiind capătă o danie în 1789 Febr. 15 în Crăciunești dela feciorii Anastasiei, ce lăsase cu limbă de moarte ca să dea danie la feciorii lui Ioniță Cuza spătarul, având multe faceri de bine dela dânsul, iar tatăl donatorilor fiind îngropat la Glodeni la biserică lui Ioniță Cuza (Iorga, Doc. VI, 168). Tot din 1780 Martie 6 este sinetul lui Arghire Cuza sărdar (idem VI, 168). *Sărdar* îl întâlnim și în 1792 Febr. 6, când cumpără câte un leu stânjenul de pământ în Cotărlești și Golăești dela Ioniță Agarici. În 1792 Iulie 3 sărdarul Arghire Cuza cere judecată la divan cu Sturzești pentru țigani rămași moștenire dela Ilinca Cuzoae strămoasă-sa, ju-

pâneasa lui Miron Cuzea logofătul cum și pentru moșia Todereni, ce voesc Sturzești a o vinde la Soltan mezat. Todireni, pol sat, venise la împărțală în partea Saftei Cuzoaea spătăreasa, Cu „rău să acolisise Sturzeștii s'o vânză“ Cuzeștii, pag. 270).

Supt Alex. Moruz găsim pe Arghire Cuza tot sărdar. Supt Mihail Şuțu (1793 Ianuarie—Maiu 1795) Arghire Cuza se rânduește ispravnic la Vaslui, în care calitate judecă pricina pentru Crăciunești între niște răzeși, la 8 Martie (idem VI, 171), în care moșie eră și el proprietar și mai căpătase dela fratele său mai mic Ioan — eră de 25 ani — pentru 250 lei partea sa de ocină din Crăciunești. Tot atunci, la 15 Februarie 1793. Arghire Cuza biv vel sardar căpătă danie un loc de cărciumă de 22 stânjeni lung și lat la Oncești dela preotul Neculai din Călugăreni (Cuzeștii pag. 286). Tot ca ispravnic de Vaslui având coleg pe C. Roset biv vel clucer, sunt rânduiți de Vodă în 10 Aprilie 1793 să cerceteze pricina de hotără între Miclești și Popești dela Vaslui (Surete ms. VIII, 468) și după serviciile făcute îl căftănește *căminar* în 1794 cum îl și întâlnim în scrisoarea lui Gherasim Canta către Arghire Cuza *căminar* pentru dezbatutul moșiei Bărboșii dela Neamț, unde fusese așezarea lui Miron Costin logofătul.

In 1795 Maiu 12 *căminarul* Arghire Cuza cumpără părți în Crăciunești dela urmașii lui Fărâmă. În același an Maiu 17 se cercetează hotarele moșiei Scheia dela Vaslui a Zoiței Ciurea

despre Tatomirești a căminarului Arghire Cuza (Uricar XXI, 229); iar în 7 August 1795 Arghire Cuza căminar și cu ispravnicii de Vaslui e rânduit să delimitizeze vatra târgului și moșia Vasluiului, dăruită de Șuțu Vodă lui C. Ghica (Surete ms. XII, 175). Despre hotărnicia veche a moșiei Vasluiului avem Uricul lui Ștefan cel Mare din 6999 August 15 (Surete ms. XXV, 99). În 1796 Martie 13 Alex. I. Calimah rânduește pe ispravnicii dela Vaslui să hotărască părțile lui Arghire Cuza biv vel căminar dela Căuești, Golăești și Crăciunești.

În 1799 Maiu 15 Arghire Cuza e tot căminar când cumpără dela Radul Handoca din Borăști părți în Crăciunești (Iorga, doc. VI, 171). Abia în 1800 îl întâlnim *ban* supt C. A. Ipsilanti Vodă, cum cetim în cartea de judecată din 1800 Septembrie 18 prin care banul Arghire Cuza e dat rămas în procesul avut cu răzeșii de Poeni, Medeleni, Cuibărești și Godicești, dela Tecuci, unde banul le luase în tărie veniturile. În desbaterea acestui proces, boerii divaniști au cercetat 36 acte vechi de proprietate¹⁾ (Surete ms. VII, 427).

Arghire Cuza a stat ban între 1800—1816, când e ridicat la rangul de *vel spătar*.

In 1801 Maiu 22, banul Arghire Cuza ca-

¹⁾ De aceia socotim greșit anul la doc. de sub No. 119, cu data de 19 Iulie 1798, când e pus Arghire Cuza ban; cred a fi 1799 (N. Iorga, doc. VI, 172), când Arghire Cuza face schimb cu Ruset I. serdar luând Rohoțestli pentru un loc de casă din Iași, Muntenimea de sus (Copoul).

pătă danie în Golăești dela T. Carp călugăr; (Iorga doc. VI, 171). În 1802 Aprilie 1 Arghire Cuza ban își împarte țiganii cu frații săi (Cuzeștii pag. 304). Asupra ridicărei lui Arghire Cuza la rangul de ban avem scrisoarea lui Ioniță Canta din 29 Ianuarie 1805, în care cetim: (Acad. Rom. ms. 2761 fila 75) „Luând buna vestire cu înștiințare pentru dumneata că în trecutel zile te-au cinstit Măria sa Vodă iarăși cu cufanul băniei celei mari *hale* (actual) pentru care foarte m'am bucurat și nu lipsim a nu heretisi pe dumneata zicând să miluiască mult milostivul Dumnezeu a fi cu ceas bun norocit să te învrednicească și la stepena părințască. Să trăiască Măria sa Vodă; vă poftesc să nu fiu dat uitării de către dragostea cea frățască a dumitale“ (Surete ms. XXV, 55). În 1805 Martie 19 Arghire Cuza ban se judecă cu mănăstirea Făstăcii pentru un iaz, ce-i încă fânețul de pe moșia Călugăreni (pag. 286). În 15 Decembrie 1805 frații Ilie și Ion Vârnăv dau vechilime lui Arghire Cuza ban ca el să desbată procesele ce le au pentru țigani și moșii, având a trage pentru sine din moșii a treia parte, iar din țigani pe jumătate (Iorga, doc. VI, 172).

În 1806 Ianuarie 31 și Februarie 15 avem cercetările făcute la Călugăreni (Vaslui) în pricina dintre Arghire Cuza ban și Gh. Cuza căminar frați (Cuzeștii pag. 278, 278): în 27 Martie 1806, Alex. Moruzi rânduiese să deosebească părțile răzeșilor de ale lui Arghire Cuza ban în Cră-

ciunești. Răvașul lui Balș către Arghire Cuza ban e din 9 August.

In 1807 banul Arghire Cuza cumpără în Golăești, câte 10 lei pământul; în Ianuarie dela Gligori Gândul, în 10 Februarie dela urmașii lui Petre Golăi, și el fiind răzeș vechiu și mai având toate celealte părți ale Golăeștilor (Iorga, Doc. VI, 173).

Arghire Cuza se îndeletnicea și cu cetitul cărților și a letopiselor. Așa în 1808 Iulie 14 el răspunde la scrisoarea lui Agapie, arhimandritul dela Dobrovăț, care ceruse deslușire banului Arghire „că să cercetez pentru ce domn a fost la veleat 7116?“ ... „Deci cu amărunt mult am cercetat pentru hatârul dumitale, și nu numai în pomelnic, ci și într’alte scrisori și am aflat pentru domnul Simion Movilă Voievod că au fost la veleat 7114, iarăși alt Mihail Movilă nu s’au mai găsit aici cu scrisoare“. (Ac. Rom. ms. 2761 fila 111; Surete XXV, 56).

Despre raporturile rele dintre frații Arghire și Gh. Cuza vorbește scrisoarea lui Arghire Cuza ban către Iordachi Canta vel log. din 18 Iulie 1808, prin care se tănguește că Gh. Cuza frațele său a rupt un zapis, a trimis pe țigani să-i fure din țiganii săi și să dea foc caselor din Tatomirești (Surete ms. XXV, 56).

Cât despre ținuta lui față cu alte neamuri Cuzești, a căror moșii au fost vândute și luate de Arghire Cuza ban și Gh. Cuza spătar, iată ce cetim în scrisoarea lui C. Leondari sulger din 1814 August 15 (Acad. Rom. ms. 2761,

fila 197): „Cătră cinstiți dumneavoastră verii mei, fii răposatului Constantin Cuza postelnicul. Fiindcă dumneavoastră aveți a clironomisi pe răposat vărul Grigore Cuza post. fratele dumneavoastră murindu stârpu, îndată să luati și pețelul cu scrisorile pecetluit cum se află și să veniți aici ca să le cercetăm și să se pună în lucrare ca să nu apuce a intră în scrisori dumnealui ban Arghire Cuza, că apoi se stânge lumina tuturor. Deci dumneavoastră cu toții ca niște clironomi, mergeți și stricați pecetele și aduceți un izvod de toate averile și sipi cu scrisorile aici, și cercetându-le eu voi pune la cale și voi și împărți fără să vă mai zmulgă străinii. Acum frați Cuzești dumnealui spătar și dumnealui ban, după ce au vândut toate moșiile dela ținutul Hotinului; acum au scos la mezat și părțile dumneavoastră din Grauri de le vându și dumneavoastră dormiți și țineți scrisorile acole și pe lângă dumneavoastră ne păgubim și noi de dreptul nostru; și dacă dumneavoastră, nu-ți vini să aduceți scrisorile acum, și s'a apuca de s'a sfârși mezatul și a Graurilor, apoi n'aveți de ce mai veni și nu ne mai rămâne niciun cuvânt da cerere. Eu stau aice și prăvăsc cum vând dumneelor și neavând nici o lumină de scrisori, nu pot să zic nimic și rămâne și drumul nostru închis pe lângă dumneavoastră“. (Surete ms. XXV, 57).

In 1809 Arghire Cuza banul tot mai cumpără, în 26 Iunie la Cotărlești, câte 6 lei stân-

jenul, în 20 Iulie la Crăciunești câte 8 lei stânjenul.

In 1810 Iunie 14 îl găsim pe Arghire Cuza ban chemat la divan în pricina de judecată ce are cu fratele său căminar Gh. Cuza pentru Călugăreni, amenințându-l „că divanul bine va răportuiurgere pricinii cătră Excelența sa d. Senator“ (Cuzeștii pag. 287).

In 1811 banul Arghire Cuza se judecă cu vornic T. Balș pentru 5 moșii dela Vaslui, părintești ale sale, Băloșești, Golăeștii, Cotărleștii, Crăciuneștii și Cononov (23 Februarie); schimbă pământ cu Timofte Mogăldea, luând din Alexești „fiind mai aproape de casele noastre, unde trăim cu așezările în satul Borăști“ (16 Aprilie); se cercetează de banul Andronachi Donici pricina pentru Golăești, când se aduc uricile vechi dela Ștefan cel Mare din 1488 Ianuarie 9 (19 Aprilie); serisoarea Zoitei Balș către boerul hotarnic ban Andronachi Donici în chestia hotarelor cu Arghire Cuza ban e din 6 Septembrie (Iorga, Doc. VI, 175 No. 136, 139).

In 1812 Octombrie 14 avem serisoarea lui Petre stolnicul în afacerea moșilor cu vorniceasa Zoita Balș.

Venind în scaun Scarlat Alex. Calimah, îl vedem pe Arghire Cuza ridicat la rangul de *spătar*, în care boerie îl găsim figurând până la 1823: în acest timp cumpără în Golăești dela Simina Popa (26 Aprilie 1816); se judecă cu locuitorii din Golăești și Cotărlești pentru niște semănături (24 Iunie 1816); judecă împreună

cu Iordachi Râșcanu căminar pricina dintre Iliana Clementoaea pităreasa și Catrina Ciolănița (20 Iulie 1816; Uricar XXI, 333); iar la 20 Septembrie 1816 i se dă întăritura domnească în pricina cu răzeșii pentru moșia Albești (Surete ms. XV, 207, 303), mai cumpără în Golăești câte 20 lei stânjenul dela pr. Gh. Ciurbă (6 Martie 1817); se judecă pentru Todirești (17 Ianuarie 1816; Cuzeștii, pag. 289); schimbă cu răzeșii, dându-le din Pungești, Lucești și Grosești, și luând stânjen pentru stânjen în Golăești și Negrești (12 Maiu 1817); e amenințat cu plată de ciobote și „râdicat pe sus“ în pricina cu Zoița Balș (12 Iulie 1817); dă vechilime împreună cu frații și nepoții săi spătarului rosienesc Gh. Duca să descopere adevărul în pricina moșiei Costești din Basarabia, luată danie cu înșălăciune de med. Lupu Rusu ginerele său (6 Noembrie 1823, Cuzeștii pag. 289).

Pentru căutarea moșilor din Basarabia și mai ales pentru cercetare și aflarea moșiei Costești, care a dat mai mult de furcă, Arghire Cuza spătar a trebuit să stea mai mult timp în Basarabia, în Chișinău sau la țară și din scrisoările trimise fiului său Iordaehi Cuza, vedem că el a stat timp îndelungat El a plecat din iarna lui 1817 și în scrisoarea trimisă fiului său din 1818 Ianuarie 31 scrie: „într'un ceas aș veni, dar ce se fac, dacă abia am început a descoperi moșile și să nu-mi rămâne osteneala și cheltuielile zadarnice“ (Surete ms. XXV, 62, Acad. Rom. ms. 2762).

In 22 Aprilie 1818 era în carantină.

In Costești era prin Noembrie 26, când serie tot fiului său Iordachi Cuza comis „și fiindcă acum nu am putut face răspuns tuturor, căci și această carte am trecut-o noaptea, cu al doilea, după ce mai îngheța să vie cineva“ (Surete ms. XXV, 65).

In 1819 Martie 11. Arghire Cuza spatar era în Chișinău, găzduit la vărul său mareșalul Dumitru Rășcanu (Cuzeștii pag. 65). In 1820 e la Sculeni în 18 Ianuarie; la Costești în 21 Februarie, la Bălți în 21 Maiu, la Sculeni în 4 Iunie, la Chișinău în 20 Iunie. La 1821 Ianuarie 28 e la Hotin; de Paști (Aprilie 17) 1821 e la Sculeni; în 16 Septembrie toamna e la Costești. Cinci ani de zile a rătăcit prin Basarabia întru căutarea proceselor de moșii din raiaoa Hotinului; de aceia nu găsim pe Arghire Cuza amestecat aşa tare și direct, în afacerile politice din 1821—1822, ci mai mult pe Gh. Cuza, fratele său cu ținuta lui aşa de șovăelnică în lupta dintre cele 2 partide.

Pe timpul petrecerei lui Arghire Cuza în Basarabia pe vremea bejaniei, Zoița Balș îi încalcă moșiiile dela Vaslui. Se vede că Arghire Cuza a căzut greu bolnav în 1824 toamna, căci în jaloba sa către domn din 27 Octombrie 1824, el abia se iscălește și din tonul jalobei se văd, sentimentele publice de care era însoțit bătrânul postelnic — avea acum 66 ani — „Măria ta ești domn patriot și știut este Mării tale că

cei tari pe cei slabii îi împilează. Destul este de când se lănușește această pricină“.

In 1825 Ianuarie 18 Arghire Cuza postelnic e chemat în judecată de alți boeri Cuzești, frați și nepoți că ar fi luat pentru sine moșia Costeștii dela Hotin, dând-o zestre unei fete a sale măritată cu ofițer rosienesc (Cuzeștii, pag. 290).

In 13 Maiu 1825 are proces cu Iordachi Cumpăna porușnic pentru Borăști (Cuzeștii, pag. 290), în Martie 10 acelaș an Arghire Cuza post. împreună cu frații și nepoții săi deschid proces Băleştilor pentru Rucchinul dela Hotin (Cuzeștii, pag. 290); în 30 August 1826 post. Arghire Cuza e chemat la divan de Sf. Dumitru în pricina a 100 stânjeni din Trohani, Tutova (Cuzeștii, pag. 291).

Arghire Cuza se găsește postelnic între 1824 și 1826 Decembrie 25, când moare, cum afirmă fiul său Iordachi Cuza agă în jaloba către domn din 11 Martie 1827 „părintele meu, postelnic Arghire Cuza în trecuta lună Decembrie în 25 zile întâmplându-să grabnică săvârșirea vieții“ (Iorga, Doc. VI, 179).

In afara de legătura cu pământul, în care am urmărit persoana lui Arghire Cuza, bătrânul vel postelnic s'a interesat și de trebile publice, însuflându-se de acel duh de reformă al veacului, de iubire de redeșteptare și înălțare a țării fiind partizan al domnilor pământeni, și având credința că la vremuri nouă trebuie să surpe nedreptățile, cum reiese din jaloba dată lui Ioniță Sturza în 1824.

In raporturile sale cu familia, de și Neculai Cuza dela Bărboșii Fălcicului era frate mai mare, dar stând mai departe de Iași, apoi răzlețit de cuibul Cuzeștilor, socotindu-se de cei ai lui ca un exilat acolo în codrii Bărboșilor, Arghire Cuza a luat pe sama lui dezbaterea și alegerea moșilor părintești dela Hotin, a purtat procese, a preîntâmpinat cheltuelile, așa că a strâns în juru-i și dragostea familiei dar și învinuirile frătești; vorba ceia umblând cu miere și-a lins mai mult degetele pentru sine.

Arghire Cuza moare în ziua de Crăciun 1826, încunjurat de dragostea și respectul a 6 copii, și a unei duzini de nepoți.

Gheorghe Cuza vornicul

(1762 Noembrie 8—1835).

20. El este al 5-lea copil al lui Ioniță Cuza și al Tudosiicăi Cuza; născut în 1762 Noembrie 8, creșterea și-a primit-o în casa părintească cu dascăli tocmiți, ca și pentru fratele său mai mare Neculachi. Cea întăiu amintire dela el o avem în 1781 Octombrie 20 când cumpără cu 23 lei vii la Vicoleni dela Cozma Călcăiu; atunci era postelnic; n'avea încă 20 de ani, și fusese distins cu postelnicia, întrucât frații săi aveau deja titluri de boerii mari și se putea oferi lui Gheorghe Cuza primul rang — postelnicia. Ca postelnic Gheorghe Cuza își întocmește o condiție de zapise, hotarnice pe Bârzești din 1784 Martie 14 (Surete. ms. VI, 635), și altă condiție de zapise ce are pe moara din apa Bârladului, ce este în vadul Stratului Bârzescului și de moșia Condrătești ce se numește acum Ciofeni cu locuri de prisăci cum arată în lăuntru acest spisoc dela răposatul părintele meu dumnealui spatar Ioan Cuza. Veleat 1784 Aprilie 17 (Surete ms. VI, 505, cf. Uricar XX, 353,

către dumnealui A. C. Mavrocordat Vodă din 1784 Noembrie 24, pentru moara din Liudești). Tot din acest timp e jaloba Măriuței nepoata lui N. Tiron vornic de poartă contra post. Gh. Cuza că de $2\frac{1}{2}$ ani se judecă și nu poate căpătă dreptate „căci dumnealui este fecior de boer și toți boerii îl părtăluiesc și m'am vândut cu cheltuiala“ (Surete ms. I, 93). Ca pildă de asemenea părtăluire avem scrisoarea particulară a lui Canta din 1785 August 7 în pricina cu N. Bulubașa:

„Cinstit Dumnetă postelnice Gheorghe Cuza fericită sănătate poftesc săți deie de la Dumnezeu; am văzut răspunsul ce faci pe carte ce am scris Dumitale pentru pricina ce ai eu Neculai Bulucbașa și cerere ce faci ca să nu fii supărat cu venire acum la această vreme până după Sântă Mărie aflândute și bolnav și în potrivă cerere facem și Dumnevoastră: după atâtea de multe jalbe ce au dat acest Neculai Bulucbașa care eu unele au fost rânduit la Dumnealor veliți boeri, cu altele au fost rânduit la mine și până acum tot am economisit de nu team supărat cu aducere de oameni domnești ca să vii singur să te îndreptezi; iar acum după de iznoavă jalbă ce au dat către Măriasa și după porunca ce face Măriasa nu mai rămâne economie, ce numai ca săți vie om gospod să te aducă neputând ajută nici eu boala ce arăți că ai (avea), căci el arată că aceasta este prelungire iar nu cu (dreptul) cu toate aceste întâmplându-se aice de față și Dumnealui (Costan)tin

Negre și apucânduse că mergând el cu Dumnelui acolo înapoi unde aflândute și dumneata de față cu toată înlesnirea îl va împăca cu dumneata atât pentru bătae cât și pentru cheltuiala ce i sau pricinuit; lam silit și eu și au primit ca să meargă cu dumnealui *Stolnic Costin*; deci iată și răvașul de jalebă ce au dat cătră Măria sa acum mai pe urmă lam trimis ca săl vezi și nam lipsit și eu ați scrie ca să cauți și după dreptate să te așezi cu dânsul și să învoești ca să nu mai vie să supere cu jalbe pe Măriasa înștiințândumă și pe mine îndată ce teai îvoit ca să arăt Măriei sale lui Vodă; ori de nu te vei putea îvoi zăbavă încă mai mult să nu faci, ci îndată să te scoli și să vii împreună aice ca să vi se cerceteze pricina cu judecată și după cum va da dreptate; deci veți lua hotărâre căci de nu te vei îvoi cu dânsul nici vei veni ca să te giudeci și el va veni, să știi că atunce alt răspuns nu vei mai lua numai îndată îți va veni *om gospod* de te va aduce dând prepus cu prelungirea ce faci dumneata că arătările lui sunt adevărate și eu ca unul ce voesc folosul Dumitale, te înștiințez. 1785 August 12 zile. Al d-tale Panaite Canta.

Adresa Cinstit Dmsale postelnic Gh. Cuza cu fericită sănătate să se deie. (Surete, ms. I. 109).

In 1785 Avg. 14 Gh. Cuza era tot postelnic, când i-se dă mărturia lui Șerban Sandul în privința unei danii la Glodeni din partea Saftei Răcleșoaei (Cuzeștii, pag. 276). Tânăr pos-

telnice, fire impulsivă, el se manifestă ca un hărțagos vecin cu răzeșii, ba sare la bătaie, cum citim în jaloba lui I. Munteanu căpitan de mazili din Vaslui (1785 Avg. 10) și a lui Nec. Bulubaș tot de atunci (Cuzeștii, pag. 295). Era deja însurat la această dată, căci N. Bulubașa în tânguirea lui zice: „tâmplânduse a veni postelnicul Gh. Cuza cu giupăneasa dumisale din gios, cum mau văzut au trimes slugile de mau luat și ducândumă la dumnealui au zis că de mult dorește săi cad în mâna și au poruncit slugilor să mă bată, și neplăcândui cum mă bătea slugile au sărit dmnelui gios din rădvan zicând dumnealui că va fi și *ispravnic* și *domn*, și ținândumă slugile dsale gios în drum ma bătut cu mânule dmsale cu biciul la cur“ (Cuzeștii 296). Tânăra jupăneasă care vedeau cu ochii bătaea strășnică ce i-o dădea soțul său lui N. Bulubașă din Bârzești era *Ana* din Rusia, cu care se vede că n'a trăit mult și s'au despărțit (Cuzeștii, pag. 279), având din căsatoria lor o singură fată, *Zoița*.

Dela această Ana Gligorovna Savina avem scrisoarea de așezare cu fostul ei soț Gh. Cuza spătar din 1814, prin care îi cere 3750 lei din moșia Laurii, partea fetei lor Zoița Culbasunov, soția lui Iacob Danilovici Culbasun“ (Cuzeștii, 279). Vechilimeaua dată de Zinovia Iacov Culbasun către maicăsa Ana Egorovna e din 1814 Oct. 6 (Cuzeștii, pag. 287).

Tot hărțagos se arăta Gh. Cuza căminarul și către fratele său Arghire care în scrisoarea

sa din 18 Iulie 1808 se jăluește că Gheorghe Cuza i-a rupt un zapis, a trimes țiganii săi să dea foc caselor dela Tatomirești, și în fine a încercat să-i fure țiganii (Surete ms. XXV, 56).

Insurat a doua oară cu Ralu, are o fată Cătrina, pe care o mărită cu C. Vârnava spătar. După moartea lui, Ralu Cuza s'a călugăit sub nume de Elisabeta cătră 1839 (Cuzeștii 283). Această Elisaveta pare a fi din neamul Alhaz, căci în răfuiala ce și-a făcut-o Gh. Cuza „cu dumneei cununată-mea Elena Alhaz, soția răposatului D. Alhaz, în 1825 Dec. 26, reiesă că Gh. Cuza se recunoaște dator pentru 9678 lei 48 bani (Surete ms. XXI, 353), punându-i amanet până la plata peste un an, țiganii săi dela Bârzești și 10 pogoane vie dela Liești.

In 1792 Gh. Cuza îl găsim sulger, trăitor în Bârzești, unde își are casa, face biserică cu hramul sf. Dumitru și capătă 2 danii, una dela Paraschiva și Ion Munteanul — unul din bătuții lui Cuza — și alta dela baba Ghinia (Cuzeștii 277).

Dela 1796—1805 Gh. Cuza e serdar; în acest timp îl găsim făcând schimb de țigani cu fratele său Ion Cuza pitar în 1796 April 1 (Cuzeștii, pag. 302); schimbă în 1799 Ghenar 14 tot ca sărdar cu fratele său N. Cuza niște țigani ce fusese a fratelui lor acum răposat Alexandru Cuza medelnicer, pentru părți de moșie din Cuci, Bozieni, Săcăleni, Mărmureni și Ivănești, la Vaslui pe apa Bârladului (Cuzeștii, pag. 303); între 1800 și 1805 îl găsim cum-

părând în Bănești, Tăcmănești și Buhăești (Cuzeștii, pag. 277), în 1803 are pricină cu frațele său Arghire pentru înapoitul averii părintești, pe motiv că la 1781 Mai 4 era nevrâsnic (Surete ms. XXI, 383).

Gh. Cuza se rădică apoi la cinul de căminar între 1805 Noem. 25 și 1811 Iunie 14 (Cuzeștii, pag. 278, 286; Surete ms. XV, 385).

Sub Calimah Scarlat el e ridicat la rangul de *spătar*, în care cin îl găsim între 1813—1821. În 1822 el era postelnic (A. D. Xenopol, Istoria partidelor politice pag. 101).

În 1813 murind Ion Cuza frațele lui Gh. Cuza spătar el a pus stăpânire pe averea fratelui său, ceiace'i atrage asupră-i însărcinarea de a plăti datoriile fratelui său de 1720 lei către Șerban Negel Costachi spătar (1813 Noem. 1; Cuzeștii, pag. 264). Ioniță Sturza Vodă îl ridică la rangul de *vornic*, în care slujbă îl găsim până către 1830 (Cuzeștii, pag. 282), după care dată nu mai avem știri de el, probabil că moare înainte de 1834. Soția sa s'a călugărit sub numele de *Elisabeta* (Cuzeștii, pag. 283).

21. Gh. Cuza vornicul e ctitorul bisericii din Bârzești, Vaslui, unde și astăzi sunt curțile proprietății. În Sinodicul bisericei scris în 1882 Mai 4 de Gh. Maxim iconom se scrie că „biserica cu hramul Nașterea Maicei Domnului s'a zidit în 1847 de C. Vârnăv și soția sa Ecaterina născută Cuza; iar mai apoi s'a întreținut de fiul său Iorgu Vârnăv și soția sa Natalia.“

Acelaș Iucru îl spun și clopotele, cel mare și mijlociu, ce au data de 1846 Mai 21: „acest clopot s'a făcut la 1846 Mai 21 pentru biserică din satul Bârzești de către dumnealui vornicul Costache Vârnav și soția sa Ecaterina născută Cuza.“

Pentru biserică zidită de C. Vârnav s'a cumpărat în 1847 Dec. 1, un Mineu, în care Mineu pe luna lui April citim notița: „Acet mineu în 12 luni s'a cumpărat de mine eu vornicul C. Vârnav cu 10 galbeni de la mănăstirea Neamțului la anul 1847 pentru biserică din Bârzești, țin. Vasluiului cu hramul Nașterea Maicei Domnului spre pomenirea mea și a soțului meu Ecaterina născută Cuza.“

Pe Apostolul din 1835 Iași, Mitropolie, cetim notița: Acest Apostol s'a cumpărat la 1845 Oct. de către mine marele vornic C. Vârnav împreună cu soția mea Ecaterina născută Cuza, în preț de 35 lei 20 parale pentru biserică cu hramul Nașterea Maicii Domnului de la moșia noastră Bârzeștii, care biserică s'a zidit acum din nou de către mine și soția mea Ecaterina Cuza 1845 Noemv. 4.

Se vede că după reparație biserică și-a schimbat hramul, de oarece pentru aceiași biserică, același C. Vârnav spătar cumpărase în 1834 Ghenar 6 un Triodion ediția Neamț, 1839, unde boerul Vârnav își dă spîta neamului în notiță scrisă pe josul filelor: „acest Triodion l'am cumpărat eu de la sfânta mânăstire Neamțului pentru biserică din satul meu Bârzești, unde se

prăznuese hramul sf. marelui mucenic Dimitrie, izvorîtorul de mir, cumpărîndu'l cu 75 lei, eu spătarul Costandin Vârnav, marele postelnic, nepot fericitului întru pomenire Costandin Vârnav marele ban, și strănepot răposatului boer Ioan Vârnav marele medelnicer și a celor de mai înainte întru pomenire săvârșiți boeri ai neamului meu ce este de două sute de ani izvorîți în pământul acesta al Moldovei; și am afierosit acest Triodion la această biserică din satul Bârzești ce este al meu prin zestre a soției meale Ecaterina fiica săvârșitului întru pomenire boer Gheorghe Cuza marele vornic de țara de gios; și am cumpărat această carte la leatul de la mântuitorul Hristos 1834 Ghenar 6, în vremea ocupației pământului acestuia de către pre puternicele împărătești rosienești oști“...

Tot C. Vârnav vornic cumpără în 1845 Noem. 4 un Octoih, ediția Neamț 1836 pentru biserică din Bârzești.

Biserica însă mai veche a fost zidită de Ionită Cuza; și apoi restaurată de Gh. Cuza. Despre ctitoria lui Gh. Cuza avem știri în noțiile scrise cu mâna lui pe 2 cărți: Ilie Miniat (predică) din 7250, și Evanghelia de Neamț 7329 (1821).

„Această sfântă cuvânt, ce se arată prin cartea aceasta se numește *Miniat*, făcută de sfântul Ilie Mineat este a mea robul lui D-zeu Gheorghe Cuza biv vel sârdar, care este fecior lui Ion Cuza biv vel spătar, nepot de fecior lui Miron Cuze biv vel logofăt și strănepot lui

Dumitrașco Cuze biv vel spătar și strănepot de fată lui Ioniță hatman, strănepot Ceaurului biv vel logofăt, care spre lauda lui Dumnezeu o am păzit' o și însămnato la toate cazaniile ce se află înlăuntru, pildele se arată a sfântului, de la care poate lua fieșteine învățătură; deci dar a tăgădui nu o aș mai mult talant ca să îndemnez mulți din cetitori a urma cuvintele învățătorului, însă și acela ca să să ferească a nu o lua de la mine, iarăși zic să aibă lăcaș lui cu Iuda și neertat de Domnul să fie amin, 1797.

Gheorghe Cuza biv vel sărdar

Gh. Cuza fu un aşa de asiduu cetitor a lui Ilie Mineat, că exemplarul aflător la biserică din Bârzeşti are file scrise cu mâna lui Gh. Cuza, filele 2—5, 17—20, și aşa întregit l'a legat în 1737, când a seris notița.

Iar pe Evanghelia din 1821 găsim o notiță foarte interesantă: „această sfințită și dumnezeiască Evanghelie mi sa dăruit de Preosfințitul Mitropolit Chirio Chir Veniamin al Moldovei la anul 1823 în zilele lui Sandu Sturza Voevod, după venirea me de la Țarigrad, pe care am afierosito la sfânta biserică noastră „ce „o am prefăcut de iznoavă unde se prăznuiește „hramul sfântului marelui mucenic Dumitru „izvorătorul de mir de la satul Bârzești“ din

ținutul Vasluiului spre pomenirea me a robului
lui D-zeu Gheorghe Cuza biv vel vornic și al
roabei lui D-zeu Ralu, iubit soțul meu și a
ginerelui nostru C. Vârnăv biv vel spătar și al
Catincăi iubiților noștri fii, la anul 1825 Noem.
1, ce am aduso de la Iași.“

Se vede că afierosirea Evangheliei pentru
Bârzești a fost schimbată pentru Dobroslăvești,
căci pe rândurile puse între semnele de cătaie
stau scris mai mare aceste: „ce am să fac de
iznoavă, unde are să se prăznuiească hramul
sfântului marelui mucenic Gheorghe purtătorul
de biruințe la moșia Dobroslăvești...“

Tot la ctitoria lui Ch. Cuza alăturăm po-
melnicul de lemn al bisericei, mai vechiu de
cât marele pomelnic din 1846 Avg. 25 a lui
C. Vârnăv vornic, dar scris după 1832:

vii: Schimonaha Sofronia, monahi Elisaveta,
Maria cu fii săi; Costantin cu soția lui Ecaterina
și cu fii lor Elena, Ioan și Iorgu.

morții; Miron și Elisaveta; Ioan, Todosiica;
Gheorghe, Matei, Nicolae, Alexandru, Ioan, Ecaterina,
Eromonah Serafim, eromonah Atanasie,
Neculai, Costantin, Hariton, Anghelina, Zamfira,
Maria, Maria, Ecaterina, Anghelina, Smaranda,
Stanciul, Miron, Nicolae, Smaranda, Nicolae,
Costantin, arhiepiscop Varlaam (Surete ms. XXV,
pag. 19, 34).

22. *Rolul lui politic.* Gh. Cuza a luat o parte
activă la viața politică. Boer de țară, cu titlu-
rile ce a căpătat a fost boer divanist supt căi-
măcănia lui Vogoride la 1821, în care calitate

e trimis în delegație la Tarigrad, fiind vornic mare al țării de jos. Ca și fratele său Arghire Cuza s'a adaptat la ideile nouă ale veacului al XIX-a, redeșteptarea națională. Cu umbra de cultură primită dela dascăli în casa părintească, fără să fi avut putință trecerii peste hotar ca de acolo să primească cultura apusană, neștiind încă limba franceză¹⁾, care începușe a fi cunoscută de marii boeri, Gh. Cuza vornicul ca și Arghire Cuza postelnicul îi vedem intrați în noua mișcare de regenerare a țării. Trăind la Bârzești și Tatomirești, precum fratele său Arghire Cuza trăia la Borăști, amândoi frații Cuzești se interesează de frământările politice dela Iași, unde ori și când puteau fi în 3—4 ceasuri cu trăsura și aceasta ne explică de ce mai ales Gh. Cuza deși boer de țară, dar așezat în șleahul cel mare al țării, e amestecat în luptele anului 1821.

In jalnica tragedie scrisă de vornicul Alex. Beldiman ni se spune de rolul ce a jucat Iorgu Cuza postelnic în vremea căimăcăniei lui Stefan Vogoride, care chemă între alții boeri și pe post. Gh. Cuza și l'a vîrât în divan.

„Postelnicul Iorgu Cuza el mai întăiu a trecut
„Si după el câțiva alții mult zăbavă n'au făcut.

(Let. III², 391 vers 2398.

¹⁾ In jurnalul mergerii boerilor se spune că venind la 1 Iulie Dragomanul a întrebat de boerii delegați „de știe vreunul francez sau latinește” și au răspuns că numai Grigore Vodă știe italienește (Let. III² pag. 445).

iar mai jos:

„Postelnicul Gheorghe Cuza al agiei epistat
 „Se orânduește vornic, n'a vroit, mult s'a luptat,
 „Nu vrea să lese agia, Brăescul a biruit.

(Let. III², 391, vers 2451—2453).

Ei aveau între multe altele un resentiment familiar contra Grecilor, întru cât Moruzi Vodă descăpăținase pe tatăl lor. De aceia îl găsim pe Gh. Cuza luând parte în delegațiunea ce pleacă la Constantinopol să ceară domn pământean și revenirea la vechile capitulațiuni, ca țara să-și aleagă Domnul.

Și Arghire și Gh. Cuza erau de partea boerilor din țară și boerimii mici, care a eșit bîruitoare în lupta pentru domnie, reușind că Ioniță Sturza să fie ales el domn. În jurnalul mergerii boerilor deputați la Țarigrad". (Let. III², 435) cetim acestea despre partea lui Gh. Cuza în delegație.

La 23 Martie 1822 a plecat din Iași delegația compusă din log. Ioniță Sturza, vornic Gh. Cuza, vornic Iordachi Râșcanu, vornic I. Tăutu și hatm. C. Cerchez. În sara zilei de 23 Martie trei din delegați au mas la poșta dela Oncești, iar vorn. Gh. Cuza și vorn. Iord. Râșcanu au mers la Bârzești „așezarea vorn. Gh. Cuza". Vineri delegația a mers la Bârlad, la aga Greceanul, pe care l'a luat și pe dânsul la Țarigrad; Sâmbătă la Focșani, Duminică la Buzeu, Luni la Silistra. Aici s'au întâlnit cu delegații Munteni: ban Gr. Ghica, ban Barbu

Văcărescu, vorn. N. Golescul, spat. Sc. Mihailescu, clucer M. Filipescu, clucer Filip, căminar I. Cocorescul. În Siliстра au zăbovit o săptămână și la 2 Aprilie au plecat în cară mocănesti spre Țarigrad, poposind în satele: Balakioi, Carabașlikoi, Șumla, Dragonkioi, Cialăcavac, Carnabat, Beimalikioi, Faki, Saranda eclesia, Burgaz, Ciorlu, Silivia, Buiuk cecmegé, și la 16 Aprilie au ajuns la Țarigrad. Gh. Cuza vornicul și vorn. Iordachi Rășcanul le-au dat gazdă la Abdula pașa o odae mai mică despre harem (Let. III², 440) cu nota următoare „aicii giurnalistrul laudă tare umblătorile, arătând că sunt tot cu marmură asternute și că mulți au căzut pe marmurile acelea. Aici au dat'o pe moldovenește, se vede că prea tare au căzut, de n'au uitat lauda umblătorilor“ (Let. III² pag. 439 nota).

Delegații boeri ca să facă față formelor își cumpără papuci și și-au făcut ceacsări de șal, ceiace atrage nota din partea giurnalistrului că ei venise numai în izmene și în ciobote după obiceiul vechiu. Ei au stat în Țarigrad dela 16 Aprilie, și abia la 26 Iunie li s'a cerut să facă izvod de ce boeri sunt în delegație „și aşa au făcut izvod: Ion Sturza sin Sandul Sturza, Gheorghe Cuza sin Ion Cuza iproci“ (Let. III² pag. 433). „Marți la 1 August Domnul Moldovei cu Gh. Cuza vornicul și vornic, Iordachi Rășcanul și post. I. Greceanul au mers de au hiritisit pe Patriarhul (Let. III² 447). Iar la întoarcere Ionita Sturza Vodă „pentru economia

cheltuelilor la drum“ au hotărât a merge pe mare“, doi din boerii Moldovei „vorn. Cuza și vorn. Râșcanul n’au vrut a merge pe mare“ s’au dus pe uscat păna la Silistra unde s’au întâlnit cu domnul Moldovei (11 Aug. 1822).

Din acestea reesă că Gh. Cuza s’ă bucurat la Vodă Ioniță Sturza de toată atenția, și a avut diferite însărcinări „rânduiala la Huși și la Vaslui“.

Cât a stat în Țarigrad, Gh. Cuza a cheltuit 7800 lei pentru a cărora răfuială el prezintă lui Vodă un cont în 13 Maiu 1823, în cuprinderea următoare:

Prea înăltate Doamne,

Pricina din vremea când am fost la Țarigrad ce acum am arătat-o Înăltîmei tale că având a lua din visterie 7800 lei adică:

2400 lei leafa agăi pe 4 luni câte 600 lei pe lună.

3600 „ leafa vornicului pe 6 luni păna la Iulie din vremea căimăcămiei.

1800 „ leafa mea pe 3 luni după ce s’au făcut domniia, Iulie, Aug., Sept.

7800 lei fac, din care am juat acestea adică:

515 „ ce s’au dat la mumbașirul turc banii tălharului Gh. Ungureanul cu spat. Pomir.

285 lei ce mi-au dat rânduială la Huși.

- 2500 lei ce au luat satul meu fiind eu la
Țarigrad cu rânduiala la Huși
și la Vaslui.
- 2500 „ ce am luat banii căldărăritului
după ce am venit.
- 1100 „ ce am avut să dau spătarului
Duca pe un an și giumătate pe
moșia Bârzeștii 300 lei pe jumătate
an și 800 lei pe un an după
răvașul banului Mălăescu.
- 727 lei ce mi se cer de cătră visterie, însă
420 lei banii ajutorului, chel-
tueli pe Iulie, August, Septem-
brie după ce s'au făcut domnia
pentru scutelnicii din Codăești.
- 200 „ tij pentru Bârzești, pentru breslași.
- 32 „ banii slugerului pentru breslași
ot Bârzești.
- 75 „ pentru vieri ot Tecuci.
-
- 727

7627 fac și cu toate acestea tot am să mai iau
173 lei.

Deosebit pentru casa, care îmi este dăruită
de înăltimea ta, ca să șăd întrânsa, spătarul
Pomir îmi cere chiria pe casă, eu chip ca să
nu dau chirie nu am, ca să mă mut întrânsa
n'am unde, căci casele mele sunt toate stricate
și nu am chip de a le meremetisi precum îți
este cunoscut Inăltimei tale; la țară să mă duc
să șăd îmi este cu neputință în vremea aceasta
pentru apărarea vieței, pentru care mă rog Inălt-

țimei tale ca să fiu rânduit la d-lui vel visternic
ca să fiu pus la cale.

1823 Maiu 13.

A înălțimei tale prea plecată slugă

Gheorghe Cuza vornic

D-ta vel visternice pune la cale cererea, vtori
logofăt.

In mișcarea pentru constituția din 1822, cu toate arătările contradictorii ale actelor, vedem figurând între *Cărvunari* și pe *Gheorghe Cuza* postelnicul, care e închis la Pângărați. Cu toate acestea prin instinct vornicul Gh. Cuza dela Bărzești nu vede cu ochi buni ridicarea la boerie a peste 400 de indivizi de către Vodă Sturza în 1824 și protestează alătura cu marii boeri la Poartă (A. D. Xenopol „Istoria partidelor Politice“, 106 nota 45; apud. Iorga, Acte și fragmente II, 687).

Ne-a căzut în mâni din actele arhivei Rășcanu, Iași, 2 liste de cei boeriți de Ioan Sandu Sturza între 21 Noembrie 1822 și 30 Ianuarie 1824. Lista întâia orânduește boeriții după zile și luni, a doua listă le dă după boerie. Numărul celor boeriți în interval de 15 luni se rădică la 469 însă, din care mulți pentru întâia oară și rădicați nu numai din fii de boeri, ci și din trepte, din meseriași și chiar din slugi boerești ori țărani. Lista ne mai dă și alte lămuriri interesante pentru spiritul timpului și pentru duhul ce stăpânea opoziția pe atunci

indicând la anumite nume ce sumă de bani s'a dat pentru boerie, ce plăți în natură s'au făcut, cum și casa de care aparține cel boerit. Cei mai mulți reiese că erau de casa membrilor familiei lui Ioniță Sturza Vodă. (Surete ms. XXIII, 539—549; și 985—1010). Listele cu explicările necesare le-am publicat în „Arhiva Genealogică”, Cernăuți 1912, No. 4-5.

Asupra acelorași boeri *cărvunari* vorbește și Balș log. în cunoscuta-i scrisoare și anume: că scriind fratelui său din Cernăuți în 23 Febr. 1822, Balș se ridică contra *cărvunarilor* între care se numără și pe Gh. Cuza „eu sunt atât de păzit încât cărțile dumitale după ce le citesc, le arunc apoi în sobă. Acum m'am pliroforisit de *carvunarismos* ce se alcătuește, unde sunt mulți: Andronachi Donici, Racoviță, Vârnăv, Stamatiu V. Miclescu spătar, Gh. Cuza vornic, Lascărachi, Petrachi Sturza, St. Cerchez, Iancu Cananău și alții în număr de 37 pănă acum, afară de Brăești“ (C. Erbiceanu, Ist. Mitr. Moldovei 210).

Asupra ducerii lui Gh. Cuza vornicul la Tărigrad în delegația boerilor cu domniile pământene, avem interesante destăinuiriri într'un sinet din 1824 Ghenar 20, iscălit de 19 fețe de boeri, între care Arghire Cuza, și în jalba lui Iordachi Cuza dată cără Matei Iacovlici Minciachi, cavaler și adevăratul sfetnic al statului, contra lui Stefan Roset vornic.

„Banii ce sunt cuprinși în acel sinet nu i-au numărat d-lui vornicul boerilor precum arată

că s'au împrumutat, ci au rămas tot în punga dumisale a-i fi de cheltuială în mergerea drumului la Țarigrad spre tănguirea țării la Inalta Poartă. Scoposurile dumisale aruncându-le în fală și cu hulă asupra ocârmuirei, aceasta l-au făcut a fi asvârlit în surgunlăc, de unde cu fuga au scăpat, precum este știut de obște. Apoi dacă d-lui n'au făcut isprava aceia cu care s'au însărcinat pentru folosul țării, și purtările i-au fost necuvîncioase aducând și categoria boerilor patriei, pe care d-lui ocârmuitor de atuncea după puterea dată de Inalta Poartă i-au surgunit, care pravilă ar îndatora să plătească aşa nelegiuită somă de galbeni" (Surete ms. XXV, 96).

Iar în jalba cătră Minciachi e și mai explicit asupra sinetului prin care Arghire Cuza era dator lui St. Roset vornic cu 117 galbeni: „D-lui vornicul (St. Roset) luând asupra lui ca să meargă la Țarigrad să dee arzmagzar la Poartă pentru jalnica stare a țării și să iee milă și ușurință, și din pricina că nu avea bani ca să dea pe unde să ar fi căzut, și într'alt chip nu se putea face acest lucru, au alcătuit acel sinet îndatorind pe unii și pe alții ca să contribuască spre isprăvirea lucrului și ușurarea țării; însă d-lui vornicul Stefan Roset încercând cu totul dimpotrivă și îndată ce au purces de acasă, ori pe unde au poposit, și pe la isprăvniciile pe unde au trecut, lăudându-se pe sine, și pornind răzvrătire și hulă, împotriva stăpâ-

nirei au isprăvit aşa de rău, în cât toate acelea făcându-se cunoscute Domnului Sturza, au adus pe mulți boeri în mare supărare, și în multe necazuri perioriști și alții închiși prin mănăstiri fiind toți căzuți supt prepus de hailâc împotriva domniei aducând și pe sineși și pe cei întovărășiți de dumnealui spre a merge la Târigrad în primejdie de viață, punându-se la închisoare prin cetăți atât pe d-lui cât și pe ceilalți boeri; n'au fost destul atâta, ce d-lui au adus încă mai mare groază de primejdie fugind dela închisoarea cetății, și dând prepus de tot felul de hailâc, și numai milostivul Dumnezeu au pus mâna de au apărat primejdia cea îngrozitoare (Surete ms. XXV, 92; Ac. Rom. ms. 2821 fila 332).

23. Venind Turcii în țară contra volintirilor greci, s'a făcut o pradă mare în toată Moldova și mai ales în Iași. După liniștire lucrurile furate și urmărite au fost strânse și aduse la Mitropolie, și între boerii cari au venit și și-au luat lucrurile este și Gh. Cuza. Lucrurile primite dela el s'au dat apoi cu izvod Episcopiei de Huși: 5 candele, 1 potir, 1 sfesdă, 8 coroane de icoane, 1 toc de Evanghelie, 5 coroane mici poleite, 21 mâni, picioare, 1 chivot, 1 disc pentru anaforă, 1 cruce, 1 cădelniță, 1 sac cu hrisoave de a viei (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Moldovei 218).

Gh. Cuza avea în serviciul său pe I. Kindel la Borăști. Acesta îi scrie o scrisoare în fran-

țuzește la 1819 Aprilie 19, deși Gh. Cuza nu știa franțuzește:

1819 Avril 19, Boresty. Votre serviteur
I. Kindel.

Monsieur le Comis

Je vous ai attendu Dimanche passé selon votre promesse, mais je n'eu pas l'honneur de vous voir. Votre domestique Sandu est venu chez moi pour lui faire une assurance des biens, que je tennu en ferm; je n'ai pas manqué de lui rendre la réponse en écrite, dont vous tirrez et en compénant la cose vous lui déterminerais par l'Ispravnitsi de faire sortir du votre bien ce paysan.

à Monsieur, Monsieur le comis George Couza.
(Ac. Rom., ms. No. 2763; Surete ms. XXV, 67).

24. *Alexandru Cuza medelnicer*. Alexandru Ioan Cuza s'a născut în 1760 Maiu 4 și a murit în 1799 (Cuzeștii, pag. 368), în vrâstă de 39 ani. El n'a lăsat urmași, căci în 1802 Martie 31, când frații își împart țiganii, iau ei partea din cîrconomie dela „răposatul fratele nostru Alexandru medelnicer“ (Cuzeștii, pag. 304). Moșia sa Cucii rămăsese în partea fratelui său Arghire, iar acesta o dă casei lui N. Cuza (Cuzeștii, pag. 65).

25. *Ioan Cuza pitar* s'a născut la 1761 Aprilie 7.

În 1794 August 9 găsim pe Ion Cuza pitar, fratele banului Arghire Cuza, că țineă în arendă

în Băloșești partea mănăstirei Sf. Neculai din Botoșani (Cuzeștii p. 249).

In anaforaoa boerilor veliți din 1803 Martie 15, despre Silinești, ceterim că Ioan Cuza era tot pitar în acel an, și ni se dă că a ținut în căsătorie pe *Maria armășoaea*, fiica negustorului Ioniță Tuduri din Iași, care mai fusese măritată întâi cu Ștefanache Dimachi biv vel armaș. Ioniță stăpânea moșia Silinești la Iași pe Prut, lângă Tabără cu mult înainte de 1786; el a murit în bătălia dela 1789; și apoi soția lui Catinca sora banului Vârnăv a stăpănit-o (Surete ms. IX. 159). Acum ne explicăm de ce la 1822 Martie 25 atât Gh. Cuza cât și Iordachi Rășcanul, rude și megieși cu moșile poposăsc în Focșani și merg la sameșul Tuduri. Iar dacă frații își împart averea lui, deși fusese însurat, arată că n'a avut copii cu văduva Maria Dimachi, născută Tuduri. Ioan Cuza a murit după 1812 Septembrie (Cuzeștii pag. 62); căci în 2 Februarie 1815, se împarte averea între frați, după izvodul făcut de Arghire Cuza, Gh. Cuza spatar și Arhidiacon Varlaam Cuza Sardeon (Cuzești pag. 280).

Toată averea lui Ion Cuza a fost prețeluită la 50600 lei, din care 33000 lei Glodeni, vânduți la mezat, 4850 prețul a 25 suflete țigani, 2800 venitul pe 2 ani a Glodenilor până la vânzare, 715 lei pe 12 vite, 317 lei pentru 3 perechi boi, 200 lei pe 20 mascuri, 400 lei o butcă etc.

Cum însă datoriile erau mari (35060 împlineala

prin vornicia obștiei, 397 lei telalâcul, 2343 po-grebania) n'au rămas curat decât 12800 lei.

26. *Constantin Cuza* s'a născut la 1763 Aprilie 28. Nu știm nimic despre el; se vede că a murit de mic copil; de oarece nici nu se vorbește de clinoromia lui la ceilalți frați, ci numai de a. lui Alexandru și Ion, morții unul la vrâsta de 39 ani, iar Ion în vrâsta de 44 ani.

27. *Catrina Cuza* s'a născut la 1759 Martie 18 și a fost măritată cu A. Luca sulger (Cuzești pag. 77) cu care face 3 copii: *Costachi Luca, Dumitrachi Luca, și Maria Luca*, cum atestă împărțeala din 1802 Aprilie 1 (Cuzeștii, pag. 304).

In 1822 Noembrie 6 eră răposată, căci în vechilimeaoa Cuzască se zice „și răposata sulgeroaea Catrina Cuza (Cuzeștii, pag. 289).

28. *Urmașii lui Arghire Cuza*. Arborele genealogic al Cuzeștilor ne dă acești urmași ai bătrânului ban Arghire Cuza: *Safka, Marghioala, Zoe, Profira, Dumitru și Aga Iordachi Cúza*.

a) *Safka* s'a măritat cu Lupul Roseti—recte Rusu medelniciar—și are de copil pe Nicolae; acesta naște pe Mihai. Ei i-au dat zestre tatăl său Arghire Cuza moșia Costeștii dela Hotin, deși eră și a altor frați Cuzești; lucru care a născut proces și s'a făcut sinisfora prețeluită moșia la 56600 lei în 1830 August 20 (Cuzeștii, pag. 262).

b) *Marghioala* s'a măritat cu D. Miclescu stolnic, (Cuzeștii, pag. 249) și are de fecior pe Colonelul Miclescu și 3 fete călugărițe.

Aceasta este Mărioara, care scrie răvașul din 1803 Iunie 6 către tatăl său Arghire în privință ca să dea pe sora ei mai mică Zoia, călugărită apoi sub numele de maica Fevronia, la Măria sa Doamna lui Mărzu Vodă renumita Zoe Roset (Cuzeștii, pag. 301 cf. Radu Roseti Familia Buhuș și Roset).

c) Zoe s'a călugărit sub numele de Maica Fevronia.

d) Profira s'a călugărit sub numele de Elisabeta. Dela maicile Fevronia și Elisabeta Cuza shimonahă la Văratec, avem mai multe scrisori scrise cu slova veche bisericească, prin care cer partea lor în bani dela tatăl lor și fratele lor Iordachi. Ele au trăit până pe la 1846, și cele mai multe scrisori de ale lor le avem în dosar No. 2806 dela Academie.

„Schimonhiile Fevronia și Elisabeta Cuza“ primiau pensii încă în 1844 în sumă de 1080 lei pe an (Anal. parlamentare XII, b. 539).

e) Dumitru s'a călugărit sub numele de Calistru Cuza; a fost botezat de nașul său Alex. Cuza și a primit danie dela el moșia Cucii, pe care apoi tatăl său Arghire a dăruit-o lui Nec. Cuza căminar în 1805 Iulie 25 (Cuzeștii, 65).

Dacă arborele genealogic zice Calinic, scrisorile însă arată că numele de călugărie i-a fost Calistru. Dela Calistru Cuza avem o serie de scrisori către tatăl său Arghire Cuza și mama lui Ilinca Cuza pentru afaceri familiare. Așa Calistru Cuza arată în scrisoarea din 11 Ian. 1817 că zilnic la rugile sale făcute în mănăs-

tire se roagă pentru sănătatea lor. Cere grâu, candelă pentru icoană; păstrăvi n'a găsit să le trimeată; cât despre boala de care sferea îl sfătuiește să se ungă cu untdelemn dela candela maiciei Domnului și cu mir dela moaștele aduse dela Pecersca. (Acad. Rom. ms, 2762; Surete ms. XXV, 59). În altă scrisoare din 13 Oct. 1817 scrie pentru drainița, ce au făgăduit că va trimite mânăstirei. În aceleș timp scrie despre surorile lui, maicile Fevronia și Elisabeta Cuza: „maicile cu fiască plecăciune încchinându-se sărută mâna dv.; să roagă să le trimeteți două chile de grâu și patru chile de popușoi ca să le fie până la anul; și dv. nu va fi cu îngreuiare ca să le trimeteți la alte vremi, când nu se poate, căci aşa urmează și alți boeri le trimet acum toamna, cât să le ajungă peste tot anul ficiilor sale“ (Surete ms. XXV, 60).

f) *Iordachi Cuza* aga singurul care continuă ramura lui Arghire Cuza soția sa era Catinca.

29. Nu putem stabili filiația unui *Antohi Cuza* căpitan, ce vine împreună cu Ion Cheșcu pitar în cartea de hotărâre din 1790 Septembrie 7 (18), dată din Roman dela „divanul adunat înaintea domnului Svetnicului Crăescului gubernium din Galicie și administratorului a 5 ținuturi, D. D. Ioan Fidel Erghelet, sfetnic al guberniei Liovului și administrator“ (N. Iorga, Doc. VII, 244). Credem că avem a face cu o greșită lectură. (Idem, Ocupația Austriacă (pag. 17).

Tot aşa credem că e o greșită citire făcută de C. Erbiceanu în Ist. Mitropoliei Moldovei,

când amintește de un *Ilie Cuza* hatman în 1787, întru căt în același act se vorbește de *Ilie Catargi* hatman și s'a citit rău iscălitura. *Ilie Catargiu* hatman ca vecin și megies cu locul cel vinde *Gheorghe biv vel pitar* lui *Ianachi Papannopulu* biv polcovnic postelnicesc cu 400 lei iscălește actul de vânzare (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Moldovei Cuzeștii, 308).

30. Arătările arborelui genealogic în privința Saftei le recitificăm prin aceia că această Saftă era măritată cu med. *Lupul Rusu*, supus rosinesc, care a izbutit să se insinueze în sufletul socrului său *Arghire Cuza* și să capete danie în 1824 moșia Costești ot Hotin. Pentru dezbaterea acestei moșii *Arghire Cuza* spătar, iscălește în 1823 Noembrie 6, o vechilimea contra ginerelui său alăturea cu *Gh. Cuza* vornic frate, *Ioan N. Cuza* spătar, *Varlaam N. Cuza* arhimandrit și *Grg. N. Cuza* comis. nopoți de frate (Cuzeștii, 290). Cu toată vechilimeaoa dată în 1825 *Ghenar 18 boerii*, Cuzești se jeluesc divanului contra lui *Arghire Cuza* și arată cum dânsul în calitate de epitrop a vândut Voloscovul și Costeștii, folosindu-se numai el din prețul Costeștilor. Mijlocind frații el strică vânzarea, ca unul ce dela 1813 încوace, timp de 12 ani, vânduse în arendă veniturile Costeștilor câte 200 galbeni olandezi pe an, iar în 1824 l-a fost dat zestre fetei sale măritată cu med. *Lupul Rusu*. Tot *Arghire Cuza* a vândut și Căzășcanii și spătar *Alex. Hrisoverghi*, vechilul său, i-a dat numai lui *Arghire Cuza* 26000 lei.

Afacerea nu s'a isprăvit decât după moartea postelnicului Arghire Cuza și anume la 1829 Iulie 17, când divanul Cnejiei Moldovei dispune ca prețul moșiei Costești cu dobânda lor pe 12 ani să fie de 20000 lei, care împărțită pe 3 feciori a lui Miron Cuza: Ion, Maria Cococoranul și Safta Crupenski a venit în partea lui Ioniță Cuza spătar 6666 lei și 26 par., iar cei 4 copii ai lui Ioniță Cuzea și urmașilor din ei—câte 1666 lei 26 parale (Arghire Cuza, Gh. Cuza, clironomii lui Neculai Cuza și clironomii sulgerului A. Luca).

Tot atunci divanul răfuește și socoteala cu moșia Căzășcanii prețeluind-o la 50000 lei, venind de fiecare copil a lui Ioniță Cuza câte 12500, lei. Cel care care reprezentă interesele casei lui Arghire Cuza era fiul său, aga Iordachi Cuza, care n'a folosit mult cu izvodul de cheltueli al tatălui său, întru cât s'a dovedit că au fost încărcate „covârșitoare peste venit și peste capetele moșilor“.

Astfel dar casa lui Arghire Cuza și-a tras din averile lui Ioniță Cuza numai 14166 lei și 26 parale, iar restul de 42500 lei s'a covenit celorlalți frați ai lui Arghire Cuza. După 58 ani luă sfârșit pricina moșilor din Basarabia, în care lung timp 2 generații de Cuzești s'au purtat prin procese când între dânsii, când cu casa Bălșeștilor, care în târia lor au pus mâna pe unele moșii ca Rueșinul și altele.

31. În legătură cu viața din mânăstire a celor 3 frați Cuzești, 2 surori și un frate, avem câteva

hiritisiri în versuri, făcute lui Iordachi Cuza comis, de Daniil arhimandrit, care ca un binefăcător și însărcinat cu purtarea de grija a surorilor și a fratelui său se răvârsă cu îmbelșugare și asupra mănăstirii. Dăm ca exemplu versurile scrise în 1817 Noembrie 11 (Ac. Rom. ms. 2762 fila 145).

„Versuri lui Iordachi Cuza comis

Cu dragoste părintească
 Rog ca să ne primească
 Nu cu neplăcere mare
 Plecata mea încchinare.
 Cum să fac eu mulțumire
 De aşa milostivire,
 Neavând nicio putere
 Măcar cât e o părere!
 Limbă, mâna îmi este proastă,
 Rog dar pe Dumneavaastră
 Iertați a mea nepuțință
 Care este neștiință;
 Iar a ruga milostivire
 Celui Nalt cu revenire
 Sunt gata și bucuros
 Măcar că sunt prea păcătos;
 Rog dar cu umilință
 Din tot sufletul și putință
 Să vă ferească de rele
 Pentru rugăciunile mele.
 Fericirea cea cerească
 Toată să vă dăruiască
 Si aceasta pământească
 Nici de cum să nu lipsească,
 Si cu aceasta contenind
 Si de cincisprezece lei mulțumind,
 Rămân sufletesc părinte
 A cărui place minte

Iar neavând încă minte
 Faci ca un om ciuminte
 Frunze și mănâncă răbdări
 Până ce-i ese pe nări.

Δανιὴλ ἀρχιμανδρίτης

O altă asemenea hiritisire în versuri mai găsim scrisă de același Daniil în 6 Noembrie 1818, dedicată tot lui Iordachi Cuza, care trimiteând toamna cele trebuincioase surorilor și fratelui său, mai motivă muza poetică a lui Daniil arhimandrit cu versuri ca acestea:

Cu dragostea cea părintească
 Rog pe cel Inalt să vă dăruiască
 Sănătate și fericire
 Si sufletească mântuire.

Al Dumitale rugător
 Si eu cincisprezece lei dator
 Daniil arhimandrit

(Surete ms. XXV, 64).

Iată un poet care face 64 versuri pentru 15 lei! Si fiindcă e vorba de versuri se păstrează 2 volume de versuri sub No. 2809 și 2810. Cel dintăiu are 38 pagini și cuprinde „Poezia tânguirei lui Gr. Ghica Vodă 1778 August 18; tânguirea boerilor Bogdan și Cuza și stihuri politicești pentru amor pătimăș“. Iar în ms. cu No. 2810 avem versuri cu subiect moral, acrostichuri, iar la urmă „diata pentru bolnavul ce se curariseste cu hapurile lui Morizon adică ce

trebuie să bea și să mănânce orice om" (Sutre ms. XXV, 79).

Iată câteva versuri:

Frunză verde măr domnesc,
 Mă duc să mă prăpădesc
 În pustiu să locuesc,
 Cu hiarăle să trăesc;
 Sacolo voi u viețui,
 Dar în lume n'oiu ești
 Destul în lume am trăit
 Nimic folos dobândit.

sau

Amorul că este
 Lumei povestește
 Intru a mea vrâstă
 Legătură tristă
 Stau și pot să spuiu.

sau

Mâhniciune
 Răpejune
 De 'ntristare

Năvălește
 Stăpânește

Pe ori care.

apoi acrostihuri: Profirița.

(Ași muri moartea nu-mi vine)

Elinca, fata lui Gr. Balș aga,
 moartă în Ghenar 4, 1819.

Tot în legătură cu viața de mănăstire a celor 2 surori Cuzești, găsim scrisoarea trimeasă lui Arghire Cuza biv vel spătar de către Silvestru arhimandrit și stareț sf. mănăstiri Neamțul și Secul din 1817 Noembrie 22, din care spicuim acestea: „ajutorindu-ți Dumnezeu a căsători pe fica ce-o mai aveai în casă... încă și pe fiul

ce-l mai aveai... căci dacă pentru trup, carele ieste de puțină vreme și trecător și stricăios ne îngădim atâta, dar pentru suflet carele este nemuritoriu cât se cuvine a ne îngrijii, căci viața aceasta ne este dată ca o zi de neguțătorie, întru care ori pentru bune ori pentru rele, ce vom câștiga avem să luom răsplătire veșnică, iar pentru cele rele muncile cele fără de sfârșit și vecinice". (Ac. Rom. ms. 2762, fila 147; Sutete ms. XXV, 62).

32. *Iordachi Cuza agă* e singurul, care din cei 6 copii ai lui Arghire Cuza, continuă rama Cuzască, întru cât din 4 surori, două s'au călugărit, iar fratele lor Dumitru s'a călugărit sub numele de Calistru. În jurul lui Iordachi Cuze s'a strâns toată acțiunea membrilor din familie, căci și tatăl său Arghire și surori și frați și toate rudele Cuzești dela Fălcu, corespund cu Iordachi Cuza, care a avut bunul obiceiu de a strânge toate scrisorile, toate notițele, toate fișuicile, ce formează azi la Academia Română vol. 2761—2765 apoi vol. 2805—2827 inclusiv, sau peste tot 28 volume manuscrise. Iordachi Cuza știa grecește. El a ridicat treptele boeriei până la vel ban. Il găsim comis între 1816—1820, apoi îl găsim agă până către 1846, când moare. Ocupând diferite slujbe în stat, îl găsim când la Botoșani, când la Iași, în casele spătarului Ioniță Cuza în Păcurari, când la Tatomirești, Vaslui.

El a avut o foarte numeroasă familie. În jalbă ce o scrie Domnului M. Sturza în 1841 Martie

7, el singur atestă că are 5 fete și 3 feciori, din care cel mai mare era abia de 21 ani; ceeace arată că el s'a însurat înainte de 1817¹⁾ cu Ecaterina Diboul, cu care a făcut de toți 12 copii: Alexandru Cuza, Toader Cuza, Ruxanda, Elena căs. Iurașco, Paraschiva căs. Stârcea, Neculai Cuza, Efrosina căs. colonel Gavril Pangrati, Profira căsătorită Ion Ghica, Arghire Cuza, Dumitru Cuza, Maria căs. căpitan Rușescu, și Vasile Cuza... Din aceștia trăiau în 1841 numai 8.

Cu o casă aşa de grea Iordachi Cuza scrie însuși Măriei sale lui Vodă, înaintându-i următoarea jalbă: „Plecată sluga Voastră fiind împovorată de o familie de 5 fete și 3 feciori până acum am venit în desnădăjduire, neavând închipuire nici cu ce mărita fetele, nici ce lăsa feciorilor; din care doi fiind mai în vrâstă, unul de 20 ani și unul de 21 ani cu jalbă și durelnică înimă vă rog ca să vă milostiviți ai rândui scriitori în vre un departament spre a-și putea avea haine și hrana lor“ (Surete ms. XXV, 91).

¹⁾ În 1817 Martie 8 Safta Cuza serie fratelui său Iordachi comis pentru cumătrica Catinca și de te-au bucurat Dumnezeu cu ușurarea (Surete ms. XXV, 60). Iordachi Cuza era la Botoșani. Catinca Cuza a născut abia Vineri 24 Maiu, cum citim în scrisoarea lui lorgu Cuza comis, din 30 Maiu 1818, care serie băbacăi Arghire Cuza: „că cu voia Maiciei Domnului și a tuturor sfintilor și a Domnului s'a ușurat Catinca bine Vineri în 14 a curgătoarei luni la 5 ceasuri din zi și a făcut un fecior și Dumnică dacă a voi milostivul Dumnezeu gândim să-l botezăm și nănaș este Kir Ene (Acad. Rom. ms. No. 2762 fila 215: Surete ms. XXV, 63).

Pe această cerere Măria sa Vodă a pus încheerea: „Se recomănduește sfatului nostru spre potrivită întrebuițare“ 11 Martie 1841. Credeam a nu greși, când alăturăm că cererea de punere în slujbă se referă la cei doi feciori ai săi: Alexandru Cuza și Toader Cuza, cari au urmat cursurile Academiei Mihăilene, cum dovedește biletul de voe eliberat de direcția școalei în 1839 Martie spre a merge băetii acasă (Acad. Rom. ms. No. 2807 fila 57).

„Elevii Academiei Mihăilene, dumneilor *Alexandru și Toader Cuza* se slobod a merge acasă de sărbătorile sfintei Invieri a Domnului și măntuitorului nostru Is. Hs., având cea mai sfântă datorință a merge împreună cu părinții la sfânta biserică în pomenitele sărbători, acasă fiind a repetui și a învăța cele însemnate, iară după sărbători, pe Duminica Tomei a se află iarăși la institut spre ași urma cursul învățăurilor mai departe“ Ești 25 Martie 839. Director P. I. Câmporeanu profesor de filosofie și inspector al Academiei (Surete ms. XXV 77).

Iordachi Cuza avu grija ca isprăvind băetii Academia să mijlocească punerea lor în slujbele statului. Bătrânul n'avu parte mult timp să-și vază copii ridicați, căci în 1846 toamna el moare, cum citim în Jurnalul încheiat în 20 Noembrie 1846 „a casei răposatului aga Iordachi Cuza“ (Acad. Rom. ms. No. 2820 fila 24).

Soția sa Ecaterina agoaea se dă de spătă ca născută Dibolu, cum însă Iordachi Caramanlău se dă ca socru lui Iordachi Cuza ar urmă că

Dibolu s'a înrudit și cu Caramanlău. (Acad. Rom. ms. 2808 pag. 114). Dânsa a trebuit să privegheze la creșterea tuturor copiilor până către 1867, când încă o vedem trăind și iscălind grecește Κατίνα Κάζα.

Epitrop casei lui Iordachi Cuza agă fu rânduit Miller, care a condus 6 ani afacerile casei, vîchil fiind al aceleiași case stolnicul Iancu Căliarhi (Surete ms. XXV, 91. 95). Contra epitropiei lui Miller cei 2 fecieri mai mari Alecu și Toader Cuza fac întâmpinare în 1852, iar mama lor Catinca recomandă comisiei Epitropicești în 7 Ghenar 1852 mai multe nume de rude și prieteni casei pentru a fi aleși în sfatul epitropicesc, ce se urma de 6 ani. Catinca Cuza dă aceste nume:

1. Spătar Grigore Cuza moș orfanilor (Grigore N. Cuza era primar cu Iordachi Arghire Cuza).
- 2) Cornetul D. Miclescu văr primar cu orfanii (Marghioala sora lui Iordache Cuza o ținea Ion Miclescu tatăl lui D. Miclescu).
- 3) Spătar Enachi Dragoș, cunyat cu Iordache Cuza (Dragoș spătar ținea pe o altă soră de a Catincăi Cuza).
- 4) Postel. Alecu Cuza văr cu orfanii lui Iordachi Cuza (acesta e viitorul Domn fiul lui Ion Cuza văr primar cu Iordachi Cuza).
- 5) Ion Cuza și Costandin Cuza frați, (nepoți de frate spătarului Grigore Cuza).
- 6) Alecu și Toader Cuza (frați cu orfanii).
- 7) Tucididis Durmuzi prieten din copilarie a lui Iordachi Cuza agă. (Acad. Rom. ms. No. 2824 fila 189).

33. Nici unul din băieți n'a avut urmași, și

astfel s'a stins ramura Cuzască descendinte din Arghire Cuza postelnicul, care a reprezentat între 1780—1830 ramura majoră a Cuzeștilor. Toți cei 6 feciori ai lui Iordachi Cuza n'au avut copii, și cel din urmă care a murit a fost bătrânul Arghire Cuza, fost intendent al spitalului din Negrești, și dela care am copiat 2 pergamente a moșilor din Vaslui. Iar din cele 6 fete, Ruxanda a murit Tânără, iar celealte s'au măritat: Elena Iurașco, are o fată; Paraschiva Stârcea are 5 copii: Ecaterina, Alecu Stârcea, Lența Vlăhuță, Mihalachi și Mitică Stârcea; Eufrosina colonel Pangrati are 2 copii: Ermil Pangrati și Gheorghe; Profira Ghica are 3 copii: Eufrosina, Ecaterina Ciolac și Maria; Maria căpitan Rușescu, are 5 copii: Costantin, Mitică, Natalia, Tinca și Lucia.

34. *Urmașii căminarului Neculai Cuza.* Autorul spîtei Băisanilor (Acad. Rom. ms. No. 2823 fila 29) nu cunoaște pe urmașii lui Neculai Cuza pitar, căci el nu dă decât pe copiii lui Ioniță Cuza. Tot aşa nici Ștefan Caracaș, fiul lui Simion Picioroagă dascăl, în copia sa din 1832 August 1 nu pomenește nimic de copii lui Neculai Cuza, deși căminarul era mort de 27 ani și copiii lui acum erau mari și ocupau demnități în stat, prefecti și chiar deputați în adunarea obștească. Aceasta arată că copietorul spîtei Ștefan Caracaș era străin de cunoștințele asupra neamului Cuzesc dela Fălcu.

In arburele genealogic citim că urmașii lui Neculai Cuza căminar au fost: Gheorghe Cuza

spătar, Ion Cuza comis, Varlaam Cuza arhiereu. Grigore Cuza vornic fost ministru, soția lui Bondrea din Bucovina și soția lui Docan. Deci după arburele genealogic N. Cuza a avut 6 copii: 4 băeți și 2 fete.

Toate aceste arătări le întregim cu acte de proprietate ale Bărboșilor, care ne vorbesc de acești urmași:

1. *Maria*, căsătorită cu Dumitrachi Bondrea al 2-lea visternicel, și care era deja măritată în 1805 Iulie, când i s'a dat zestre moșia Cucii, de către moșul său Arghire Cuza ban, schimbând destinata daniei; căci moșia Cucii fusese dată danie de Alecsandru I. Cuza fratele lui Arghire Cuza, nepotului său de frate Dumitru Arghire Cuza la botezul său. Murind D. A. Cuza, tatăl înzestră pe nepoata sa Maria la măritișul ei cu Bondrea „văzând greutatea casei bădițelui Neculai și istorisirea ce au avut din moșii părintești” (Cuzeștii, 65). Maria fiind măritată, trăind părinții, nu mai ia parte la împărțirea averilor, ce-și fac ceilalți frați după 1814; ori se vede că ea era deja moartă în 1814 de nu se mai pomenește nimic de dânsa.

In 1822 Iulie găsim pe D. Bondrea ban că împrumută cu 3600 lei statul întru întâmpinarea cheltuelilor cu întreținerea armatelor turcești, din suma de 100000 lei, ce Meletie Episcopul de Huși și țăitor scaunului Mitropolitan, a împrumutat dela 16 boeri în ordinul caimanului Vogoride. Alăturea cu D. Bondrea mai găsim că împrumută și cumnatul lui spătarul Ion

Cuza cu 1400 lei și comisul Grigore Cuza cu 2600 lei (C. Erbiceanu, Ist. Mitropoliei Moldovei, 399).

In 1825 Ghenar 18 Dumitrachi Bondre, acum spătar, se jalușează împreună cu cununății săi Gheorghe și Grigore Cuza contra lui Arghire Cuza pentru vinderea moșiei Costeștii fără știrea lor (Cuzeștii, pag. 299).

Spătarul D. Bondrea era mort în 1833; și nu i-a rămas de cât un fecior Toader. Moșii săi de pe mamă Grig. Cuza spătar și Ion Cuza post., fiind și deputați în adunarea obștească, fac pe nepotul lor de soră Toader D. Bondrea să-și ia numele de Cuza. La această schimbare de nume a protestat moșul său vornicul Bondrea și vărul său M. Curt sărdarul, nepot al răposatului spătar D. Bondrea. Hârtia dată plenipotentului aflător în Iași, general Kiselef, la 28 Ghenar 1833, s'a discutat în obșteasca adunare în 7 Fevr. 1834, după care prezidentul adunării Mitropolitul Veniamin, văzând că însuși T. D. Bondrea o cere, pune încheerea aceasta: „7 Februarie. Fiindcă însuși dumneilor boerii Cuzești au cerut a se însuși nepotului d-lor Toader numirea familiei de Cuza, apoi adunarea încuiuțienează aceasta neputând nici cum a urma vre-o împedecare de la protestăluirea altora ce sănt străini de familia Cuzască; pentru care se va face răspuns sfatului scriindu-se ca să publicarisească spre a fi cunoscut de obștie numitul Toader în numirea familiei Cuza, mai

ales fiind că și însuși o primește aceasta și o cere“ (Anal. parl. IV, 147, 511).

2. Gheorghe Cuza spătar, frate mai mare;
3. Ion Cuza postelnic; 4. Maica Axenia (*Xeni*) Cuza;
5. Maica Eupraxia (*Catinca*) Cuza de la Varatic;
6. Arhiereul Varlaam Cuza Sardeon;
7. Grigore Cuza spătar;
8. Zoița Cuza măritată după Panaite Docan (Cuzeștii, pag. 73).

Toți acești copii rămân orfani de tată în 1805, și de mamă în 1806, căci Arghire Cuza ban serie în 1805 Iulie 25 „nepoata Maria fiica răposatului frate căminarului Neculai Cuza“ (Cuzeștii, pag. 65); iar în 1806 Sept. 2 marturii rânduiți de isprăvnicia Fălcicului pentru moșia Groza a clironomilor răposatului căminar Neculai Cuza, i „răposata cucoana dumisale“ (Cuzeștii, pag. 227).

Averea rămasă dela părinții lor eră așa de mică și încurcată, căci nu se putea trage folos de cât de pe moșia Bărboși „cu toate cele mișcătoare și nemîscătoare“ și de pe viile dela Nărtești. Epitrop casei fu rânduit Episcopul de Huși Meletie, care crezù că pentru chivernisala averii orfanilor casei răposatului căminar Nec. Cuza să dea în arendă venitul moșiei Bărboșilor ginerelui răposatului boer, visternicului Dumitrache Bondrea cu 3000 lei pe an. În adevăr D. Bondrea a căutat un an moșia Bărboși dela 23 April 1806—23 April 1807. În acest timp interesele au cerut să-și ia tovarăș în exploatarea moșiei pe Ion Cuza, iar după un an „socotindu-mă m'am învoit și le-am vândut toate

cumnatului meu sulger Ioan Cuza cu 3000 lei pe an ca să le stăpânească în curgere de 4 ani până la 23 April 1811.“ (pag. 65). D. Bondrea își rezervase lui-și dreptul de a sta el cu familia lui în casele părintești dela Bărboși, și cum cedarea și vinderea contractului de arendă să făcut vara după ce se făcuse recoltarea câmpului își rezervă dreptul de a lua din moșie 10 chile grâu, 15 chile orz, 10 chile păpușoi, 100 vedre vin pelin, ernatul vitelor, una chilă perjă și paele necesare vitelor.

Ioan Cuza dar rămâne să poarte de grija fraților și surorilor minori cu prisosul din venitul moșiei Bărboșilor, întru cât fratele său mai mare Gheorghe Cuza banul se însurase cu *Anica*, fata căminarului Gh. Șerban și nu mai putea să se ocupe de aproape de creșterea fraților și surorilor sale mai mici. Patru ani Ioan Cuza a cautat moșia Bărboși. Veniturile fiind slabe, copiii lui Nec. Cuza erau în mare strâmtorare materială „petrec cu mare lipsă de toate cele trebuincioase nu numai pentru îmbrăcăminte, dar și de hrana vieții“ (pag. 69). Averea nu se putea împărți, întru cât consistă în moșie. Ioan Cuza se vede că a mai dus cu arendarea Bărboșilor încă 3 ani, în care timp intervine moartea pitarului Ioan I. Cuza, frate cu tatăl lor Nec. Cuza. Pitarului i-a rămas moștenire moșia *Glogenii* dela Vaslui, unde Ioniță Cuza spătarul făcuse așezare și biserică încă de prin 1770. Asupra acestei averi rămase dela pitarul I. I. Cuza căutase să pună mâna încă din Oct. 1812,—

data morții lui — (Cuzeștii, pag. 67) banul Arghire Cuza. Contra acestei firi hrăparețe se scoală fratele său spătar Gh. Cuza și în unire cu nepotul său Icn Nec. Cuza b. v. pah. vechil din partea fraților săi deschide proces, rânduind vechil pe C. Cueul. Iar actul ce se încheie între cei 2 moștenitori la avereia lui I. I. Cuza, la 25 Iunie 1813 se spune că „bădița Arghire Cuza biv vel ban a violenit toți frații ca cel mai împotrivitor dușman, păgubind și asuprind pe fieștecare cu feluri de chipuri“ (Cuzeștii, pag. 66); iar „acum ne mai trage prin judecăți cu vechil, cercând ca toate cele rămase ale răposatului să le risipească;“ pentru care „fiindcă pravila cu totul gonește pe un aşa frate, ce se arată cu acest fel de dușmanie și vicleșug asupra altor frați“ (Cuzeștii, pag. 67). Cei 2 frați se hotărăsc a-l face pe Arghire Cuza *acliroș* până la cel mai mic lucru din toată *periusiia* răposatului frate pitar Ion Cuza. Gh. Cuza se întemeiază în acest pas pe o danie făcută lui de Ion Cuza pitar, că toată avereia să i-o lasă numai lui; diata era îscălită de 4 marturi și el acum vine s'o împartă cu nepoții săi de frate, feciorii căminarului N. Cuza, văzându-le starea cea proastă. Pentru ca acest act de învoială să aibă valoare, Ioan Cuza pah. capătă vechilime dela frații săi în 27 Iunie 1813, și anume dela Zoița Cuza, Gligore Cuza și D. Bondrea 2 vist. (Cuzeștii 67).

Arghire Cuza văzând că atât fratele său Gheorghe Cuza spătar cât și nepotul său Ion

Cuza pah. pleacă proces, cade la pace și prin actul din 25 Dec. 1813 face danie dela sine nepoților săi, feciorilor lui Nec. Cuza căminar, moșia Voloscovul dela Hotin „ca și dumneelor să o dee zestre surorii dumilorsale Zoiței nepoatei mele;“ dă hârtiile moșiei în mâna lui Gh. N. Cuza ban, nepotului său (Cuzeștii, pag. 68).

Toemai în 20 Ghenar 1815 frații Arghire Cuza ban și Gh. Cuza spătar își împart averile rămase dela răposatul fratele lor pitar Ion Cuza, după izvodul din acel an, din care se vede că din toată averea lui Ion Cuza de 50600 lei din care scăzându-se datoriile și grijile morțului păna la 3 ani în sumă de 37800 lei; au rămas curat de împărțit 12800 lei, din care urmașii căminarului N. Cuza iau 3200 lei (Cuzeștii 279).

Rămânează acum de împărțit între frați averea părintească, comisia epitropicească încheindu-și rostul ei legal; atât după îndemnul logofătului Balș, din 22 April 1814 (Cuzeștii 69), cât și a Mitropolitul Veniamin din 24 April 1814 (Cuzeștii, pag. 70), copiii proced la împărțeala averii. Mitropolitul le rânduise ca înlesnitor pe kir C. Hrisochefal „carele are nu puțină știință legilor și a pravilelor“ și le serie „ca adunându-vă toți la un loc în ființă și a vreunua din moșii dumnevoastră i-a catorvă din cinstitele ipochimene megieșite, drept și în frica lui Dumnezeu fără părtinire sau asuprire să

faceți împărțeala între dmv. a toată averea părintască după hotărârea sfintelor pravile.“

Din acea zi avem și scrisoarea lui Grigore Cuza care fiind elev „nu putui veni avându-mi treabă la școală,” dar scrie bădiței Ionică că din partea lui face vechil pe fratele său „părintele Varlaam arhidiacon Mitropoliei“ și cere ca deoarece toată averea stă în moșii și „fiindcă o moșie atâtă frați nu o putem stăpâni, doar numai făcându-ne răzăși ca țăranii“ (Cuzeștii, pag. 71), și fiindcă „lucrurile părințești până acum tot cu anul s-au vândut de unde nici un folos nu avem că nici cheltuiala cea de toate zilele nu putem a o întâmpina“ el cere să se vânză la mezat cu protemisirea aceluia din frați, care a vrea să cumpere.

Dela 24 April până la 8 Maiu s'a făcut-împărțala. Țiganii erau 80 de suflete în 14 sălașe, Ei își împart țiganii luându-și fiecare frate câte 15 suflete, afară de cele 2 surori maici cari iau 5 suflete. Zapisul de împărțeală e din 4 Mai 1814 (Cuzeștii, pag. 73). În 3 Mai se ceruse arbitri pe Arghire Cuza aan, unchiul lor, și pe Iordachi Zorj și frații Cuzești „trei frați mireni ce suntem, i unul parte bisericească diacon, i doă surori maici și o soră fată mare“ (Cuzeștii, pag. 72) primesc că tot ce vor hotărî arbitrii—prin *eretocrisie*—să primească și ei. Ei hotărăsc ca moșia Bărboșii să rămâie fratelui lor Ioan pah. în sumă de 60000 lei. „Iară moșia Bărboșii de la țin. Fălciiului cu toate părțile ei de pe împrejur, i viile 17 po-

goane ce sănt în podgoria Nărtești la ținutul Tutovii... au rămas asupra fratelui nostru dmlui paharnic Ioan Cuza drept 60000 lei, și dmlui... au răspuns toți banii ce se arată deplin iară împărțindu-se pe 6 frați, adică pe 3 frați mireni și pe Varlaam arhidiaconul și pe o soră fată mare și 2 surori maici, însă una sor o parte sau vinit de parte câte 10000 lei, peste cari bani surorilor maici fratele nostru le-au mai dat încă 1000 lei pentru statornicia așezării lor“ (Cuzeștii, pag. 75).

Ca urmare al acestui act Ioan Cuza dăduse încă dela 1 Maiu 1814 fiecărui frate câte o chitanță de 10.000 lei, una lui Grigore Cuza, alta arhidiaconului Varlaam, alta banului Gh. Cuza (Cuzeștii, pag. 71); în total 30.000 lei. Lipsesc chitanțele pentru partea celor 2 surori maici dela Văratic, Xenia și Caterina. Avem însă o chitanță din 1818 Maiu 2 a lui D. Paladi stolnic cunnatul lor, prin care atestă că maicile aveau a lua 10.000 lei capital rămas la fratele lor Ion Cuza comis plus 1200 lei dobânda pe un an de zile dela 2 Maiu 1817 până la 2 Maiu 1818 (Cuzeștii, pag. 80). Cum însă Ioan Cuza cheltuise 1200 lei cu desbaterea moșilor dela Hotin — care nefiind scoase din judecată nu s'au fost pus la socoteală — și anume 1000 lei la „advocat“ și 200 lei cheltueli, frații îi dau zapis la 5 Maiu 1814 că are a-i opri la desfacerea socotelilor nefiind puși la socoteala *periusiei* părintești (Cuzeștii, pag. 76).

Asupra daraverelor bănești între frați avem

o sumă de chitanțe. Așa Gr. Cuza dă chitanță pentru 785 lei dobânda la banii cuveniți pe anul 1814/15; ceiace arată că primise din capital 3500 lei, dobânda la punga de bani fiind de 5 lei pe lună. — Grigore Cuza primește 400 lei dobânda banilor cuveniți lui pe anul 1815/16; — Varlaam arhimandrit și egumen Dobrovățului dă o serie de chitanțe pentru procentele cuvenite lui și maicilor dela Văratic pe anii 1815—1817 (Cuzeștii, pag. 79).

35. *Gh. N. Cuza* spătar. Din acte se vede că Gh. N. Cuza s'a însurat cu Anica, fata căminarului Gh. Șerban înainte de 1815, de oarece în acel an Dec. Scarlat A. Calimah Vodă judecând pricina pentru 5025 lei între căp. Andrei Bușilă supus rosienesc și Gh. Cuza ginerele lui Gh. Șerban, întărește vânzarea la mezat a moșiilor Pogăcenii și Ploëștii dela Fălcium a căp. Bușilă pentru despăgubirea ban. Gh. Cuza, care luase drept zestre sinetele socrului său dela Bușilă (Surete ms. XIX, 109).

Asupra înrudiriei lui Gh. Cuza cu căminar Gh. Șerban, avem un frumos arbure genealogic al ramurei Șerban din Moldova, în care cetim că strămoșul acestui căminar Șerban Gh. a fost Paianu vel ban al Craiovii, pe a căreia nepoată Bălașa, fata lui Movilă Paianu, a luat-o în căsătorie I. Șerban clucer. Acesta a avut 7 copii, din care și pe Gh. Șerban căminarul. Acesta a avut 4 frați: Anica măritată cu spătar Gh. N. Cuza, Smaranda măritată cu Emandi, tatăl colonelului N. Iamandi aghiotant lui Cuza

Vodă — rudă deci prin alianță colaterală cu domnul. — Anastasia Manu și Maria Nec. Sion (Surete ms. XXI, 192).

Spătar Gh. Cuza iscălește ca martur în 1821 Martie 20 în zapisul prin care C. Mitul vinde lui Pavăl Duca pah. un loc de dughiană în Bârlad (pr. I. Antonovici, Doc. Bârlădene, I. 97).

Post. Gh. Cuăa iscălește ca membru al divanului Moldovei, alături de I. Sturza log. C. Mavrocordat vist. și Andr. Donici vornic în procesul lui I. Țăcanău spăt. pentru zaherea (N. Iorga, doc. XXI, 361/62).

36. *Varlaam Cuza arhiereul Sardeon.* Tânărul Vasile N. Cuza s'a călugărit de timpuriu, căci la 1813 îl găsim arhidiacon al Mitropoliei de Iași, în vrăstă de cel mult 23 ani. El a ridicat treptele călugăriei, ajungând egumen al Dobrovățului prin 1816, apoi arhiereu și egumen al Sf. Spiridon înainte de 1821. În afacerile bănești dintre frați, Varlaam reprezenta interesele celor 2 surori maici și ale fratelui său mai mic Grigore, care — se vede — a învățat carte la Iași la Mitropolie, stând pe lângă fratele său și în deaproape îngrijire a Mitropolitului Veniamin Costachi.

Intre anii 1817—1822 îl vedem pe Varlaam Cuza dus în Rusia la Petersburg, unde e înșarcinat de Cneazul Galitzin să tipărească cărți. Așa în scrisoarea din 15 Noembrie 1818 trimisă moșului său Arghire Cuza b. v. spătar la Chișinău el spune că e în Petersburg în casăle maiorului Bunaropulon și serie: „eu după

poronca strălucirii sale Cneazului Galitzin, care acum de curând s'au dat la povățuitorii tipografiei de a-mi îmlesni trebuințele, nădăjduesc că peste 5 luni voi porni spre Chișinău așteptând cu venirea Impărăteștii sale măririi (carele se zice că la 20 Dec. va sosi dela Viana) la Petersburg". (Acad. Rom. ms. No. 2762; Surete ms XXV, 65).

Patru luni după aceia în 12 Martie 1818 el serie tot din G. II. moșului său Arghire Cuza la Chișinău următoarele tot din casa maiorului Γεωργούλη: „și fiindcă și eu acum din mila Domnului săvârșesc Biblia și începând la Teatrvanghel nădăjduesc ca pe la sfârșitul lui Maiu negreșit voi porni spre Chișinău și te voi pliroforisi de toate prin viu graiu" (Surete ms. XXV, 66). În această scrisoare trimete încinăciuni și blagoslovenie vărului Iordachi Cuza, cunyatului I. Miclescu și verișoarei Marghioala, moșului D. Rășcanu și mătușei Marghioala, moșului Mateiu Rășcanu și verișoarei Săftica.

In 1820 Iulie 4 Varlaam Arhimandrit e în Chișinău în gazdă în casele spătarului Matei Rășcanu; tot în Chișinău e și în Noembrie 24, când moșul său Arghire Cuza îi scrie din Costești că la Iași s'au căftănit boeri mari N. Răzvanu vel vist., C. Conachi vel vornic și D. Sturza vel log.

Varlaam stă în Chișinău tot timpul tulburărilor Eteriei. Asupra sederei vlădicăi Sardeon în Basarabia găsim o foarte hazlie scrisoare din

21 Dec. 1821 a Mitropolitului Ierapolei Grigorie „ο ἐραπόλεως Μ. Γρυγόριος“ către Veniamin Costachi: „Despote, eri viind dascălul Chiriacu în Chișinău au adus trei scrisori dela părintele Sardeon, una cătră Preasfinția sa arhiepiscopul, alta cătră generalul Catacaz, și al treilea cătră postelnicul Rizul, rugându-se ca să-l treacă și pe dânsul în izvodul milelor. Aceștia cum au deschis scrisorile au început a stupi și a ocărî de lăcomia sau pleonexia omului; poți socotî Preosfinția ta ce n'au zis ei; cu toate acestea m'au poftit pe mine ca să scriu părintelui Sardeon și i-am scris mustrându-l pe dânsul și zicându-i pe lângă altele și aceasta: cum nu s'au temut de D-zeu să ceară milă când sfântul Spiridon are stare, mai ales de iasta parte să hrănească și pe dânsul și pe toți oamenii mănăstirii, încă și pe alții străini: cu cât mai vârtos că are a lui stare. Drept să-ți spui, mare rușine ni-au făcut; pe toți oamenii mănăstirii i-au împrăștiat și mor de foame și el șede la Ciuciule, și-l hrănesc alții cu fasole și-l iau și în râs; apoi socotește Presfinția ta ce minte are! (C. Erbiceanu, Ist. Mitr. Mold. 191).

Toemai în 25 Iulie 1822 îl găsim la Seliște în Basarabia, de unde scrie moșului său Arghire Cuza următoarele: „ajungând cu sănătate la Seliște, am aflat scrisoare dela Preosfințitul Mitropolit Veniamin Costachi cu o scrisoare cătră Maria sa Doamna, poruncitoare mie ca să merg din partea Preosfinției sale spre heresire Măriei sale. Deci te rog, moș Arghirachi,

să mă înștiințezi cu amăruntul pentru Măria sa Doamna, unde se află și unde pot să o găsesc de a împlini poronca stăpânirei, căci eu îndată ce-mi voi strâng rostita daradaicăi pornesc, și de vei mai putea aștepta sau pe Mercuri aș veni pe la d-ta ca să mergem împreună pe la moșia Doamnei. Preosfințitul îmi trimete bune înștiințări din Moldova, că toate s'ar fi liniștit, și că însuși încurândă vreme voește să trecă. Deci toate câte am auzit că vin alți Turci și că-i rău în Moldova nu sunt altceva decât niște vorbe răsuflate a turburătorilor“ (Ac. Rom. ms. No. 2764 fila 241).

In 1826 vel vornic Iordachi Drăghici scriind Episcopului de Roman amintește de Vlădica Varlaam în datoria de 9000 lei a târgovetilor dela Roman „iată și un alt pitac gospod cătră însuși Preasfinția Voastră: care Măria sa mi-a poroneit să-l scriu în fință atât a păr. Mitropolit cât și a Vlădicăi Varlaam“,cum și hărtia aceia ce v'au fost dat părintele Varlaam de 120 lei“ (C. Erbiceanu Ist. Mitr. Mold. 271).

Tot în 1826 Aug. 4 Mitropolitul Veniamin serie Episcopului de Roman că-in pricina administrației Precistei din Roman încchinată sf. Spiridon, n'are a ascultă de Episcopia de Roman: toate arhiereștele săvărșiri după singhelii (prerogative), ce are mănăstirea dela al ei arhiereu au să le lucreze și să se urmeze precum și în vremea noastră acolo, asemenea lucrare a sf. mănăstiri s'au urmat de preosfințitul frate, kir Nectarie Sardeon; asemenea și acumă are a să

urmă de fratele Mitropolitul Sardeon kir Varlaam" (o. c. pag. 422).

Varlaam Sardeon ca Episcop ia parte ca membru în obșteasca adunare pentru revizuirea Reglementului organic, cum cetim în jurnalul No. 1 al primei adunări din 1831 Maiu 8 (Anal. parl. I², pag. 3). Îl mai vedem figurând ca deputat bisericesc în aceeași adunare ca „egumen al mănăstirei Sf. Spiridon Preosfinția Sa Episcop Varlaam Sardeon" (o. c. p. 6).

In aceeași obștească adunare chemată a revizui Reglementul organic îl vedem figurând și pe aga Gh. Cuza care a lipsit dela ședințele din 19 Maiu și 23 Maiu „bolnavindu-se din sala sesiei" (An. parl. I², 77).

Varlaam moare în 1832 Iulie 26, căci în budgetul Sf. Spiridon încheiat la 1835, făcându-se bilanțul rămășițelor din anii de pe urmă vedem aceste cifre:

„4666.80 lei leafa răposatului arhiereu Varlaam Sardeon, analoghie din 8000 lei hotărîti pe an pentru 7 luni, dela Ianuarie până la 1 August 1832, câte 666 lei 80 bani pe lună (Anal. parl. VII, 815).

Arhiereul Varlaam Sardeon, deși egumen al Sfântului Spiridon căută pe sama lui moșia Borșa a Casei spitalelor încă din anii 1830. Din diferite împrejurări arhiereul nu putu prezenta casei sămi întregi și încă la 1835 iarna, bugetul Casei era încărcat cu 18696 lei rămasi pe seama arhiereului. Moșia Borșa umblă câte 10000 lei pe an; el n'apucase a plăti căștiul

lui 1832 murind în Iulie; și 8000 lei din căstigurile lui 1830, 1831. Dator mai rămâne casei Sf. Spiridon și din căutarea pe seama sa a prisașilor de pe moșia Dumeștii dela Vaslui, el luându-și sarcina a procură bisericei Sf. Spiridon și mitoacelor sale lumânările de ceară, pentru care pricină primeă din budgetul Epitropiei și 2000 lei pe an ajutor. Parte din rămășițe s-au plătit de sătenii de pe Borșa, cari au vărsat 6800 lei din grâul sechestrat; iar post. Ioan Cuza fratele răposatului arhiereu a plătit în naht 3300 lei; iar 2412 lei 110 bani „aceştia ară-i trage mănăstirea Sf. Spiridon din averea răposatului arhiereu Varlaam Sardeon spre istovirea căutărilor moșiei Borșa pe sămile încheiate pe anii 1830/32“.

In lista rămășiștilor Casei Sf. Spiridon răfuite de comisia Adunării obștești din Decembrie 1841 vedem trecuți cei 2412 lei 110 bani rămășișuri dela răposatul arhiereu Varlaam Sardeon din căstigurile moșiei Borșa 1830 până la 1832, pentru care judecătoria țin. Iași împărtășește Epitropii să se despăgubească intrând în masa creditorilor în clasul al 2-a. Curator averii răposatului arhierer era stol. T. Burada Verificându-se avere de creditori, Epitropia n'a avut de unde să se despăgubească (Anal. parl. XII, pag. 78). Comisia financiară a propus desființarea datoriei, nefiind de unde să o scoată. Adunarea încuviainteaază desființarea datoriei din sămile Epitropiei (An. Parl. XII, 97).

Asupra arhiereului Varlaam avem în arh. Sf.

Spiridon dosarele No. 139, 177 și 185 ce vorbesc de răfuelile următe după moartea arhie-reului Sardeon. Asemenea și în arh. statului Iași sunt dosarele No. 5, 6, 437 și 439 pe 1832 ce vorbesc de Sardeon arhiereu.

37. *Urmașii lui Gh. N. Cuza spătarul*, Gh. Cuza spătarul a avut 2 copii: *Ioan Gh. Cuza* și *Constantin Gh. Cuza*.

a) *Ioan Gh. Cuza* s'a născut în Bârlad, unde a și trăit. El foarte des călătorea prin Turcia. El a ținut în căsătorie pe Victoria, fata lui Iordachi Roset dela Orâșa, Bacău, și a Zamfiriței, născută Donici.

Din această căsătorie au eșit 4 copii: *Gh. Cuza* ofițer având școala dela St. Cyr din Franța. El a murit în Bârlad în 1881 Decembrie 27, fără urmași. *Dumitru Cuza* mort la 1875 în Bârlad. *Ruxanda Cuza* măritată după Sturzescu și apoi după Atanasiadi; *Valentina Cuza* măritată după compozitorul rus Bleihmann, și a fost cântăreață la marea operă din Petersburg. Ea a murit în 1910 Maiu.

Dela Ioan Gh. Cuza avem un act de învoială cu fratele său mai mic Const. Gh. Cuza în pri-vința datorilor rămase dela tatăl lor Gh. Cuza postelnic. Prin acel act de învoială din 6 Aprilie 1840 se arată că tatăl lor era mort cu 5 ani înainte de acea dată „*Ioan Cuza* fiu al răposatului postelnic Gh. Cuza”; că datoriile tatălui lor erau de 50000 lei, la logofătul C. Conachi pentru care se amanetase moșia Fichiteștii dela Vaslui; că Ioan Cuza luând în căutare moșia

se obligă a plăti datoria către Conachi în cinci ani de zile. Vânzându-se moșia de creditor, Ioan Cuza o ia pe samsa sa, obligându-se a plăti fratelui său Constantin suma de 2200 galbeni olandezi blanici; dar fiindcă fratele său umblă des în străinătate, mai ales prin Turcia, unde și-a dat și copii la carte la Smirna, Ioan Cuza se obligă „pe vreme ce se va găsi în afara de Moldova să-i mai dau pe fiește care an 24 galbeni ori unde-i va cere și la orice față mă va rândui a-i răspunde“.

Ceeace ne miră însă în acest sinet dat de Ion Gh. Cuza fratelui său Const. Gh. Cuza e că amândoi frații afirmă că mama lor eră Anica Frunzeti „iar jalobele date de dumnealui Enachi Frunzeti și dumneaei Anica Frunzete maica domniilor sale fraților Cuzești fiind date după împlinirea termenului publicațiilor nu au nici o tărie și sunt ca cum n'ar fi date, și ca și cum n'ar mai fi învoiala aceea săvârșită între domniele lor frații Cuzești, Ioan Cuza și Costachi Cuza cu maica domnielor sale Anica la 1835 Martie 1“.

Urmează din aceasta că soția lui Gh. Cuza postelnicul după moartea soțului ei la 1835 iarna, s'a măritat cu Enachi Frunzeti, și că dar Ion Cuza în răfuiala ce și-a făcut în 1840 cu frațele său zice: „rămâind eu îndatorit a plăti toată datoria atât către dumnealui logofătul C. Conachi cât și resturile către mama noastră din suma ce au avut a luă după învoiala și după

osebit sinet către dumnealui Enachi Frunzeti“.
(Surete ms. VI, pag. 519).

Cei doui frați, *Gheorghe și Dumitru Cuza* au fost trimeși de tatăl lor să învețe carte grecească la Smirna. Erau acolo la școală, când votul a ridicat la domnie pe moșul lor de văr *Alexandru Ion Cuza* în 5 Ianuarie 1859. Pentru a-și arătă sentimentele lor de adâncă suținere și devotament nouui domn, moșul lor, băetii trimet în 2 Maiu 1859 o frumoasă scrisoare în limba Franceză, care o dăm în întregime, după comunicarea ce ne-a făcut-o d. A. C. Cuza, care ne-a dat toate lămuririle asupra ramurii bunului și părintelui său.

Prince,

En apprenant par les feuilles publiques que les voeux unanimes de la nation roumaine vous appellent au gouvernement du pays, nous nous empressons de vous en féliciter. L'adulation n'aura point de prise sur nos coeurs et tout en vous complimentant nous ne ferons que vous exprimer les sentiments qui nous animent. Prince, il est vrai, nous avons été des derniers à venir vous féliciter sur l'heureux événement qui vous a rendu maître souverain des deux Principautés, mais nous le disons avec assurance, votre élévation n'a causé à aucune Roumain une joie plus vive et plus sincère qu'à vos jeunes neveux.

Qu'il nous soit donc permis, Prince, de venir après la nation toute entière déposer à vos pieds l'humble tribut de nos hommages. Daignez les réceroir comme un gage de notre respectueux dévouement et des voeux ardents que nous formons pour votre prospérité. Vivez, Prince, vivez pour faire le bonheur du peuple, dont

la divine Providence vous a confié les destinées. Plaise à Dieu que par notre application et notre conduite, nous réussissions à nous mettre en état de vous séconder un jour dans l'oeuvre de régénération à laquelle vous vous êtes dévoué sans réserve.

Daignez agréer, Prince, l'hommage du profond respect et de l'inalterable dévouement avec lesquels.

Nous avons l'honneur de être vos neveux

Georges et Démétrius Couza

Smyrna le 2 Mais

1859

à Son altesse le Prince Couza hospodar des Principautés-Unies. de Moldo-Valachie, etc., etc.

(Surete ms. XXV. 123).

b) *Constantin Gh. Cuza* s'a născut în 1818. A ținut în căsătorie pe Smaranda, fata postelnicului Ioniță Coroi și Antiței Cazimir, nepoata lui Vasile Coroi pah. și a Elenii fata lui Tudurache Cerkez¹⁾. C. Cuza a fost judecător. În 1837 Maiu 15 îl găsim cilen la judecătoria de Fălcu înlocuind pe căminarul Lascărachi Mihalachi. În 1859 Maiu 19 e numit prefect la

¹⁾ Arborele genealogic al familiei Coroi ne dă întâiau pe comisul Coroi din 7133 (627). Acesta a avut 4 copii, pe Grigore, Iacomi, Simion Coroi și pe Abaza vornicul, amintiți în actele din 7214 (1706). Simion Coroi a avut 5 copii: Gavril, Ioniță, Stefan Coroi postelnic, Luca și Grozava. Stefan Coroi a avut 8 copii: Gheorghe, Sandul Simeon vel căpitan de Darabani, Antohi Coroi spătar, Cristea Coroi pah., Manolachi, Sanda și Nastasia. Antohi Coroi a avut de fiu pe Vasile Coroi paharnic, care capătă diploma divanului din 1816 Noembrie 20, cu strămoșii săi. Vasile Coroi a avut 5 copii: Vasile, Ioniță Coroi b. v. vist., Gheorghe, Smaranda căs. Manole, Pulheria. Ioniță Coroi are 7 copii: Neculai, Smaranda căs. C. Cuza, Ioan, Mihai, Vasile, Costache și Gheorghe (Surete ms. XXI, 191; XIV, 199).

Ismail. În 1859 e rânduit candidat la Curtea de Apel din Iași în locul lui Damaschin Bojinca. Apoi fiind numit membru la aceiași Curte în 1861 Ianuarie, e rânduit candidat în locul său T. Roseti, cunscutul Domnului. În 1863 î se îngăduie a profesă avocatura pe lângă Curtea de Casătie din București. El moare în 1866 și e îngropat la Talpalari.

C. Cuza a trăit la Fichitești, Vaslui, așezare părințască. El avea dese raporturi cu vărul său Alex. I. Cuza și pentru interesul persoanei viitorului Voievod A. I. Cuza dăm o scrisoare a lui din 1846 Mart 5, scrisă din Galați către vărul său Constantin Cuza la Fichitești:

Galatz en 5 Hars 1847

Constantin mon cousin cheri

L'interprétation que tu faits du sens de ma lettre en l'appellant en *gallolatin* intimidive me force malgré moi à revenir sur un sujet que je voudrais éloigner pour toujours, si c'est possible, de mon souvenir et que je me rappelle comme d'un mauvais rêve dont on perd la suite et cela uniquement pour l'amitié que tu m'inspires. Comment as-tu? jamais pu croire, mon cheri, que je pus un instant avoir l'idée de t'intimider. Loin de moi une idée aussi fausse que désagréable et qui me ferait te renier pour parent, car je n'admetts pas pour me servir de ton terme l'intimidation dans les membres de ma famille. J'ai simplement appelé dans ma lettre à ta raison mon cher pour faire une distinction entre l'entetement *propriété asinine* et la fermeté que tu entendais mal dans l'affaire présente, entre un faux amour propre et une véritable dignité; ne croyant jamais que ta raison et tes prin-

cipes pussent se taire devant aucune considération secondaire et dont je veux publier la source.

Pani Kostaki Georgeovitz, car d'après les circonstances présentes je ne puis plus te qualemfer avec ménagement qu'en Moscovite, tu te rappelles sans doute qu'à notre première rencontre à Berlad après mon retour de Jassy je repoussai tous les bruits quoi que me venant des personnes dignes de confiance, comme calomnie, et que même après l'assurance que j'acquis l'apprenant de ta bouche propre (n'interpretes pas le mot), je te considerai en état d'aliénation mentale, n'admettant pas de pareils procedés à mon cousin cheri mon bien aimé Kostaki et que je te proposais pour tenir l'affaire entre nous dela soumettre à la débatation de tes amis même — tu te retranchas derrière un silence compromettant pour toi et l'expression de ta figure repentante après mon appel à ta raison et conscience me ferait expérer un retour de ta part. Aujourd'hui mon cher j'aime croire une fatalité cause de tout cette affaire difficile à nommer m'étant trop pénible de devoir changer ma bonne opinion pour toi dans laquelle je veux rester n'importe les faits que je ne peux pas croire réels, et que je traite comme apparences et te compter toujours dans le nombre de mes amis et elus. Assez parlé sur un sujet que je veux d'orenavant chasser de ma mémoire. Voyons, cheri mon petit choux que fais tu? de bon pensez tu? quelque fois sur les vicissitudes humains. Vas tu? à la chasse souvent; dans peu certaines affaires m'appelleront de nouveau à Berlad j'e'spère t'y rencontrer et si je pourrais je viendrai même jusqu'a Fiquitesti te faire une surprise que je suppose agréable par ma présence. Ces jours ci on m'a proposé une campagne dans les environs de Galatz du prix 1500 ducats par an ayant 800 falches seigneuriales labourables et 300 habitants plus une une quantité de razeches autour, si tu veux je me ferrai un plaisir de te la procurer pour ton comte

seul bien entendu, ne pouvant plus comme nous avions parlé la prendre en compagnie pour plusieurs raisons. Voulaut efacer la mauvaise impression qu'un souvenir peut avoir laissé entre nous je t'envois une boite de rahat lokoums en signe de douce harmonie.

En aspirant après le moment agréable de te voire je suis ton devoué cousin et surtout ton ami.

A. I. Couza.

Ma femme sensible à ton souvenir me charge de te présenter ses amitié.

adresa:

Domnului
Domn K. K. Constantin Cuza
la Fikitești

(ceară roșie)

(Surete ms. XXV, 125)

Constantin Gh. Cuza a avut 2 copii: *Petre C. Cuza* mort fără urmași, și... pe *Alex. C. Cuza*, profesorul universitar, Iași, care din căsătoria sa cu d-na *Maria Ganea* are acești copii: *Gheorghe Cuza* în 1896, *Alexandru Cuza* n. 1897, *Maria* n. 1898, *Grigore Cuza* n. 1904 și *Magdalina* n. 1919 Iulie 23.

Ion Nec. Cuza postelnicul

38. De și Ion Cuza nu eră fiul cel mai mare al căminarului Nec. Cuza, am văzut însă că frații săi îi dau lui stăpânirea moșiei Barboși, urmând a despăgubi pe frați bănește.

In 1807 Ioan Cuza n'avea încă nici un rang de boerie, cum ceterim în cartea de judecată a divanului din 1807 Avg. 21, prin care se dă rămas Ioan Cuza fiul răposatului căminar Nec. Cuza, deși ceruse protimisis ca rudenie cu clucereasa Safta Bălșoae, care vânduse de istov prin licitație moșia sa Drăgotești la Fălcu clucerului Tudorachi Ciurea. Cartea de judecată mai arată că Ioan Cuza „ca unul ce se află sub ascultarea mai marelui său frate Gheorghe Cuza, ce se află cu Măria sa la București la 24 Mart 1806“ nu poate da răspuns, pe care răspuns nu l'a mai dat nici după întoarcerea lui Gh. Cuza la București și perdu procesul (Surete ms. XVII, 461; acta Iorgu Costantin, Târzii).

Ioan Cuza¹⁾ a ridicat treptele boeriei până la postelnicie. Între 1714—1818 il găsim paharnic, în 1818 comis; între 1819—1820 e spătar și e rânduit ispravnic de Fălcium și Covurlui; (Surete ms. XIV, 28). Se ridică la treapta postelniciei după 1829 până către 1849, când moare.

Ioan Cuza a ținut în căsătorie pe Soltana Cozadini. Familia Cozadini era de curând venită în țară. D. Bolintineanu în „Viața lui Cuza Vodă” (ediția Șaraga, Iași 1904, pag. 12) zice că „mama sa era din Constantinopol din familia genoveză Cozadini, familie grecită cu timpul.” Iar d. A. D. Xenopol afirmă în „Domnia Cuza” vol. I, pag. 18 „mama sa era greacă, născută și crescută la Constantinopol, femeie ce după spusa contemporanilor era de o deosebită inteligență, dar nu știa românește.” Soltana Cozadini a avut frați pe Dim. și Grigore Cozadini, oameni cunoscuți politici din divanul adhoc și unul ministru sub Cuza Vodă.

Soltana Cuza (Cozadini) a murit la 28 Mai

1) In 1809 e numai cneionul Ion Cuza (pag. 219); în 1813 e paharnic (pag. 68, 222) biv vel pah. în 1814 (pag. 67, 71); în 1816 e tot pah. (p. 305; Surete XXV, 59); în 1818 e comis (Surete ms. XXV, 63); spătar în 1819 (Surete ms. XXV, 66); spătar și ispravnic de Fălcium în 1819 (Surete ms. XIII, 316); idem 1823 (pag. 228), idem 1825 (pag. 296, Surete ms. XVI, 506) idem 1824 Dec. (Surete ms. XIII, 353) XIV, 29. XV, 129) idem 1826 April (Surete ms. XIII, 356); idem 1827 (Surete ms. XIV, 29); postelnic și ispravnic al Galațiilor în 1830, idem 1834, idem 1839 (pag. 262; Anal. parl. V, 328) idem (pag. 80); idem în 1846 (pag. 38), idem în 1848 (pg. 85). Deputat în adunarea obștească în 2 legislaturi între 1822—1843 (vezi. Anal. parlamentale), etc.

1865, în vîrstă de 80 ani (Oct. Gh. Leca „Familiiile boerești“ 195).

Lunga sa isprăvnicie atât la Fălcii cât și la Galați i-a creiat trecerea în ochii boerilor din județ, de aceia și vedem că izbutește a fi ales deputat în adunarea obștească a Moldovei ca deputat ținutal al Fălciiului. Cum Reglementul organic îndrăguia ca și ispravnicii să fie aleși deputați Ion Cuza s'a folosit de această prevedere legală, și el care fusese prefect de Fălcii sub toată domnia lui Ioniță Sandu Sturza, ca unul care era dintre sprijinitorii regimului nou al domnilor pământeni, i-a fost lesne postelnicului Ioan N. Cuza să capete voturile puținilor alegători ai Fălciiului. Mai adăogăm la aceasta și autoritatea fratelui său Varlaam Sardeon, Vlădică și egumenul sf. Spiridon, care în calitatea sa de egumen a luat parte în comisia rânduită pentru întocmirea Regulamentului.

Postelnicul Ioan Cuza fu ales deputat în adunarea obștească a Moldovei din partea județului Fălcii în ziua de 13 Noem. 1832. Dintre alegătorii orășeni și rurali ai jud. Fălcii n'au luat parte la alegere de cât aceștia: spat. Pan. Catargiul, căminar Gh. Vasiliu, căminar Vasile Tutov, căminar Gh. Ștefănescu, pah. C. Șendrea, serdar D. Iuga, serdar I. Hotineanu, stolnic Gr. Butucea, med. Șerban Gândul, clucer C. Negură, sulger C. Ioan, sulger N. Cerchez, sulger I. Bosie și sulger Gh. Docan. Din 14 alegători postelnicul I. Cuza a întrunit 12 glasuri. În adresa trimieasă Adunării din partea bioului

electoral se arată că boerii ținuți chemați la alegere pe ziua de 12 Noembrie nu s'au prezentat nici unul; și atunci s'au chemat pe a doua zi boerii din târgul Huși, din care cu mare greutate s'au adunat 14, iar procesul verbal al alegerii nu l'au iscălit de cât 8 din ei (An. parl. III, B. 122).

Din aceasta reiese natura politică a candidaturii lui Ioan Cuza. Pe lângă calitatea de ispravnic, Ioan Cuza era un adept fervent al duhului nou și de regenerare în țară și boerimea Fălciană a făcut prin instinct gol în jurul ispravnicului candidat, care duceă cu sine nu vederile clasei, ci o înclinare vădită spre ideile nouă *cărvunărești* și o natură mai docilă administrativă regimului care i-a înlesnit candidatura oficială.

In a dona sesiune a Adunării obștești post. Ioan Cuza a luat parte la toate ședințele adunării, afară de 2 zile lipsă (An. parl. IV, 598); și fiind în această sesiune discutată legea rotunjirei județelor, Ioan Cuza fu pentru păstrarea a 13 județe în Moldova, nu 12 cum să hotărât de majoritate. Foarte arareori am găsit pe Ioan Cuza formând părere deosebită de a majorității. Numele lui se găsește foarte adesea ori apărând pe deantregui proiectele guvernului și ale lui Vodă, ori iscălind acele amendamente unde era majoritatea de părere să schimbe proiectul guvernului. In sesiunea extraordinară a anului 1834 dela 9—14 August adunarea a lucrat cu noul domn M. Gr. Sturza Vodă.

In anul 1834 se ivi ciuma pe o corabie venită la Galați. Ioan Cuza postelnicul ca ispravnic (parcalab) al Galaților luă aşa de severe măsuri, că molima fu imediat stinsă. Se ceru de comitetul sănătății publice să i se facă o mulțumire publică, ceiace i se votă în ședința dela 2 Febr. 1835 (An. parl. V, 528, 545, 632).

In a patra sesiune din 1836 a Adunării obștești intervine o răzvrătire a o samă de boeri, cari s'au simțit atinși de purtarea ministrului Neculai Canta și în număr de 14 au ținut o serie de consfătuiri adunându-se prin casele lui C. Sturza log. A. Mavrocordat și Alecu Balș agă spre a protesta la domn și la Impărația Rosiei. Din aceștia 6 erau deputați: Gr. Ghica log., C. Balș hatm., A. Mavrocordat post., Iord. Ghica post., Costin Catargiul post. și Alecu Roset agă. Domnul voî a-i eliminat din adunare după art. 53 din Regl. Adunarea intervine și Vodă și iartă în 28 April 1836. Ioan Cuza nu ia parte între răzvrătiți, fiind și ispravnic de ținut la Galați (Anal. parl. VI, 785).

Postelnicul Ioan Cuza e ales deputat al Fălcicului și pentru a doua legislatură de 5 ani (1838—1843). Din ce motive însă nu știm, căci *della* cu alegerea lui dela Huși în loc de a veni la adunare în prima ședință dela 21 Decembrie 1837, a venit abia la 14 Ghenar când i se validează „s'au găsit în în bunătățire“ și s'a primit deputat în adunare (An. parl. VIII, 487, 532). In a treia legislatură cu începere dela 1843 deputat al Fălcicului a fost ales Sc.

Roset, iar în a patra legislatură a fost ales Lascăr Roset, a cărui alegere a fost casată pentru mituiri și ingerințe, și s'a ales apoi N. Costachi (Anal. parl. XV).

In evenimentele anului 1848 îl găsim amestecat și pe bătrânul postelnic Ioan Cuza. El era în vrâstă de cel puțin 65 ani și prin lunga lui carieră administrativă și politică avea în ochii tineretului timpului acel ascendent datorit nu numai vîrstei, ci și căldurei cu care atât el cât și fratele său Grigore și chiar fiul său Alexandru îmbrățișase ideile nouă de regenerare a țării. Si părintele și fiul erau crescuți în acelaș gând și dădeau mai mare încredere în izbânda luptei.

Povestitorul cronicar al întâmplărilor anului 1848, poetul Gh. Sion în ale sale „*Suveniri Contemporane*“ arată că Cuzeștii au luat parte la toate scenele luptelor politice, iscălind dorințele partidei naționale în intrunirea din Martie în casele log. C. Sturza (pag. 178). Ei erau alătura cu toți capii mișcării, ca D. Rola, V. Alexandri, V. Ghica, frații Roseti, (pag. 181). Iar când Vodă ordonă arestarea boerilor adunați la Mavrocordat, boerii Cuzești au înfruntat exilul, hotărându-li-se ca punct de extădare Galații. Trecuă peste Dunăre: Manolachi Costachi Epureanu, Alecu Roznovanu, cei 3 frați Rosetești, Zah. Moldovanu, Nec. Catargi, D. Filipescul, A. Moruzi pictorul, Ioan Cuza postelnicul tatăl, Alecu Cuza *fiul* (pag. 191;

vezi C. Colescu-Vartic, „Zile revoluționare” 1848 pag. 115, 125).

In cursul anului 1848 Ioan Cuza postelnicul murî, căci în 5 Ghenar 1849 proprietarul Mălăeștilor, Iancu Costachi Negel, serie postelnicesei Soltana Cuza în afaceri de moșii, Mălăeștii fiind în hotar vecin despre ameazăzi și apus cu Bărboșii (Cuzeștii, pag. 85).

39). In lista boerilor din Moldova întocmită după cerere încă din 1830 a vițeprezidentului divanului general Mircovici găsim trecut în clasa I pe post. Ion Cuza cu caftan de spatar între 83 boeri de clasa întâia; pe aga Iordachi Cuza și spatar Gr. Cuza între cei 200 de boeri de clasa II pe stolnic M. Cuza între cei 584 boeri de clasa III; de clasa a 4-a erau numai 4 boeri.

In izvodul de scutelnici pe anul 1833, pentru care se cuvine a se slobozî din visterie banii despăgubirei hotărâte vedem că în numărul mare de boeri, cari alcătuiau statul politic intrau 1203 fețe, din care 6 Episcopi, 6 Beizadele, 4 domnișe, 378 cucoane văduve 809 boeri; dintre aceștia 477 erau fără moșii și aveau peste tot 25727 scutelnici, pentru cari primeau dela visterie ca despăgubire 217308 lei pe triminie. In listele acele vedem figurând următorii Cuzești:

Ion Cuza postelnic cu pitac gospod, cu 80 scutelnici primind dela vistierie 1920 lei pe an, a 6 lei de scutelnic pe triminie, având moșie.

Aga Iordachi Cuza cu 40 scutelnici primind dela vistierie 960 lei pe an.

Spătar Grigore Cuza cu 40 scutelnici primind dela vistierie tot 960 lei pe an.

Stolnic Mihai Cuza cu 12 scutelnici, primind dela vistierie 288 lei.

Hătmăneasa Ralu Cuza cu 40 scutelnici, primind dela vistierie 960 lei pe an.

Casa postelnicului Gh. Cuza cu 40 scutelnici primind dela vistierie 960 lei. În 1834 Martie 18 se rânduesește a se trece casa post. Gh. Cuza între cei fără moșie, urmând a primi câte 60 lei de scutelnic pe an în loc de 24, adică 2400 lei pe an (An. parl. IV, 343).

Căminăreasa Safta Cuza cu 10 scutelnici primind 240 lei.

Casa pitarului Ioan Cuza cu 3 scutelnici pentru care primia 180 lei pe an, a 15 lei de scutelnic pe an neavând moșie (An. parl. III, 2, 235).

La Bărboși moșia lui Ion Cuza, se adăpostise prin păduri beizadea C. Moruzi, fiul lui D. Moruzi, frate lui A. C. Moruzi Vodă și nepot lui C. D. Moruzi Vodă din 1778—1783. Iată cum povestește fiul lui C. Moruzi, D. D. C. Moruzi, autorul romanului „Pribegi în țări străine” (din 1912), la pag. 13: „...am fost bătuți, schingiuți și surghiuniți atunci; iată și rănilor ce le-am căpătat la cap, făcute de pușca jandarmului, care m'a prins în pădurea dela Bărboși, în care mă adăpostisem”.

Grigore N. Cuza vornic

40. Pe cât de interesantă e figura lui Gr. Cuza, pe atâta ne lipsesc datele despre el, întru cât partea sa în mișcarea de regenerare a țărei a fost pe cât de covârșitoare pe atât de modestă.

Gr. Cuza fù cel mai mic copil a lui Neculai Cuza, căminar. S'a născut cătră 1800, întru cât vedem că la răfuiala socotelilor dintre frați și surori, în 1814, Grigore Cuza era elev la școală la Iași, și sub privigherea fratelui său Varlaam Cuza, care a rădicat treptele bisericești până la arhiereu și egumen al Sf. Spiridon, cu titlul de Sardeon. Fratele său Varlaam Cuza reprezintă pe Grigore Cuza și pe surorile sale maici dela Văratec, ca vechil în daraverile bănești ale fraților, cedând moșia Bărboșii fratelui lor Io-niță Cuza, ei mulțumindu-se cu partea oferită în bani, câte 10.000 lei de frate.

Grigore Cuza a trăit în tinereță pe lângă frațele său Varlaam: probabil că a învățat carte în școală dela Mitropolie, dar nu aşa multă, căci contemporanii ne spun că n'avea multă

școală, dar era foarte cetit și cu dor de a se îspiti din cărți.

Rolul politic jucat de moșii lui, Arghire Cuza ban și Gheorghe Cuza vornicul, în mișcarea lui 1821 și punerea în scaun a lui Ioniță Sturza; atenția de cari s'au bucurat acești 2 Cuzești sub domnia lui Ioniță Sturza a fost un fericit prilej pentru a se ridică în vaza administrativă nepoții lor de frate: Gh. N. Cuza ban, Ion N. Cuza postelnic și Gr. N. Cuza vornic. Dacă la aceasta unim și vaza bisericească a fratelui lor Varlaam Cuza Sardeon, ne vom explică de ce cu anul 1830 se trece vaza politică a Cuzeștilor dela ramura Vasluiană la cea Fălciană, întru cât căminarul Nec. Cuza a avut 4 feciori, toți în vază politică.

Și Grigore Cuza a fost ispravnie de ținut, când la Vaslui când la Făleiu, și anul 1832 îl găsește ca ispravnie, candidat la scaunul de deputat al Vasluiului.

Spătarul Grigoraș Cuza a fost ales deputat în adunarea obștească în legislatura întâia la 1832, cum ceteam în actele bioului electoral. Alegători la Vaslui erau 23 boeri, dintre care găsim pe stolnic M. Cuza; aga Iordachi Cuza și spătar Gr. Cuza, aceștia trei figurând între candidații din care avea a se alege deputatul. Alegerea s'a făcut la 12 Noembrie 1832, și deși Gr. Cuza spătar era la Iași, el a intrunit majoritatea glasurilor, cum reiese din adresa bioului electoral „să se cheme pe d-lui spătar Gr. Cuza de departament spre a i se da hărtia

alegerii“, căci „deputatul ales se află la Iași, să se trimeată titlul dat deputatului cu iscăliturile întregimei sesiei și a secretarilor ei ca să i se dea acolo“ (Anal. parl. III, b. 120).

Grigore Cuza n'a avut copii, deși în socotelele bugetare ale anului 1835 se vede că el întrețineă în școală 2 copii, probabil pe cei 2 copii ai lui Iordachi Cuza, pentru cari videm că datorește 1400 lei casei Școalelor până la 1 Iunie 1835, cari s'au încărcat ca rămășiță de încasat în sama școlilor pe 1837, samă pe care Gh. Cuza spătarul o iscălește ca deputat și membru în comisia de luarea socotelilor statului: „1400 lei d-lui spătar Grigore Cuza pentru 2 copii pe 6 luni până la 1 Iunie 1835“ (Anal. parl. VIII, 790, 838). El a ținut în căsătorie pe Maria Stavru. Așa în 1837 Mai 28, Gr. Cuza era la Vaslui „cu prilejul venirei ec. Grigore Cuza la Vaslui în trecerea Măriei sale lui Vodă“ (N. Iorga Doc. VI, 121).

In a doua legislatură spătarul Grigore Cuza n'a mai fost ales deputat al Vasluiului, în locul lui alegându-se aga Grigore Racoviță. Se pomenește însă de Grigore Cuza în Anexa litera K (Anal. parl. VIII, 545) că fiind ales membru în comisia obșteștei hotărâturi, în sesia lui 1836, n'a putut funcționa, punându-se în locu-i log. C. Conachi, de oarece spătarul Grigore Cuza se află în slujbă afară la ținuturi.

In a treia legislatură dela 1843—1848 Grigore Cuza spătarul e reales deputat al ținutului

Vasluiului, aşa că mişcarea dela 1848 îl găseşte deputat.

Activitatea lui ca deputat în 2 legislaturi ale adunării obştene n'a putut fi cu nimic deosebită, căci fiind persoană administrativă ca și fratele său Ioan Cuza postelnicul, ei iau parte cu votul lor la formarea majorităților apărând proiectele guvernului și rare ori amendându-le.

In anul 1848 Grigore Cuza avu un rol precumător. Ca reprezentant al generației lui 1830 el era pentru tineretul lui 1848 bătrânul demn de încredere, care însuflarește de duhul timpurilor nouă, știu să îmbrace în forme vechi aspirațiuni nouă.

La 1848 Grigore Cuza era trecut de 50 de ani, om cărunt, cu port vechiu boeresc, cu antereu, cu brâu și cu șlic în cap la zile mari. Duhul nou de primenire politică schimbăsuflétul lui Grigore Cuza, dar nu se grăbise a se bonjurarisi, ca tinerii timpului, ci cu cât arăta că și sub antereu și șlic pot încolții idei și aspirațiuni nouă, cu atâta putea el chizeșlui succesorul noilor îndrumări ale țărei.

Grigore Cuza prezidă întrunirea boerilor de protestare către domnul M. Sturza Vodă, întrunire ținută la hotel de Petersburg în apropiere de palatul domnului, hotel Victoria mai apoi, iar azi casele cumpărate pentru Seminarul Veniamin Costachi. De aceia pe lista de proscriși ai lui M. Sturza fu pus în primul loc Gr. Cuza. Povestitorul ocular al acestor evenimente, Gh. Sion poetul, ne spune că „cura-

giosul Ingè, arnăutul lui Beizade Grigore Sturza, călcă și casa bătrânlui Grigore Cuza, căruia îi luă o mulțime de arme, dar nu cutează a-l arestă, căci bătrânlul îl amenință cu un pistol, ce-l țineă gata de foc“ (Suveniri Contemporane pag. 191). Probabil că pe acea vreme Gr. Cuza avea case în strada Săulescu în rând cu casa pah. Gh. Săulescu, azi proprietatea moștenitorilor săi Dimitriu și Leca, nepoți.

Domnia lui Gr. Alex. Ghica Vodă răsplăti pe Gr. Cuza, căci îl găsim ministru la departamentul bisericesc, în care calitate iscălește hrisovul domnului Ghica Vodă pentru întemeierea institutului Grigorian în 1852 (Man. adm. II, 562).

Gr. Cuza fù numit ministru în 1850 Septembrie 4, cum cetim în ziarul Zimbrul. „După demisia dată de d-lui N. D. Ghica, Înăltîmea sa principele domnitor a binevoit a chiama pe d-lui *Grigore Cuza* la ministerul averilor bisericești și al Instrucțiunii Publice (Zimbrul No. 19 Sept. 4, an. 1850) N. D. Ghica demisionase dela 28 August.

La ministerul Cultelor Gr. Cuza găsi puse pe cale de aplicare mari reforme. Se rânduise de fostul ministru de Culte N. D. Ghica o comisiune școlară compusă din V. Alexandri spătar, Gh. Cuciureanu postelnic, Lascăr Roseti agă, prințul N. Suțu, care era și ministru de justiție, N. Ghica agă, C. Hurmuzachi ca secretar și Petre Cazimir, directorul ministerului.

Comisia lucra dela 11 Aprilie 1850 — 1 Iulie același an (Zimbrul 1850, No. 67).

Director al ministerului era P. Cazimir, doctor în filosofie și legi. După convenția dela Balta-Liman, organizându-se în locul adunării obștești divanul general, cea întâi grija fu de a da o nouă organizare învățământului. Sufletul comisiei rânduite pentru cercetarea stării învățământului cum și pentru organizarea lui fusese P. Cazimir. Moartea crudă îl răpi în 19 Septembrie 1850, adică în luna întâia a ministerului lui Grig. Cuza. La directorat fù numit Gr. Cerchez în 26 Oct. 1850 (Zimbrul No. 24 1850; Gazeta de Moldova 1850 Oct. 5). Noul ministru asistă în persoană la solemnitatea deschiderii școlilor din Iași în ziua de 11 Septembrie 1850. (Zimbrul No. 21). Aceiași atenție o făcù și în anii următori.

Prin noua lege se înființără internatul școalei centrale de fete, cu bursiere și solvente, pentru care lucru se cumpărăra casele post. I. Ghica din str. Muzelor, unde a stat până la mutarea ei în noul local de astăzi. Primul director al internatului fu rânduit T. Stamati; iar pentru bunul mers al institutului de fete ministrul Gr. Cuza îl puse sub patronajul unei societăți de doamne din înalta aristocrație, ca principesa Maria Suțu, Maria Cantacuzino și Ruxanda Roznovanu (Zimbru 1851 No. 83).

Legiuirea lui Gr. Ghica Vodă cuprinde întreg învățământul de toate gradele. Jos creia învățământul primar rural; deocamdată se înființără

63 școli sătești câte una de fiecare plasă, urmând a se înființa apoi pe la sate și pe moșiiile mănăstirești. Se fixară programele. Pentru a se înlesni suirea treptelor învățământului la elevii silitori se hotărâră a se alege câte 2 elevi pe fiecare an prin concurs și a se pune interni la școlile din oraș—cele dela țară aveau 3 ani; și apoi vor fi bursieri la internatul din Iași¹⁾. Se înființară școli primare urbane prin toate târgurile și târgușoarele cu un program fixat.

Pentru întâia oară se legiferează chipul reerutării corpului didactic primar; în acest scop pentru pregătirea corpului didactic se înființează la școala pedagogică de fete, un curs de 2 ani de pedagogie. Asemenea și pentru băieți se dispune înființarea unui internat în Iași punându-se bazele școalei Vasiliane pe lângă școala primară din Trei-Erarhi.

Școlile secundare se înmulțesc; se creiază școli reale, gimnaziu; se fixează programele. Se organizează cursul superior al învățăturilor Universitare cu 4 facultăți, aşa că legea dela 1851 a pus temelia de fapt a Universității de Iași, creiată de *drept* abia în 1860. (Man. adm. II, 304—339).

In acest timp el ocupa un apartament din casele din fața bisericei Trei-Erarhi, rândul al

¹⁾ Foștii bursieri în Academia Mihaileană pe vremea ministrului Gr. Cuza spătar ne spun că ministru Cuza era așa de interesat de bunul mers al internatului, că înlesnia masa elevilor, trimițând de ale mâncării, vânături și altele, iar pe elevii eminenți îi lua Duminicile și serbătorile la mase lui, de și era ministru.

2-lea unde era ministerul de Culte. În partea din a stânga turnului și casele din interiorul ogrăzei erau așezate școala primară și internatul Vasilian. Actuala școală primară Trei-Erarhi e așezată pe locul hanului Turcesc¹⁾.

Limba de predare fu l. română, aşa că tăia din rădăcină răul căsunat învățământului de M. Sturza prin omul lui de școală, Malgouverné.

La toată această operă de primenire școlară prezidă ministrul Grigore Cuza; aşa că el și-a legat numele de cele mai frumoase fapte în învățământul public al Moldovei.

Pentru mareale merite ale activității sale fu decorat în 1851 Februarie cu ordinul Nișam Efthar (Zimbrul No. 16, pe 1851).

Tot sub ministerul lui Gr. Cuza se regulează licitația averilor mănăstirești și în perioada din 1851 se urcă veniturile dela 92505 galbeni la 173,326 galbeni.

Gr. Cuza avea ca membri în consiliul școlar pe Gh. Săulescu, I. Patriciu, I. Lazarini, D. Pop și D. Stoica. În 1852 Ianuarie 5 Săulescu dându-și demisia, Gr. Cuza numi pe Aug. Treb. Laurian „fostul profesor de filosofie și istorie în țara românească“ și-l chemă dela Viena cu 12000

¹⁾ Gr. Cuza fiind stăpân al moșiei Gherghelăului dela Vaslui era vecin cu Teleman, după a cărui moarte el deveni epitetul copiilor orfani, C. Teleman maior, Iorgu Teleman General și sora lor Elisa Bosie. Ca epitet Gr. Cuza îngrijil de creșterea fraților Teleman și d. Iorgu Teleman general mi-a povestit tot ce știe de Gr. Cuza spătarul, căci fiind elev în Academie, în fiecare serbatcare era în casa lui Gr. Cuza la Trei-Erarhi.

lei pe an salariu. Laurian veni în Iași, luă postul în primire; își alese de profesori pe Nec. Ionescu și D. Chinezul și puse învățământul pe cale de progres. În acest timp se începu publicarea Cronicei lui Șincai.

In 1854 Aprilie ministru de Culte era P. Mavrogheni. In divanul adhoc nu-l vedem pe Gr. Cuza figurând între deputați. In frământările pentru Unire îl vedem însă pe Gr. Cuza vornicul luând o parte activă împreună cu toți boerii unioniști; așa iscălește la 28 Februarie 1856 petiția dată lui Gr. A. Ghica Vodă (D. A. Sturza „Divanurile adhoc II, pag. 5). Nu e ales în comitetul dirigitor al Unirei, compus din 17 persoane (idem II, 13). Gr. Cuza mai iscălește și el petiția adresată marilor puteri în 19 Februarie 1857, alătura de toți boerii Unioniști în 31 Martie 1857 (idem III, 63). In 4 Maiu Grigore Cuza vornic iscălește și el marea petiție adresată de Unioniștii din Moldova comisiunei Europene, ce lucra la București (idem III, 123).

Sub domnia nepotului său Alexandru I. Cuza, pe Gr. Cuza îl vedem figurând în diferite Camere, luând cuvântul în diferite chestiuni. Așa în chestia împroprietărirei țăranilor Gr. Cuza împărtășia idei cu totul deosebite. El era partizan al majoratului, pentru a impiedecă pulverizarea proprietății, cum era obiceiul răzeșesc. Revenind asupra acestei idei, el se declară partizanul împroprietărirei nu individuale, ci treccerea pământului din mâna proprietarului în

cea a comunei, tocmai cum azi s'a făcut cu izlazurile comunale. „Eu de și mă încchin, dar tot așă fi de socotință a face o cercare și renunțând la maiorat, mențin numai că pământul ce se va ceda, să fie proprietate a comunelor nealienabile, împărtitor după trebuințe numai între locuitorii fiecărei comune“. Clăcașii n'au găsit apărător mai convins ca Gr. Cuza în parlamentul din 1862. Bătrânul parlamentar și fost ministru de Culte, cu portul lui bătrânesc, cu experiența lui de viață, cu cunoștința lui de oameni și lucruri, cu autoritatea ce-i dădeă lunga lui carieră politică, aduse la tribuna parlamentului toată chestia clacăsilor întreagă sub toate fețele sale istorice:

„Domnilor, nici cu condiția reglementară nici cu aceia după proiectul de față, țara nu va avea cetăteni pe această numeroasă și puternică clasă a sătenilor clăcași, cari sunt brațul societății; prin urmare la orice întâmplare dezastroasă ei nu se vor interesa de soarta patriei române, din contră la cea dintâi ocazie vor cere a se emancipa ei însăși pe sine... Așa dar eu socotesc că chiar în interesul proprietarilor de pământ este a se împroprietări pe acești frați compatrioți pe întreg pământul ce se găsesc posedând, pentru care au lucrat și lucrează boerescul. Împroprietărirea să se facă însă prin îndemnizarea acelora ce vor ceda pământul după o conștiincioasă evaluare a muncii boerescul sau a clăcii, calculat pe zece ani, iar plata să se procure din darea capitației ce se adună dela sătenii clăcașii și din impozitul fonciar, ce urmează a plăti și ei îndată ce se vor împroprietări, destinându-se aceste dări pe un timp numai întru despăgubirea proprietarilor, care se va face pe rând prin

tragerea la sorti după modul întrebuințat pentru eliberarea foștilor sclavi țigani. Prin astă măsură răscumpărându-se munca boerescului sau a clăcii pentru pământul asupra căruia sătenii clăcași au drit de posesie seculară și fără termen, drept care în partea de dincolo de Milcov, pare-mi-se că și în aceasta de dincoace, ce se întinde până la $\frac{3}{5}$ din fiecare moșie, să se dea acel pământ în deplină și de veci proprietate acelora căți se găsesc astăzi lucrând boerescul...

Atunci numai și statul va avea numeroși, puternici și devotați apărători și în contra desordinelor în lăuntru și în contra încălcărilor din afară; iar proprietarii de pământ nu ar mai fi în bănuială ca asupratori din partea cultivatorilor, nici expuși la felurite critice din partea streinilor și îneriminați că în privința sătenilor ar menține regimul feudal, condamnat pretutindeni de lume civilizată. Urmează dar speranța că nici statul nici proprietarii de pământ nu se vor refuza a face o compensație sătenilor clăcași binemeritați, împroprietărindu-i pe pământul ce posedă, înduioșindu-se în privire suferințelor lor și a păsurilor de tot felul, care datează de secole, căci în trecut numai dânsii plăteau birul și banii ziși dincolo de Milcov a răsurilor alocați pentru apuntamentele tuturor funcționarilor guvernului, când proprietarii de pământ, cari erau totdeauna și boeri, nu numai că nu contribuiau, dar încă aveau și scutelnici, breslași și poslușnici, după privilegiul ce căpătase dela domnii din Fanar.

Ei numai aprovisionau fără nici o plată *capanu* adică grânariul Impărăției otomane și tarsanaoa cu zaharele, oi de mumbae și lemnării pentru construirile de nave pe care toate le transportă tot prin corvée pe la schelele de pe malul Dunării...

Ei, sătenii clăcași, făceau adeseori tot prin corvée și reparațiile cerute pe la cetățile de pe malul Dunării și a Nistrului, cu care merhemeplii (grațioșii)

padișahi otomani ne blocase ca să ne menție în suspunere ...

Tot *ei*, clăcașii, întrețineau și poștele și le aprovisionau cu fân și orz din care în mare parte se specula de către antreprenorii poștelor, care de mai multe ori era un curtezan fanariot. Asemenea aprovisionau și grajdul domnesc, din care se chiverniseau mai mulți curtezani tot dela Fanar cu ranguri boerești de comis mare, comis al doilea, al treilea și comiși mai mici, speculând furagiul.

Ei au suferit la invasia turcească dela 1821, nutrind pe prădătorii Eniceri cu cărnuri de berbeci, unt, cașcaval și miere, cari pe lângă alte barbarii le-au violat soțiile, fetele și băeții.

Ei au transportat la invasia dela 1828 prin corvă amunițiile și aproviziansele pe la stații și etapuri până la malurile Dunării, uneori încă și peste Dunăre, ale armiei de invasie, cu dobitoacele lor, și în lipsă iau înjunghiat ei însuși pe alocuri, precum eu însuși am fost martor ocular. Drumul era jalonat cu cadavrele vitelor sătenilor clăcași, iar nu eu a proprietarilor.

Ei și după introducerea regulamentului organic au contribuit cu darea capitației a retribuî pe toți funcționarii guvernului — cari pentru dânsii prea puțin funcționează și mai totdeauna în a lor pagubă — precum și în a plăti haraciul către Inalta Poartă, iar boerii proprietari, nu numai că s-au esceptat, dar încă pe lângă slujbași volnici sau zecelnici scutiți de dare și-au asigurat și o subvenție viageră, care se întinde în parte și la văduvele dumnealor și la fii sub denumire de indemnizație pentru dritul de scutelnici sau poslușnici — de care subvenție nu voiu denega că mă împărtășesc și eu regulat în tot anul cu mare plăcere ca toți boerii caftanlii.

In fine acești sătenii clăcași au suferit zăduhul zilei și răceala nopții, muncind cu soțiile și cu copiii lor pentru stat și în câtva și pentru proprietari, la a căror indulgență și dreptate au căpătat titluri de re-

comandație necontestabile, cari se sprijină pe art. 46 din convenție.

(D. Gh. Valentineanu. Interpelările deputatului Gr. Cuza, Buc. 1862 pag. 28 seq.).

In Camera de după statut, aleasă în toamna lui 1864 Gr. Cuza îl vedem reales deputat al orașului Vaslui. Camera ca atenție către Gr. Cuza, că eră cel mai de samă din bătrâni parlementari, îl alege vice-președinte cu 100 voturi, demnitate la care el dezistă din cauza bătrânețelor și a boalei. Gr. Cuza moare la 1869, și e îngropat la Gherghelău, moșie după soție, iar osemintele lui au fost apoi aduse la Ruginoasa alăturea cu ale nepotului său Alexandru I. Cuza Vodă.

41. *Urmașii lui Ion Nec. Cuza postelnicul.*
 Din cei trei copii ai lui Ion Cuza, cel mai mare Dumitru a murit în mod năprasnic, în urma unei căderi de pe cal tocmai în fața caselor dela Bărboși; iar cu alegerea de domn a lui Alexandru Ioan Cuza Vodă istoria persoanei lui Cuza Vodă se confundă cu istoria neamului românesc pe timpul de 7 ani de zile cât a domnit și a cărui povestire a scris-o ca martur contemporan D. Bolintineanu, iar ca istoric în mod desăvârșit d-l A. D. Xenopol.

ÎNCHEERE

42. Mih. Cogălniceanu în frumoasa sa cuvântare de urare, ce a ținut la alegerea de domn a Colonelului Alex. Cuza în ziua de 5 Ianuarie 1859 a zis că la *legi nouă, oameni noi* trebuieesc.

Cuzeștii nu sunt nume noi în istoria politică a Moldovei. Ei apar în jumătatea a 2-a a secolului XVII; dau doi mari spătari în secolul al XVIII, pe Dumitrașco Cuza și pe Ioniță Cuza cărora la amândoi li se tăie capul pentru vini politice; iar în învălmășagul luptelor pentru domniile pământene vedem alți doi Cuzești, pe Gheorghe și Arghire Cuza că luptă pentru izbânda ideilor nouă.

Sub regulamentul organic alți doi Cuzești apar în luptele politice: frații Ion și Grigore Cuza, din care acest din urmă e o figură pe cât de originală pe atât de interesantă. Dacă contemporanul său mai bătrân cu o generație, logofătul C. Conachi, știuse a închegă în cuvinte vechi idei nouă, proslăvind frumusețea limbii strămoșești, Gr. Cuza vornicul fu boerul deputat

de 4 ori și ministru odată, care știa să îmbrace în haine vechi supt ișlic și giubea ideile nouă ale timpului pentru a slujî de cel mai tipic reprezentant al boerimei de țară în lupta cu boerimea de slujbe pentru triumful ideilor nouă.

Cu aşa înaintași vrednici și jertfiți pentru țară, cu aşa părinți, moși, veri și alte rude dornice de luptă, Tânărul Alex. Cuza supse dela toți aceștia acea fire de lealitate și neatârnare, încât izbutî a-și atrage asupră-i privirile țării, când cu demisia din părcălabia Galațiilor și a strâng asupră-i unanimitatea voturilor la vice-președinția Camerei elective, ca apoi aceiași unanimitate să-l aleagă și de Domn al Moldovei, iar mai apoi și al Munteniei.

E în cartea neamului acea taină, care învăluie viața cărmuitorilor ei, că putem citi în trecutul familiei Cuza mâna lui Dumnezeu, care a sortit a scoate din această familie pe cel mai popular și mai sfânt domn în ochii norodului, pe *Alexandru Ioan I Cuza Vodă*.

Adaose.

A. Intrucât nu putem trece în tablou toate ramurile colaterale, pentru întregirea lui dăm următoarele generațiuni:

a) Din *Anisia* lui C. Cuza, măritată cu Gavril Buzdugan, jitnicer, s-au născut 5 copii: Săndulachi, Alecu, Zoe, Safta și Catinca.

b) Din *Zoița* lui Nec. Cuza, măritată cu medelnicerul Pan Docan, s-au născut 3 copii: Neculai Docan, Ioan Docan și Panaite Docan, militar.

c) Din *Safta Arghire* Cuza, măritată cu medelnicerul Lupu Rus(et), s'a născut Neculai Rus(et), iar din N. Ruset s'a născut Mihail Ruset.

d) Din *Marghioala Arghire* Cuza, măritată cu Ioan Miclescu, s'a născut 3 copii: Xenia călugăriță, Agafia și Colonel D. Miclescu, care are și el 2 copii: V. D. Miclescu și Dr. C. Miclescu.

e) Din *Ecaterina Gh.* Cuza, măritată cu C. Vârnăv, spătar, s'a născut 4 copii: Maria, căsătorită cu colonel Tararin; Elena, căsătorită cu Sachelariade, din care s'a născut 5 copii: Olga, Ema, Adela, Pericle și Constantin; — Ioan Vârnăv, și Gheorghe Vârnăv, căsătorit cu Natalia.

f) Din Alexandru Rășcanu fiul lui Iordachi Rășcanu, căminar s'a născut aceștia: Iordachi Rășcanu, Elena căs. Gorgos, Dumitru Rășcanu, Paraschiva, căsătorită Ghidionescu, Nicu Rășcanu și Sandu Rășcanu.

g) Din *Profira* C. Cuza, căsătorită cu căminarul Ioan Măcărescu, s'a născut 4 copii: Ioan Măcărescu, judecător la Ismail, mort în 1889 fără urmași, Neculai Măcărescu, mort la 30 August 1877 la asaltul Griviței, în vîrstă de 36 ani, Ecaterina, măritată cu C. Chiriță, fost revizor și inspector școlar și Elena, măritată cu maior C. Panaitescu.

Din Ecaterina C. Chiriță, avem pe Titus C. Chiriță, căsătorit cu Alisa Teodoreanu, d-ra Ema Chi-

riță, institutoare la Galați și Alisa, măritată cu căpitan Velescu; are 2 copii: Neculai și Dumitru.

D-na Elena Maior C. Panaitescu, are o fiică.

h) Din *Eufrosina Iordachi Cuza*, măritată cu colonel Gavril Pangrati, s-au născut 2 copii: Emil Pangrati și Gh. Pangrati.

i) Din *Profira Iordachi Cuza*, măritată cu I. Ghica, s-au născut 3 copii: Eufrosina, Ecaterina, măritată cu Ciolac și Maria.

j) Din *Paraschiva Iordachi Cuza*, măritată cu Stărcea. s-au născut 5 copii: Caterina, Alecu Stărcea, Lenuța, măritată cu Vlăhuță, Mih. Stărcea și Mitică Stărcea.

k) Din *Maria Iordachi Cuza*, măritată cu căpitan Rușescu, s-au născut 5 copii: Constantin, Ecaterina, Costică, Lucia și Natalia.

l) Din *Elena Gh. Cuza*, căsătorită cu Gh. Cuparenco, s-au născut 5 copii: Gheorghe, Margareta, Maria, Ionel și Adela.

m) Din *Maria Gh. Cuza*, măritată cu Dr. Gh. Bălăceanu, s-au născut 3 copii.

n) Prințesa Maria Alex. Cuza din căsatoria de a doua cu d-l I. I. C. Brătianu, șeful partidului liberal național, are un singur fiu pe d. *Gh. I. Brătianu*.

B. Intru cât se vorbește foarte des în acest studiu de *Surete ms.* iată care e starea acestei mari colecțiuni de documente în momentul de față. Colecția are până acum 30 volume, și cuprinde:

Vol.	Pagini,	Doc., Sel.	XV,	XVI,	XVII,	XVIII,	XIX.
I.	734	522	3	3	46	170	300
II.	700	505	19	22	96	126	242
III.	700	500	8	6	50	112	324
IV.	538	472	3	8	42	143	276
V.	1180	967	6	13	81	190	677
VI.	876	569	2	8	110	140	309
VII.	818	716	7	10	153	148	398
VIII.	1058	739	13	28	308	226	64

Vol.	Pagini,	Doc., Sel. XV, XVI, XVII, XVIII, XIX.							
IX.	768	480	6	9	31	118	316		
X.	930	lista boerilor Moldovei și Munteniei dela 1400—1866 (în complectare). Pentru 183 ani sunt divanurile date în amândouă țările: 302 ani divanurile date pentru Moldova și 266 ani divanurile pentru Muntenia.							
XI.	{ A 854 B 1028 C 932 D 874 E 880 F 542	{ 79 139 166 152 183 155	13	66	—	Toate aceste doc. sunt co- piate din arh. Sf. Spiridon și s'au publicat in cele 6 vol. sub numele de «Ispis. și Za- pise»(restul în complectare).			
XII.	702	484	2	1	10	221	250		
XIII.	800	442	1	20	154	153	114		
XIV.	800	582	3	26	209	146	198		
XV.	800	630	3	3	24	155	445		
XVI.	800	502	—	2	26	42	432		
XVII.	800	489	3	7	114	210	155		
XVIII.	800	564	—	—	9	103	452		
XIX.	830	460	3	3	11	42	401		
XX.	800	470	5	8	131	122	204		
XXI.	800	527	5	11	57	141	317		
XXII.	1435	cuprinde material istoric pentru <i>Iași</i> ; copii, regestee, note din cronicari, din secl. XIV-a până astăzi.							
XXIII.	1150	800	—	3	56	320	421		
XXIV.	{	în complectare.							
XXV.									
Total	23729	12198	105	257	2513	3028	6295		

ARBORELE GENEALOGIC AL FAMILIEI „CUZA”

INTOCMIT DUPĂ DOCUMENTE, ACTE PUBLICE SI PRIVATE

DE

GH. GHIBĂNESCU

PROFESOR, MEMBRU CORESPONDENT AL ACADEMIEI ROMÂNE

1. Coze visternicelul (1638)

2. DUMITRĂȘCO CUZEA vel-spătar

Comis 1677; elucer 1691; vel-spătar 1701; tăiat la
8 Ianuarie 1717; căsătorit cu Salfa fata lui
Toderășco Jora sulger și a Vasilei născută Vartie

3. Miron Cuzea

Vtori logofăt căs. Ilnea fata
lui Ion Costin hatman, fiul
Miron Costin vel logofăt

4. Ioan Cuzea
vel spătar, tăiat la
1778, Aug. 18 căs.
Todosiica fata pita-
rului T. Răceanu

5. N. Cuza
căminar 1775
1805 căs.
Nastusia fata
lui V. Adam
păbarnie

Arghire Cuza
1758 Mart 5 1759-1822; c.
1826 Dec. A. Luca suli-
postelnice căs. ger
Illeana Costa-
chi (1780)

Catrina
Cuza 1762
Noem. 8, 1835
Febr. căs. a)
Ana Gl. Sav-
ină b) Ralu

Alexandru
Cuza năs.
1763
1766
1769-1811
Dec. căs. Ma-
ria I. Tuduri
armaș

Salfa
† 1775, căs. Lupul
Crupenski stolnic

Mihalachi
Cuze
mrt 1760

Maria
căs. pităr.
Moise Cucor-
anul

Catrina
căs. Toader
Donici

Radu Cuze
† 1767

Vasile Cuze
trăește în Olășei la Vaslui

Constantin Cuze
Ioan Cuze
log. căs.
Ancuța

Illeana căs.

Iord. Milu

ban

Gavril Buz-Matei Turcul

duganjitnicher

jitnicher

Toader Cuzea spătar

căs. Simina fata Cucora-
nului

Salfa

Zmaranda
căs. V. Popa

Gheorghe
Cuza sterp

Grigore
Cuza sterp

Ioan
Siliion
Constantin
Ioana

Anisia căs.
Maria căs.
Iord. Milu

ban

Gavril Buz-Matei Turcul

duganjitnicher

jitnicher

Anita

Ioan Cuze

Salfa

Nastasia
căs. Ilie Văr-
nav sulger

Ioan

Ioan și
2 fete

?

Gheorghe

Grigore

Ioan

Silion

Constantin

Ioana

Anisia căs.

Maria căs.

Iord. Milu

ban

Gavril Buz-Matei Turcul

duganjitnicher

jitnicher

Mihail Cuze

Ionituș
Cuza

Safta

Zmaranda
căs. V. Popa

Ioan

Ioan, Pa-
văl, Cos-
tachi și o
fata

?

Costin

Cuza sli-
car, căs.
Catinca

Kesecu

Soltana M.

Nastasia

Ilie Văr-
nav sulger

Gheorghe

Ioan

Ioan și
2 fete

?

Gheorghe

Grigore

Ioan

Silion

Constantin

Ioana

Anisia căs.

Maria căs.

Iord. Milu

ban

Gheorghe

Grigore

Ioan

Silion

Constantin

Ioana

Anisia căs.

Maria căs.

Iord. Milu

ban

Costină

Zamfira

Teodor

Rășcanu

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca

?

Costină

Gh. Cuza

Dumitru

Cuza

Săftă

Costină

Zamfira

Teodor

Gheorghe

Catinca